

Ilustrația ediției: reproduceri după lucrările expuse în cadrul *Salonului de Primăvară al Artei Naive*

Carmen MIHALACHE

Sunetul trist al comediei

pagina 6

Ștefan RADU

Elitele, între jertfă și păcat

pagina 8

Adrian JICU

La (o dublă) aniversară: Iorga & Petrușcă

pagina 13

Violeta SAVU

Expoziția Taberei de Creație de la Mănăstirea Râșca

pagina 19

• Ilie Boca

Fragmentarium

DRUMURILE DUC LA ROMAN. Binefăcătoare inițiativa româșcanilor (Cornel Paiu, Dan-Gabriel Arvătescu) și a pietreanului Lucian Strochi de a porni „Caravana scriitorilor” (ediția I, 4-5 apr. a.c.). Au fost lansate cărți și reviste, s-au prezentat conferințe (memorabilă, cea a lui Nicolae Dabija: „Există provincii culturale?”), s-a constituit „Imagoteca de argint”, dar mai ales s-a întemeiat reprezentanța Roman a Uniunii Scriitorilor din România. Drum bun și lung!

UN INGINER LUMINAT. Vasile-George Puiu, universitar pentru discipline tehnice, a primit de la prestigioasa revistă „Literatura și arta” (Chișinău) titlul de *Laureat al Premiului pentru poezie pe anul 2018*. „M-a bucurat, ca român, mai mult decât orice!”, ne-a declarat poetul băcăuan. Îl credem și îl felicităm.

KALMUSKI – 75. O fișă de istorie literară autentică s-a scris sâmbătă, 13 apr. a.c., la Casa Memorială „George Bacovia”, pentru prozatorul Doru Kalmuski. Au semnat-o Tincuța Horonceanu-Bernevic, Cornelia Ichim-Pompliu, Petre Isachi, Doru Ciucescu, Theodor-George Calcan, Ozana Kalmuski-Zarea și Ioan Dănilă.

LITERE – 13. „Modele pentru un dialog continuu”, sesiunea științifică a studenților și masteranzilor de la Facultatea de Litere a Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău, a ajuns la ediția a XIII-a. Într-o zi (5 apr.) au încăput lucrări din domeniul limbilor și literaturilor română, engleză, franceză, dar și din aria comunicării și relațiilor publice și a creației literare.

VALERIU BOGDĂNEȚ, LA PLOIEȘTI. Mircea Colosenco ne anunță că vineri, 22 mart. a.c., a fost invitat să vorbească despre Nichita Stănescu, la Biblioteca Județeană „N. Iorga” din Ploiești. Cu această ocazie, a donat prahovenilor trei fotografii realizate de Valeriu Bogdăneț în 1971, când poetul necuvintelor și alți scriitori au vizitat Bacăul, la prima ediție a Festivalului Național „George Bacovia”.

MESAGERUL FM. Așa se numește cel mai nou post de radio care emite, de la 1 martie, din Bacău pentru toată Moldova, pe frecvența 94 MHz. Primele impresii sunt foarte bune.

IN MEMORIAM. Ne-au părăsit trei slujitori ai literelor și credinței: poetul anticomunist Alexandru Tacu, Leonida Maniu (02.05.1939, Pricaz, com Turdaș, jud. Hunedoara – 14.03.2019, Iași; titular al cursurilor de literatură universală la Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău) și preotul Constantin Mardare (11.02.1922, Șerbești, com. Săucești, jud. Bacău – 11 apr. 2019, Bacău), paroh al Bisericii „Precista” Bacău. Fie-le drumul lin!

AI. IOANID

Salonul de Primăvară al Artei Naive

• Viorica-Ana Farkas – *La cosit*
(Premiul Centrului de Cultură „George Apostu” – Bacău)
Foto: Amedeo Spătaru

În incinta Muzeului de Artă Contemporană al Centrului de Cultură „George Apostu” Bacău s-a deschis cea de-a XXVIII-a ediție a Salonului care an de an își sporește prestigiul. Au remarcat aceasta Gheorghe Popa, secretar de stat în Ministerul Culturii și Identității Naționale, Doina Barbu, director interimar al Centrului de Cultură „George Apostu”, precum și Florin Zăncescu, directorul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, unite aflate în subordinea Consiliului Județean Bacău.

Au participat 70 de artiști din județele Iași, Galați, Caraș-Severin, Bacău și din municipiul București. Juriul, alcătuit din Vasile Crăiță-Mândră (artist plastic, membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România; președinte), Olgața Pătu (artist plastic, directoarea Școlii Populare de Arte și Meserii Bacău) și Anca-Niculina Mihăilă (referent la Centrul de Cultură „George Apostu”), a acordat premii – în numele Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău – următorilor artiști: Ioan Măric (Bacău; pentru lucrarea

„Muzicanții”), Emilian Tancău (Bacău; pentru lucrarea „Paște în Bucovina”), Maria Margos (Bacău; pentru lucrarea „Pe-un picior de plai”), Gustav Hlinka (Reșița; pentru lucrarea „Catargul frânt”), Maria Lupu (Iași; pentru lucrarea „Ghiocel”), Ioana Gheorghiu (Galați; pentru lucrarea „Învierea Domnului” (III)). S-a acordat, în premieră, un premiu pentru debut, care i-a revenit Cătălinei Munteanu (Dărmănești; pentru lucrarea „Prostia omenească”).

La rândul lui, Centrul de Cultură „George Apostu” le-a premiat pe Catinca Popescu (Bacău; pentru lucrarea „Pădure”) și pe Viorica-Ana Farkas (Reșița; pentru lucrarea „La cosit”).

În deschidere, criticul de artă Iulian Bucur a pledat pentru o mai largă recunoaștere a artei naive în România, iar Instituția Prefectului – județul Bacău a acordat diplome de merit și de excelență, stimulant astfel creația de gen. Ioan Măric a surprins plăcut publicul prin lucrările membrilor celui mai recent nucleu artistic coordonat de dânsul: Cercul de artă spontană al Clubului 60+, iar instrumentiștii de la „Hora” ne-au încântat auzul cu muzică populară.

Adrian-Florin MOISĂ

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Cadran cultural

Nr. 2 (6) martie – aprilie 2019

Periodicul Ansamblului Folcloric „Busuiocul” propune un sumar divers: eseuri teologice (pr. prof. Nifon Bârdan despre taina spovedaniei, iar la *Meridiane*, un text de părintele Contantin Cavaros, în traducerea lui Paul Bălan); filozofice (Ștefan Munteanu); interviu (Cornel Galben, în dialog cu Mihai Buznea); proză (Dan Perșa, Mara Paraschiv, Nina-Elena Ploeanu); poezie (Constantin Donea, Mioara Băluță, Rodica Dascălu, Elena Petriman-Țarălungă); critică literară (Vasile Bardan, Cezarina

Adamescu, Mariana Velisar-Codrescu); muzicologie (Ozana Kalmuski-Zarea). Editorialul este semnat de Cornel Galben.

Sunt evocate personalități ale județului Bacău, aniversate în lunile martie și aprilie. Criticul literar Constantin Călin oferă două pagini de cugetări, fragmente oferite în avans-premieră din volumul „În plină lumină”, în curs de apariție la Editura „Babel”.

În acest număr sunt consemnate evenimente culturale ale Ansamblului Folcloric „Busuiocul”, „reviste moldovalahne” și „o ștafetă literară” a Academiei Bărlădene.

„Cadran cultural” este un periodic relativ nou (au apărut până acum șase numere), dar de la număr la număr capătă consistență. Îi felicităm pe colegii noștri și le urăm succes! (V. S.)

Revista de Cultură ATENEU
Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI
Director: Carmen MIHALACHE

**Redactori: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU (redactor asociat),
 Marius MANTA, Dan PERȘA, Ștefan RADU, Violeta SAVU**

• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •
 • e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •
 • Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •
 • Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău,
 cont: RO50 TREZ 0615 010X XX00 0317

Am citit, cu infinite delicii (markerul la îndemână și creionul de tâmplărie la ureche), recentul volum semnat de Valeriu Gherghel, *Roata plăcerilor* (Iași, POLIROM, 2018). O carte mignonă, format duodecimo, scrisă de un erudit care se ia în permanență peste picior, provocându-și cititorul fără milă, printr-un subtitlu pe măsură: „De ce n-au iubit unii înțelepți cărțile?” O întrebare cu șart, căreia Moromete i-ar fi răspuns cum i-a răspuns lui Nilă în scena tăierii salcâmului. Ea nu trebuie luată însă *ad litteram*, ci ca o „jucăreauă” venită din partea unui eseist care, o dată la șapte ani, aproape ritualic, își încearcă cititorii cu subiecte incitante. După *Porunca lui rabbi Akiba* (2005) și *Breviarul sceptic. Si alte eseuri despre simplitate* (2012), iată-ne în fața unui nou volum, cu un titlu paradoxal, o splendidă metaforă a lecturii și a implicațiilor sale.

S-ar putea extrage din *Roata plăcerilor* numeroase ziceri memorabile despre carte și despre cititor. Deși deplânge ipocrit-ludic dificultatea de a găsi citatul potrivit, Valeriu Gherghel știe exact unde, când și cum să strecoare o trimitere, o aluzie sau o referință. Marele său avantaj este că o face cu un firesc rarism pentru tagma filosofilor care, de regulă, se adăncesc în divagații imposibile, într-un limbaj înspăimântător. Ca unul care a elogiat simplitatea, autorul nu se putea dezminți, reușind performanța de a-și topi erudiția într-un discurs seducător prin consistență și prin naturalețe. Știind foarte bine ce va să zică testul primelor 50 de pagini (cifra ce scade odată cu trecerea anilor), Valeriu Gherghel fixează, încă din prolog, termenii unui contract cu cititorul, pe care îl momește printr-o abordare directă, detașată(n)ă, care n-are cum să nu (te) prindă. I-aș încadra textele în categoria „divagațiilor utile”, cu precizarea că ele ilustrează, de fapt, vechiul deziderat horatian *utile dulci*. Fiindcă volumul nu face paradă de știință, deși ar fi putut. E suficient să tragem cu ochiul la bibli-

ografia adnotată și la „Index nominum” pentru a înțelege informația uriașă pe care eseistul o filtrează pentru a drămului câteva chestiuni legate de carte și de ceea ce a însemnat ea de-a lungul secolelor.

În fond, *Roata plăcerilor* ridică o problemă și schițează câteva (posibile) răspunsuri. Cărțile sau viața? That is the question. Restul este eseistic și filosofic, adică o permanență căutare. Una digerabilă, fiindcă autorul se păzește, ca dracul de tămăie, de mirajul pedanteriei. În schimb, ne poartă,

subugbăt, prin cultura lumii, invocând puncte de vedere pro și contra, fără a se pronunța tranșant. Într-o lume tot mai polarizată, opacă la dialog, în care adevărul e înlocuit de post-adevăr și dreptatea e de partea celui care strigă mai tare, Valeriu Gherghel justifică ambele posibilități. Există doar „sugestii, tendințe și semne” și niciodată verdicte. Pentru că scriitorul a înțeles prea bine relativismul opiniilor și nu-și face iluzii în legătură cu soluționarea unei probleme atât de sensibile cum e raportul dintre cunoașterea directă, trăită și cea indirectă, mediată de lectura cărților. Vorba lui Gorică: „Ce-ți faci capul ciulama cu atâta citanie? Vrei să dai în doaga lui Pașadia? Ori crezi că dacă știi ca el cine l-a moșit pe Mahomed ori cum îl cheamă pe ăla care-a scos întâi crucea la Bobotează e vreo scofală?! Nimic! Cu asta te usuci! Adevărata știință e alta, de care habar n-ai!”

De aceea, Valeriu Gherghel încearcă să relaxeze această tensiune, această gâlceavă a înțeleptului cu lumea, arătând că nu există o concurență reală între cele două dimensiuni ale cunoașterii: „Nimic nu mă irită mai tare decât opoziția, postulată de unii gânditori, între lectură și experiență. Din tot ce-am spus deasupra, cititul chiar este o *experiență*, adică o sumă de trăiri somatice (frică, îngrijorare, dorință, bucurie, lacrimi, râs etc.), însoțite neapărat de reflecție. Se cuvine să extragi un sens, un mesaj, să descoperi o miză a cărții, o intenție, o finalitate hermeneutică. Dar se cuvine și să te bucuri ori să compătimești cu

personajele.”

Ca unul care citește un oarecare număr de apariții editoriale recente (dintre care multe sunt slabe), m-am întrebat adesea: *cui prodest?* Ce rost (mai) are să petreci destule ore săptămânal în lectura unor cărți amestecate? Îndoielilor care îmi dau târcoale periodic le-am găsit răspuns (parțial) în pledoaria senină din acest volum: „La întrebarea de ce citesc cărți noi răspund deci așa: ca să nu mă usuc pe devreme. Ca să-mi verific simțurile. Ca să percep printre cei dintâi – firește, nu am orgoliul de a fi primul – o frumusețe instantanee, o nuanță semantică fulgerătoare. Ca să nu devin repetitiv, maniacal. Ca să nu formulez idei fixe, ci doar *idei preferate*”. Ar fi, mi-am zis, suficiente motive pentru a nu renunța la lectură și nici la relectură, căci și despre cărțile la care ne reîntoarcem este vorba în câteva dintre eseurile de aici.

Nu sunt omise nici motivele pentru a nu citi, căci Valeriu Gherghel aplică principiul juridic *audiatur et altera pars*, pe care îl sintetizează în cinci puncte extrase din opiniile unor diverși bibliofili: cititorul este un bolnav închipuit, cititul construiește o imagine de sine denaturată, cititul te face melancolic, cititul te rupe de viață (cea reală, se înțelege) și cititul te face fariseu. Motive care n-au cum să nu te pună pe gânduri căci, inevitabil, fiecare dintre noi se regăsește, într-o proporție mai mare sau mai mică, în ipostazele respective. Și nu e vorba doar despre mai vechea prejudecată potrivit căreia cititul te „usucă” (minunat valorificată de G. Călinescu în publicistica sa, în dialogul savuros cu gazda sa bătrână care îl căina cu următoarele vorbe: „Tot mai citești, maică?”) sau de respingerea *ab initio* a lui Ilie Moromete, care îl chestionează pe Niculaie (și se întreabă pe sine): „la zi-mi, cititul ăsta ți-aduce vreun beneficiu?” Este vorba despre opinii așezate, ale unor intelectuali/scriitori/artiști/filosofi cu pretenții, care, din varii motive, contestă utilitatea lecturii. Opinii care funcționează aidoma unei oglinzi, temperând eventualele fumuri pe care ti le poate da convingerea că ai fi mai breaz decât alții care nu citesc.

Roata plăcerilor e un volum lipsit de morga obișnuită, ceea ce-l face extrem de plăcut. E aici o adevărată știință a dozajelor, pe care Valeriu Gherghel o stăpânește, dând textelor dimensiunea și savoare potrivite pentru respirația și gustul cititorului. Și, mai presus de orice, este o carte cu și despre farmecul simplității. O carte despre evadare și despre regăsire, despre bucuria lecturii ca modalitate de salvare individuală: „... pe măsură ce citim, și citim, și citim, ne uscăm asemenea exponatelor dintr-un muzeu de științe ale naturii. Dar în același timp și prin același gest banal, trăim. Experimentăm iubiri. Investigăm senzații, închipuim ceremonii”. Un elogiu adus cărții și, în egală măsură, vieții.

Adrian JICU
jicquadrian@yahoo.com

Roata plăcerilor. De ce să (nu) citești?

Personalități băcăuane

Elvira Enea

N. Paloșanu, la 7 aprilie 1904, în Bacău - m. 10 februarie 1988, la Bacău. **Plasticiană**. A copilărit pe Fundătura Negel din Bacău, în casa bunicii Natalia și Emanoil Gârleanu, mama sa, născută Profira Gârleanu, fiind soră vitregă cu scriitorul Emil Gârleanu. După absolvirea școlii primare urmează Institutul Poltzer, din orașul natal, și apoi cursurile Academiei de Arte Frumoase din București. Sub îndrumarea lui Ipolit Strâmbu, aici studiază pictura cu J. Al. Steriadi și arta decorativă cu Cecilia Cutescu-Storck, fiind considerată la absolvire „cea mai bună din promoția ei”. Cu o pregătire artistică temeinică, tânăra plasticiană a debutat la Salonul Ateneului Român, în 1926, lucrările sale figurând apoi în expozițiile „Cercul Artistic” (1930), înființat de Theodor Aman, și la Saloanele Oficiale de până în 1941. La sfârșitul lunii mai 1925, pe când se pregătea să-și susțină bacalaureatul, l-a cunoscut pe pictorul Nicu Enea, cu care s-a logodit la 20 iulie 1926 și, în toamna aceluiași an, la 28 octombrie, s-au căsătorit. După ce a

absolvit Academia, și-a însoțit soțul la peisaj, la Castelul Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus, la Balcic, Dornești și Mogoșoaia, dar adesea în loc să schițeze, se lăsa vrăjită de eleganța și rapiditatea cu care Nicu Enea așternea liniile sau observa cu aceeași aviditate lucrul celorlalți artiști veniți să picteze. Călătorește, de asemenea, cu soțul în Serbia de sud, Muntenegru și Dalmația (1933-1934), pictând la rândul-i și asistând la vernisajul expozițiilor acestuia. Din 1937 se consacră învățământului, predând notiunile de pictură și desenul la Liceul Pedagogic și Liceul de Muzică și Arte Plastice din Bacău. A continuat să picteze, dar a preferat să rămână mereu în umbra soțului, chiar dacă din timp în timp a participat la interregionalele ieșene, la expozițiile cadrelor didactice (1967) ori la cele ale Cenuclului „Nicu Enea” și, mai apoi, ale Filialei Bacău a Uniunii

Artiștilor Plastici. Ca una care a pozat în permanență soțului – portretul *Elvira*, expus în 1935 la Expoziția europeană de la Paris, fiind atunci medaliat cu argint, după ce la Salonul Oficial din 1927 fusese, de asemenea, premiat –, a preferat la rândul ei portretele, între cele mai reușite numărându-se *Portretul mamei*, *Portret de fată*, *Portretul d-rei M.T.*, *Cu pisicuța siameză*, acesta din urmă un expresiv autoportret. A manifestat, de asemenea, disponibilități pentru acuarela și peisaj, locurile preferate fiind străzile pitorești ale Balcicului, zona litorală de la Mangalia, lunile din preajma Bacăului etc. Modestă cu sine, dar extrem de generoasă cu semenii, și-a consacrat ultima parte a vieții cultivării memoriei regretatului său soț, determinând și fiind pionier principal în organizarea retrospectivelor pictorului din 1965 (128 de lucrări) și 1978, precum și a expoziției „Desenul

• Elvira și Nicu Enea

în opera lui Nicu Enea” (93 de lucrări). Donându-și casa, în 1969, Muzeului Județean de Istorie și Artă, odată cu 133 de picturi și 209 desene aparținând pictorului, și-a dăruit întreaga energie amenajării Casei Memoriale „Nicu Enea”, situată la numărul 31, pe fosta Stradă Nufărului, ce-i poartă acum numele, deschisă pentru public în decembrie 1970. În pofida acestui gest dezinteresat și extrem de valoros, bătrânețea avea să-i fie umbră de aroganță și ignoranță oficialităților, sfârșind într-un anonim total la Căminul de Bătrâni din Bacău, unde a fost aruncată din camera ce o mai ocupa în casa cedată statului.

Cornel GALBEN

Da(da) (a)casă la Casa Europei

Deși au trecut ani de când ambasadorii ai culturii românești și-au făcut simțită prezența în spațiul cultural francofon, interesul pe care francezii îl manifestă pentru operele lui Enescu, Tristan Tzara, Vasile Alecsandri a rămas la fel de intens. 28 martie 2019 a fost o zi importantă pentru o mică delegație (prin comparație cu imensitatea valorilor românești transportate) băcăuană care s-a deplasat la Paris pentru a readuce în atenția publicului francez crâmpoșe de cultură și civilizație românească. Evenimentul din capitala franceză, desfășurat la Maison de l'Europe de Paris, s-a subsumat celor din aria manifestărilor sub semnul Sezonului Cultural Franța-România 2019, inițiate prin proiectul Consiliului Județean Bacău „Dialogul francofon – vector de comunicare interculturală”, realizat în parteneriat cu departamentul Val d'Oise din Franța, în perioada martie-iulie 2019. În propunerea activităților, echipa de proiect a avut în vedere, în egală măsură, îndelungata tradiție a relațiilor româno-franceze și ampla dimensiune a colaborărilor în perioada contemporană, mai ales în activitatea de cercetare a unor universitari băcăuani.

Parteneriatul dintre Consiliul Județean Bacău și Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău prin Centrul de Informare Europe Direct Bacău a prilejuit momente de adevărată încântare participanților, atât români cât și francezi, când în deschidere a vorbit nimeni alta decât președinta Centrului *Maison de l'Europe de Paris*, dna Catherine Lalumière (numele nu este simplă coincidență, ci veridică

descendentă), care și-a exprimat admirația nu numai pentru personalitățile literare (Vasile Alecsandri și Tristan Tzara) și muzicale (George Enescu) cu al cărui nume „a crescut”, ci și pentru cele contemporane.

Auditoriul, alcătuit și din reprezentanți ai Ambasadei României la Paris, ai Asociației *Amitié Roumaine-Saint Leu-la-Forêt* și ai Primăriei din Saint-Leu-la-Forêt, a ascultat cu viu interes atât informații referitoare la profilul cultural al județului Bacău, creionat în cadrul conferinței de dna ing. Luciana Pascu-Cărlan, reprezentanta Consiliului Județean Bacău, și de domnul prof. univ.

dr. Vasile Spiridon, de la Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău. Mesajul dlui președinte al Consiliului Județean Bacău, Sorin Brașoveanu, a adus în atenție valoarea patrimonială a reprezentanților vieții culturale băcăuane.

O surpriză deosebită a reprezentat-o prezența dnei profesoare Elena Bulai, universitară băcăuană care s-a adresat publicului în calitatea sa de editor și traducător al unei valoroase lucrări, cu multiple referințe la George Enescu (Maria Cantacuzino-Rosetti-Enescu – *Ombres et Lumières. Souvenirs d'une Princesse Moldave*).

A doua parte a evenimentului a fost dedicată tradiției bogate și cu vechime a francofoniei în județul Bacău și amplelor preocupări privind cunoașterea patrimoniului cultural francez. S-a subliniat faptul că bogăția literaturii franceze a devenit tot mai familiară românilor grație studiilor întreprinse de profesorii universitari băcăuani ale căror cărți sunt rodul unei îndelungate cercetări, în țară și în Franța, precum și al unor stagii de predare în universitățile din Lyon, Bordeaux, Poitiers, Limoges, Anger, Lille. În acest sens, au fost prezentați câțiva dintre profesorii din cadrul Uni-

versității „Vasile Alecsandri” din Bacău, precum: Vasile Spiridon, Elena Bulai, Adriana-Gertruda Romedea, Emilia Munteanu, Simina Mastacan, Veronica Grecu, Maricela Strungariu și Nicoleta Popa, promotorii ai valorilor francofone în spațiul românesc și nu numai.

Expoziția „Le patrimoine culturel et le tourisme dans le département de Bacău – exposition de photos et matériel de promotion” și conferința „Les personnalités de Bacău d'hier et d'aujourd'hui de l'expression française dans la musique et la littérature”, la care și-a adus o contribuție semnificativă și echipa *Europe Direct* Bacău, prin intermediul conf. univ. dr. Luminița Drugă, a reprezentat un moment de evidențiere a valorilor definitorii pentru patrimoniul cultural al județului Bacău. Reprezentanții delegației băcăuane au fost plăcut surprinși de faptul că publicul le-a adresat întrebări referitoare la aspecte ale culturii și civilizației românești (ce este și ce înseamnă pentru noi „Miorița”, care sunt câteva dintre elementele definitorii ale Evului Mediu românesc, de ce a durat la noi această perioadă aproximativ 300 de ani), întrebări care au demonstrat nu numai o bună cunoaștere a culturii și civilizației noastre, ci și atașamentul onora dintre participanți, care vorbeau și simțeau româneste.

Acordurile enesciene, creațiile literare dadaiste, valorile literaturii populare românești au fost, da...da (a)casă la Europa!

Luminița DRUGĂ

• urmare din pag. 24

Cum arată tradiția în inima Europei unite?

Țările din inima Europei mențin atenția asupra îndeletnicirilor tradiționale cu specific local. La Bruxelles, există un muzeu al ciocolatei, unde se pot vedea munca și performanțele șocolatierilor; o casă a brutarilor, construită inițial din piatră în sec. al XIII-lea, refăcută în sec. al XVII-lea și împodobită în stil alegoric; o casă a croitorilor, refăcută în stil baroc; o casă a pictorilor aparținând breslei respective, în stil gotic renascentist, cu aceeași vechime. La Bruges se află un muzeu al dantelei și în locuri strategice alese din oraș, am văzut femei vârstnice, croșetând ca în urmă cu peste 400 de ani. La Fabrica de Diamante „Coster” din Amsterdam, am asistat la o demonstrație de șlefuire și evaluare a diamantelor, iar la Fabrica de Ceramică din Delft am urmărit cum se creează renumitele vase decorate cu albastru. La o fermă din Volendam ni s-a arătat procesarea laptelui din care se fac brânzeturi olandeze. Pretutindeni, ești invitat să admiri, să probezi, să deguști și... să cumperi.

Similar, Bavaria valorifică potențialul tradiției în scop cultural și lucrativ. La Rothenburg ob der Taubert, o adevărată bijuterie medievală, s-a întors parcă mașina timpului. Supranumit „Orașul Crăciunului”, burgul se bucură permanent de vizitatori, care simt parfumul vechimii și atmosfera de sărbătoare

creștină. Casele, toate cu specific bavarez, sunt pregătite în orice clipă pentru oaspeți, iar Muzeul German al Crăciunului, amenajat într-un asemenea spațiu și deschis permanent, oferă podoabe, jucării și dulciuri într-o varietate inimaginabilă. Pliantul care însoțește biletul de intrare te atenționează: „54 de ani de competență în serviciul Crăciunului german”.

La Donauwörth, am vizitat Muzeul Păpușilor *KatheKruise*, cu exponate confecționate manual de artista germană, începând din 1912. Am reflectat din nou la respectul acordat, sub orice formă, trecutului.

Punctul culminant al toamnei la München este Oktoberfest. Am aflat că evenimentul social datează din 1810, anul în care s-au căsătorit Ludovic și Tereza de Saxa. Populația, reunită atunci într-un parc de 60 de ha, și-a manifestat entuziasmul la nunta viitorilor monarhi. Drept mulțumire pentru această dovadă de prețuire, Ludovic a decis o sărbătoare anuală. Deși nu se știe dacă atunci s-a băut bere, e sigur că atunci a început Oktoberfest, Sărbătoarea Berii. Reprezentantul Primăriei din München

pronunță „S-a deschis!” după desfundarea primului butoi cu bere, în ultima sâmbătă de septembrie, la prânz. 16 zile locuitorii orașului și vizitatorii petrec, bucurându-se de viață.

La o braserie din centrul Münchenului se încerca, în septembrie, o avan-premieră, cu participarea a două echipe sportive: una își serba victoria, cealaltă plecarea din oraș, după înfrângere. Nemții și străinii, stimulați de bere, se manifestau zgomotos cu scandări, aplauze și cântece în limitele decenței. Privind chipurile noastre și frumosele costume bavareze ale gazdelor care serveau, un european, plecat din Timișoara acum 30 de ani, ne-a spus că nimeni nu vorbește despre dăunătatea beției a berii, despre grosolăniile din Oktoberfest și pamfletele politice create la mesele gata să se prăbușească de greutatea halbelor. Ar contrasta prea mult cu efortul oamenilor pentru binele comun sau e un semn al declinului?

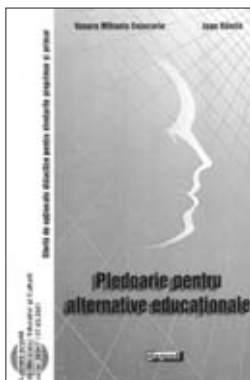
În inima Europei, cultura este accesibilă, căci vizitarea muzeelor și galeriilor, participarea la evenimente culturale mici sau de amploare, implicarea prin voluntariat în proiecte de anvergură, care să revigoreze tradițiile, tin de educația comunităților civilizate. Superficialitatea, improvizatia și kitsch-ul se exclud.

Cred că vitalitatea unei națiuni, sănătatea ei morală, robustețea psihică și inteligența emoțională se întretin cu perseverență și responsabilitate. Sperând în păstrarea și revigorarea tradițiilor noastre, care ne fac unici în Europa, rămân optimiști.

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (XII)

Ghiduri metodologice (5)

„Pledoarie pentru alternative educaționale (Oferte de opțiuni didactice pentru nivelurile preprimar și primar)“

La confluența mileniilor/ secolelor încă exista un interes vizibil pentru a face mai eficientă predarea-învățarea-evaluarea la clasele mici și în grădiniță. Noutatea momentului o reprezentau opțiunile pentru diverse discipline, pentru o arie curriculară sau pentru mai multe, în conformitate cu Curriculumul Național adoptat. S-a simțit nevoia de a superviza, oarecum, multitudinea de propuneri venite din partea educatorilor și de a le orienta către o țintă corectă. Cum în Bacău ființa un colegiu de institutori în cadrul Universității (acum, „Vasile Alecsandri“), directoarea acestuia, Venera-Mihaela Cojocariu, a propus elaborarea unui volum tematic,

tipărit în anul 2001. S-a numit „Pledoarie pentru alternative educaționale“ (Bacău, Editura „Diagonal“) și a fost avizat de comisia de specialitate din cadrul Ministerului Educației. Coordonatorii (Venera-Mihaela Cojocariu și Ioan Dănilă) au constituit un grup de lucru alcătuit aproape exclusiv din educatoarele și învățătorii (majoritatea, absolvenți ai Liceului Pedagogic „Ștefan cel Mare“ din Bacău, deținători ai gradului didactic I), studenții ai Colegiului de Institutori. Aceștia au aplicat creator o pereche de obiective specifice limbii și literaturii române: dezvoltarea capacității de **receptare** a unui mesaj oral sau scris, respectiv formarea și dezvoltarea capacității de **producere** a unui mesaj oral sau scris. La oricare dintre celelalte discipline este valabilă relația **receptare-producere**, în limbajul particular al respectivului domeniu. Vastă (333 de pagini, format academic), aspirând la totalitate (nu a fost omis niciun sector al problematicii din ciclurile preprimar și primar), „lucrarea îndeplinește întreaga suită de exigente psihopedagogice și de specialitate solicitate de o asemenea apariție (*Cuvânt înainte* de prof. univ. dr. Constantin Cucuș, director al

D.P.P.D., Universitatea „Al. I. Cuza“ Iași). Deschisă cu o vorbă memorabilă a lui Lucian Blaga: „O singură rugămintă am: «Doamne, să nu mă lași niciodată să fiu mulțumit de mine însumi!»“, culegerea se încheie cu un decalog valabil și azi:

„Începem un alt secol și mileniu...
Începem o perioadă de mai grele încercări și eforturi, un nou război cu alte incertitudini și angoase...
Începem un nou proiect, un alt vis, o nouă speranță...
Începem să lucrăm mai mult cu *emisfera dreaptă*...“

Începem să acceptăm că nu există certitudini absolute...
Începem cu *redescoperirea cooperării*...
Începem să punem înaintea *toleranta*...
Începem cu autoînstituirea teleonomică, cu valoarea anticipării și cu *creativitatea*...
Începem o nouă luptă pentru *valorii autentice*...
Începem cu convingerea că *trebuie să știm să devenim*...“

Au scris autorii: Veronica Anchinid, Marilena-Gabriela Antonovici, Veronica Blaj, Bernaveta Burcă, Georgeta Butucaru, Coca Chiriac, Maria

Chiriloaie, Maria Cojocaru, Cornelia Cojocaru, Maria Dărăban, Maricica Diamant, Iulia Fecioru, Anica Fii, Margareta Gîfei, Viorica Heisu, Stela Ilie, Tincuța Maței, Florentina Mănăilă, Maria Mătăsaru, Viorica Mihăilescu, Carmen Nedelcu, Elena Oană, Georgeta Onu, Mioara Otto, Lucia Pascaru, Lenuta Paul, Cristina Pănican, Sândica Pătrânțaș, Doina Priceputu, Maria Tamaș, Valentina Tanasă, Maria Tofan, Lucica Vătafu, Maria Vrabie, Getta Zamfiroiu (educatoare); Adriana Anda, Mihaela Dinu, Ana Dragomirescu, Mioara Lehadus, Rodica Leonte, Ileana-Sorinela Teodorescu, Elena Țarălungă (învățătoare) și Constantin Andronic, Elena Plăcintă (profesori).

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Breviar cultural

EXCELENȚĂ ROMĂNEASCĂ. Academia Europeană de Științe și Arte din Salzburg (Austria) a acordat, în ședința festivă din 2 martie a.c., academicianului Nicolae Dabija titlul de membru al Secției literatură. Același titlu l-au primit acad. Ion Bostan (la Secția științe tehnice) și Tudor Zbirnea (la Secția arte). Cu un an înainte, Nicolae Dabija, autorul romanului *Tema pentru acasă* („Devoir a rendre“), primise diploma de Membru titular al Academiei de Științe, Arte și Litere din Paris.

BICENTENAR COMPLET. Alecu Russo, născut în urmă de 200 de ani (17 mart. 1819), a fost omagiat de tot ce înseamnă școala din Bacău care-i poartă numele: grădinița, ciclul primar, gimnaziul, biblioteca. Am reținut concursul de lectură expresivă din lucrarea „Cântarea României“, leac împotriva analfabetismului funcțional.

APRILIE AL LUI C. D. ZELETIN. Emisiunea „Acolade“ (R.-R.C.) din martie se întinde până la 13 aprilie, când academicianul literat a împlinit 84 de ani. Oana-Georgiana Enăchescu, de la microfonul Radioului, și semnatarul acestor note, telefonic, au avut parte de aduceri-aminte despre satul natal, Burdusaci. „Academia Bârlădeană“, atentă mereu, a reproduces poezia „La răpa mirifică“ (1986), cu finalul nostalgic despre ce „a pierdut îngerul păzitor“ al cârturarului artist: „dumnezeiasca notă de flaut/ și privirile ce nu dor...“ (D. I.)

• Ioan Mărie – *Muzicantii* (Premiul C.J.C.P.C.T. Bacău)
Foto: Amedeo Spătaru

„Dimensiunea pragmatică a predării-învățării limbii române“

Este subtitlul unei inițiative laudabile a Bacăului – Conferința Profesorilor de Română (4 apr. 2019). Și-au dat mâna Casa Corpului Didactic „Grigore Tabacaru“, Colegiul Național „Vasile Alecsandri“, ambele din Bacău, și Asociația Națională a Profesorilor de Română „Ioana Em. Petrescu“ (ANPRO), cu sediul în Cluj-Napoca. Conferențieri: prof. univ. dr. Alina Pamfil, președinta Asociației, și lect. univ. dr. Bogdan Rațiu. Vom reveni. (I. D.)

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Ca de obicei, multe de citit în revista focșăneană. Preluăm un punct de vedere din dialogul cu Alexandru-Ovidiu Vintilă, redactor-șef al „Bucovinei literare“, de la Suceava. E vorba de practica publicării în mai multe reviste a aceluiași text. „Pro Saeculum“ a pățit-o, cel mai recent, cu trei articole care au apărut și în alte publicații, „fără nicio atenționare“. În replică, este citat un articol pre-

XVII/ 1-2 (133-134)/ 2019

luat de „Bucovina literară“, cu precizarea: „Apud *Pro Saeculum*, XVI, etc., pp. 65-67“. „Nu este onest – răspunde diriguitorul revistei sucevene – să publici același articol în mai multe publicații. Dacă vrei

neapărat să publici același text și în altă revistă, precizezi că materialul respectiv a mai apărut într-un anumit loc“. Subscriem.

Grafica numărului dublu pe 2019 este constituită din reproduceri după creațiile lui Gheorghe Zărnescu, care beneficiază și de o medaillon, despre „dematerializarea sculpturii“. (D. I.)

Redactorii ai Revistei Ateneu, în dialog cu elevii Colegiului Național „Gh. Vranceanu“

În cadrul Proiectului „Ateneu, în dialog“, care-și propune „dezvoltarea gustului pentru lectură și trezirea interesului pentru cultura vie în rândul tinerei generații de cititori“, echipa redacțională a Revistei „Ateneu“ a fost prezentă joi, 11 aprilie 2019, în mijlocul elevilor de la Colegiul Național „Gh. Vranceanu“ din Bacău, la invitația doamnei directoare Doina Marinov și a membrilor Catedrei de limba și literatura română, din care face parte și poetul Dan Petrușcă, colaborator și prieten apropiat al Revistei. Au fost prezentate elevilor numerele din februarie și martie. A urmat un fructuos dialog pe teme de literatură și artă, de receptare a fenomenului cultural. (Red.)

M-am bucurat mult să văd o parte din excelenta trupă de la TT jucând din nou Sakespeare, după „Cum vă place”, încântătorul spectacol de acum trei ani, o explozie de tinerețe și de prosepțime. Acum, Radu-Alexandru Nica a pus în scenă „Mult zgomot pentru nimic”, într-o viziune modernă și foarte personală, pornind și de la o traducere mai aproape de zilele noastre, vie, fluentă, expresivă, semnată de Lucia Verona. Regizorul nu este la prima întâlnire cu un text shakespearian, montând deja un „Hamlet” și un alt spectacol-colaj numit „Shaking Shakespeare”. Fiind mereu în căutare de noi forme estetice și imagistice, spirit neliniștit, exigent cu sine, Radu-Alexandru Nica dispune și de o foarte bună pregătire teoretică, astfel că fiecare montare a sa nu duce lipsă de idei, de provocări la reflecție sau de reconsiderări de pe o poziție polemică. Și ceea ce este remarcabil în modalitatea lui de a lucra sunt spiritul de sinteză, claritatea și fermitatea tăieturii regizorale, inspiratul decupaj al textelor, finețea analizei, amplasarea justă a accentelor, rezultatul fiind o admirabilă simplitate, plină de forță. Pentru el, teatrul e „ceva existențial”, un spațiu al problemelor general umane, care-l

Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț

Sunetul trist al comediei

interesează în primul rând, pentru că ele pot dezvălui interioritatea ființei. „Vreau să mă întorc la simplu, la sondarea personajelor, într-o formulă nu spectaculoasă din punctul de vedere al imaginii, ci al dinamicii rolurilor. O formulă simplă, așa cum era de fapt și la Shakespeare – scena elisabetană era de fapt foarte simplă și se punea mare preț pe ceea ce spuneau actorii”. Această întoarcere la simplu este foarte evidentă în spectacolul său recent de la Piatra-Neamț. În care scena este aproape goală, existând puține elemente de scenografie, o instalație aeriană de segmente colorate și un practicabil în pantă, în partea din față, în rest fiind lăsat la vedere spatele scenei, cu pereții săi întunecați, cu stângile, fierăria și alte echipamente specifice. E o imagine puternică, având ceva misterios, chiar dacă e un fel de dezgolare ostentativă, de exhibare a convenției. Ca să nu uităm că ne aflăm la teatru, într-un loc al iluziei, al jocului, unde se pune la cale ceva, se

șes intrigi, la care noi suntem martori. Dar cum toată lumea-i o scenă, acei oameni-actori vor coborî în sală, de unde ne vorbesc de aproape, ni se adresează direct, vrând să creeze o complicitate între noi, amplificând senzația de viu, de direct, de actual. Da, de actual, fiindcă Radu-Alexandru Nica, după ce scutură bine textul (care nu este unul dintre cele mai reușite ale lui Shakespeare), condensându-l, reduce numărul personajelor și le aduce în zilele noastre, prin costume, comportament, lim-

baj. E o lume foarte agitată și pestriță în scenă, neavând nimic nobil, princiar, dimpotrivă, fiind coborâtă în colb de periferie, populată de personaje stridente, pitorești, de interlopi și nou învâțiți, cu un limbaj cât se poate de frust, cel al străzii, al pieței. De altfel, bunele maniere, eleganța sunt expirate pentru cei mai mulți dintre contemporanii noștri, trăitori într-o lume tabloidizată și manelizată. Astfel că, în versiunea actuală a comediei shakespeariene vedem un prinț, pe Don Pedro, îmbrăcat cu o mantie lungă de blană albă, cămașă descheiată la aproape toți nasturii, peste o maiu negru, pantalonii de brocart, cu mocasini roșii cu ciucur, având lanțuri și alte zorzoane, amestec hilar de star rock-pop, rapper multimiliardar ca Puff Daddy și barosan de Ferentari. Cu burtă proeminentă, mers și accent din zona aceea, așa cum excelent îl portretizează Mircea Postelnicu. În mare vervă, cu autoironie și umor împăstă, actorul pare un șef de clan mafiot bine dispus și pus pe șotii, care se vrea un fel de zeu al amorului, conducând cu abilitate toate jocurile. Că doar e teatru în teatru în „Mult zgomot pentru nimic”, unde sunt două cupluri și două intrigi în oglindă, aranjamente, comploturi, compromisuri, tranzaționism, multă manipulare, pentru ca totul să se termine cu bine, cu două nunți. Muzică și dans, așa suna și indicația lui Shakespeare de la sfârșitul comediilor sale. În reconfigurarea personajelor acestei comedii cu accente de farsă, regizorul îi acordă un credit special lui Beatrice, o tânără cu spirit liber și gură slobodă, o revoltată împotriva condiției subalterne a femeii, așa cum era în epocă, situație care, din păcate, se perpetuează și astăzi, de multe ori, în pofida egalitarismelor de fatadă. Iar Sabina Brânduse e scilpitoare în rol, dezinvoltă, cu o inteligență tăioasă, cu ironie din belșug, cu o feminitate provocatoare, incitantă, fermecătoare! Scenele dintre ea și Benedick, duelurile lor ver-

bale, tachineria amoroasă fac deliciul spectacolului. Asta și pentru că Andrei Merchea-Zapotočki are plomb și mult haz în Benedick, creionat ca un bad-boy, inițial, un rebel cu tatuaje, tricou cu inscripții și vestă de piele, pentru ca în partea a doua să se petreacă schimbarea la față și să afișeze un look cumințit. În Claudio, a cărui nuntă cu Hero e zădărnicită, la un moment dat, prin intrigi mărsave, prin josnică trădare, Valentin Florea, cu fața brăzdată de o lungă cicatrice, cu părul blonț și vestimentație pastelată, predominant fiind rozul, are înfățișarea unui gangster, cu revolverul la vedere, actorul conturându-și inspirat personajul. Și Cătălina Bălăluoacă o figurează credibil și nuanțat pe Hero cea gingașă și docilă, fata tatei, frumoasă și cumințe, ascultătoare. Tatăl, Leonato, e Tudor Tăbăcaru, echipat ca un cowboy texan (dar din Dallas-ul autohton, de la Slobozia), perfectă întrupare a vicleniei, tipul insului cinic, fără scrupule, care tranzacționează orice. Foarte bun, cu un comic distilat, este Emanuel Becheru în Don John, intrigantul frate al prințului, un personaj sulfuros, un trepăduș diabolic. Într-gește distribuția Dragoș Ionescu, el redând exact portretul lui Borachio, un ticălos care se căiește în final. În caracterizarea personajelor, costumele create, cu multă imaginație, de Iulia Gherghescu au avut o mare pondere. S-a văzut în spectacol și atenția deosebită acordată mișcării, consultanța coregrafică aparținând Andei-Maria Acristinei și Chiarei Chiavetta. În „Mult zgomot pentru nimic”, autohtonizat, după cum spuneam, adus în spațiul românesc, scena balului mascat este înlocuită cu o foarte pitoresc și colorat moment folcloric: un dans cu măști și covoaare din zona Neamțului, de la Târpești. Momentul e bine susținut, e spectaculos, dar mi s-a părut lipsit, gratuit.

„Mult zgomot pentru nimic” de la TT este un spectacol bine, serios gândit, inteligent construit, cu o abordare intelectuală, lucidă a temei (uneori în dauna ludicului), vorbind despre o lume superficială, dezvrăjită, în care forma, aparențele determină fondul, interesele și malversatiunile triumfând. În care iubirea nu-i adevărată (vezi dialogul dintre Beatrice și Benedick), fiindcă aceasta nu-i „paiața vremii” (*Love's not Time's fool*) și e în afara oricărui aranjament, lucru pus la cale, în joacă. Este cea descrisă în *Sonetul 116*, pe când lumea din „Mult zgomot pentru nimic”, în viziunea lui Radu-Alexandru Nica, este una pe dos, cu toate valorile răsturnate, o lume la care „te uii scârbit”, ca-n *Sonetul 66*, rostit în spectacol. De unde sunetul trist al comediei.

Pagină realizată de
Carmen MIHALACHE

„Viața merită totul!”

„O cameră doar a ta”, de la Teatrul Tineretului, face parte dintr-un program intitulat *Blinde Date*, care-și propune o primă întâlnire între un regizor și un actor. Fără să se fi cunoscut anterior, regizoarea Mariana Cămărășan și Adina Suciuc au pornit împreună într-o aventură spirituală pe urmele Virginiei Woolf. Punctul de plecare l-a constituit romanul-eseu-manifest al scriitoarei, „O cameră doar a ta”, cele două parteneri de proiect adaptând textul pentru spectacol. A ieșit – cum altfel? – un spectacol cameral, în plus, interesant, de o plăcută vivacitate spirituală, care se joacă în micuța sală studio a teatrului pietrean.

Ce susține Virginia Woolf în cartea ei? Că pentru a scrie ficțiune, unei femei nu-i trebuie decât o cameră numai a ei și bani. Sigur, e doar un fel de a spune, fiindcă lucrurile sunt mult mai complicate. Cert este că o femeie, ca să devină scriitoare, trebuie să fie un spirit liber, să fie independentă material ca să poată să se exprime, să spună ce simte, ce gândește, ce-i place și ce nu. Asta susține scriitoarea, venind apoi cu alte precizări, nuanțări. „Ficțiunea nu

cade ca un măr din copac. Ficțiunea e ca o pânză de paijenți, prinsă de viață, oricât de slab, în toate colțurile sale. Este creația unor oameni care suferă și se bucură, profund legați de viețile lor.”

Ca să-și facă mai convingătoare pledoaria pentru puterea femeilor de a crea, de a da viață nu doar copiilor, ci și unor opere de artă, Virginia Woolf inventează o soră a lui Shakespeare, pe Judith. Aceasta era talentată și ar fi dorit să fie actriță, ceea ce nu era cu putință pentru o femeie în perioada elisabethană, astfel că, suferind pentru neîmplinirea ei, a sfârșit prin a se sinucide. Scriitoarea vorbește cu mare admirație despre mintea „incandescentă și neîngrădită” a lui Shakespeare, în care „a avut loc ceea ce contopire între masculin și feminin, acea uniune a contrariilor. Fără un asemenea amestec, un tip de intelect predominant, iar celelalte facultăți ale minții devin imobile și sterpe”. În fine, eseul are o mare concentrație de idei, aplecându-se cu multă pătrundere asupra dramei condiției feminine de-a lungul timpului, dar ceea ce răzbate în primul rând din paginile lui este neclintita credință în puterea literaturii.

Desigur, e greu de transpus într-un spectacol tot acest tumed de gânduri, de trăiri, de sentimente, dar Adina Suciuc reușește să redea o Virginie Woolf veridică, așa cum o descria prietena ei, Elisabeth Bowen. Actrița e veselă, dinamică, entuziasă, volubilă, jucăușă, cu gustul metamorfozelor, creionând cu sensibilitate un viu și atașant portret al scriitoarei. Cu căldură și cu mult umor. Ea ne convinge, împreună cu regizoarea Mariana Cămărășan, care e inspirată, creativă, gândindu-și minuțios spectacolul, ca pe o cantată (în care se înfruntă două coruri: unul masculin și altul feminin, susținând idei contrare), că „viața merită totul”, așa cum se aude în finalul spectacolului.

Mama lui Dumnezeu Fiul echivalează cu modelul desăvârșit al maternității. Minunea care i-a definit ființarea a probat dintru început statutul de împreună creatoare cu Dumnezeu. Maica Domnului își asumă pe de-a-ntregul taina creației din nimicul material, însă preaplînul iubirii Sale dă nou sens veșniciei înseși. Poate acesta este și motivul pentru care se află mai presus decât cerurile, fiind Tron Viu omului ce își dorește restaurarea chipului. Preasfânta Fecioară ne ascultă rugăciunile, ne primește pe toți sub omoforul Ei și ne dă speranța că, mai ales prin mijlocirea Ei, ne vom bucura de milostenie la mărta Judecată.

Din cele mai vechi timpuri, creștinii au știut să aprecieze ajutorul care a venit mai presus de fire, această tainică dragoste și grijă pe care Maica Domnului le-a arătat și le manifestă pe mai departe neconștient, neținând seama de vicilele omului, de trufia ori de lipsa de voință a acestuia, ci doar de pocăința sinceră pe care o poartă în inimă. În general, imnurile și canoanele închinare Maicii Domnului sunt cântări de o frumusețe cu totul ieșită din comun, profunde din punct de vedere teologic, atribuite în marea lor majoritate Sfântului Ioan Damaschinul. Se pare că tradiția athonită a pus la mare cinste „Octoiul de canoane închinare Maicii Domnului”, canoane ce sunt rânduite pe zile și pe glasuri, fiind treptat incluse în pravila de rugăciune, formând Theotokarionul – una dintre cele mai cunoscute variante fiind compilația lui Nicodim Aghioritul, publicată pentru prima dată în limba română la Mănăstirea Neamț, adunând în paginile ei și versurile unor sfinți precum Sf. Andrei Criteanul, Sf. Teodor Studitul, Iosif Imnograful, Patriarhul Fotie, Patriarhul Atanasie, Arsenie Monahul, Teoctist Studitul ș.a.m.d. Altfel, nutririi de evlavie deosebită față de Maica Domnului, Sfântul Ioan Damaschinul s-a dovedit a fi un apărător ardent al icoanelor, luând atitudine de

cronofiabile

Marius MANTA

„Imnuri de preaslăvire sfântă”

fiecare dată în fața denigratorilor, a celor care urmăreau să contraargumenteze sfințenia acestora. Evident, în tradiția ortodoxă cultul icoanelor nu poate fi despărțit de niciun demers mariologic. Sunetul și imaginea se întrepătrund, nasc corespondențe aflate sub semnul alegoriei, așa încât împreună compun ferestre către realitățile adevărate importante, propunând a priori un excurs duhovnicesc în proximitatea Duhului Sfânt. E singura cale care prețuiește în adânc Chipul omului și lucrează întru asemănarea cu Divinitatea.

Urmând unei asemenea tradiții, arhiepiscopul Ioachim Giosanu tipărește la Editura „Filocalia” o adevărată bijuterie, un volum ce cuprinde imnuri închinare Maicii Domnului. Textele sunt nimerit acompaniate de lucrări iconografice executate în atelierele Mănăstirii Diaconesti, surprinzând prin erminii cu parfum de Bizanț atașamentul profund față de Apărătoarea neamurilor. Volumul cuprinde patru poeme-îmn distincte,

asezând compozițional întregul edificiu sub semnul armoniilor clasice: un prim poem mai consistent (de-a lungul căruia este reiterat planul divin al îndumnezeirii omului, sunt verificate apoi elemente biografice care surprind în principal sfințenia Dreptilor Părinți Ioachim și Ana, o a treia secvență-nucleu în care e preaslăvit numele Preasfintei, versurile următoare echivalând cu un exercițiu ascetic, o rugăciune densă, de un lirism confesiv). Urmează trei imnuri alcătuite la sărbători diferite – Praznicul Bunei-Vestiri, Aco-perământul Maicii Domnului, Meditație la Duminica Mironșoșilor. De altfel, ne putem reaminti că cifra patru conferă oricărei construcții soliditate, dând naștere după o logică implicit geometrică unui discurs autoreferent, dar care în același timp, poate paradoxal, asigură deschideri intertextuale. Așa ajungem să ne amintim că în accepția lui Rainer Maria Rilke poezia nu e o simplă emoție, ci reprezintă o experiență. Fără doar și poate, P.S. Ioachim Băcăuanul ne arată cum Maica Domnului

revarsă iubirea Sa dincolo de timpul istoric, iar omul neascultării, vechiul Adam, poate avea speranța descleștării de sub imperativul păcatului: „Încă din eternitate, Dumnezeu Atotțiitorul/ A fixat timpul istoric să vină Mântuitorul./ Când omul neascultării, printre spini, plânge amarnic,/ În cer Dumnezeu începe tainicul timp mesianic./ În toată Scriptura veche El descoperă misterul:/ Vreamea în care omul va dialoga cu cerul./ Profeții ne dau imagini, în tot Vechiul Testament,/ Prin care se lumurește marele eveniment./ Iar când Dumnezeu Cel veșnic planul său îl revelează,/ Fiul Cel născut din Tatăl, prin Duhul Se întrupează”. Însă toate acestea sunt posibile grație scării îngeresti dinspre Miriam, scară pe care a coborât Fiul. Conștientizarea realității că omul nu mai este singur în lume a modificat poate chiar structura sa sufletească – omul a păcătuit singur, însă se mântuiește din mila lui Dumnezeu și cu grabnic-ajutorul Maicii Sale. În fapt, aceste două acte: mântuirea și îndumnezeirea reprezintă obiectivul principal al întregii credințe ortodoxe. În gândirea patristică, principiile lumii, inclusiv cele de ordin moral, se supun legilor lui Dumnezeu, dar presupun și o transfigurare la nivel ontologic. Autorul reușește să capeteze tainele prin misterul intrinsec al poeziei, neuitând că poezia e și o evadare de emoții. Destinatarul întregii creații este asadar omul și tocmai această stare-de-fapt este în subsidiar reamintită. Pe de altă parte, omul însuși se simte dator să mulțumească pentru bucuria și statutul ce i s-au conferit. „De când ai devenit Mamă

Logosului întrupat,/ Prin Ei, ești și nouă mamă, că din moarte ne-a salvat./ Astfel, te cinsteșc prorocii, apostolii, mucenicii,/ Te laudă pruncii-n leagăn, toți copiii și bunicii./ Ierarhi, preoți precucernici, călugări precuvioși,/ Pustnici, monahii, fecioare, domnitori evlavioși,/ Toți Te preamăresc, Fecioară, ca cel mai scump giuvaier./ Că le ești icoană sfântă pe pământ, dar și în cer./ Tu ești lauda de cinstă a tot sufletul curat/ Și ești șipotul prin care curge harul necreat./ Tu ești povățuitoare, bucurie negrăită./ Tutor care în lume duc viață neprihănită”. Așadar, imnurile P.S. Ioachim se înscriu firesc într-o tradiție seculară, îmbogățind fondul de cântări dedicate Preasfintei: „...Slăvită Maică, de Dumnezeu Născătoare,/ Primește cu bucurie și smerita mea cântare./ Înmulțește-mi, Maică, răvna și dorința de a-ți cântă/ Imn de preaslăvire sfântă, din suflet...”

Așa cum ne obișnuise și în volumul anterior, intitulat „Poeme – meditații lirice la duminici și sărbători”, rămâne interesant că discursul e voit simplu, chiar dacă din punct de vedere lexical se poate constata prezența unor termeni teologici mai noi (în accepția mireanului), evident „de specialitate”. Lipsa metaforelor închise, renunțarea la alte eventuale formule ermetice demonstrează că mesajul nu mizează pe inovație, ci se vrea accesibil. În poemele mai scurte, care îi urmează „Imnului Maicii Domnului”, se întrevede o senzualitate florală, vegetală, fără ca elementele naturii se invadeze luxuriant ori nepotrivit Creația: „De la momentul rusalic tu ai devenit grădină./ Unde îngerii din ceruri culeg crinii de lumină”. Întreaga țară este văzută sub forma unei grădini (poete) edenice, în timp ce „toți creștinii din lume/ Îi adună în biserică să cinstească al său nume”. Astfel, toată suflarea pare să cânte la unison cântarea de preamărire: „Cuvine-se cu adevărat să te ferim, Născătoare de Dumnezeu, cea pururea fericită și prea nevinovată și Maica Dumnezeului nostru. Ceea ce ești mai cinstită decât heruvimii și mai mărită fără de asemănare decât serafimii, carea fără stricăciune pe Dumnezeu Cuvântul ai născut, pe tine, cea cu adevărat Născătoare de Dumnezeu, te mărim”.

Asumându-și implicit un rol misionar, P.S. Ioachim conturează pentru încă o dată dimensiunea sacră a cinstirii Maicii Domnului. Aceste imnuri nu sunt altceva decât cale a credinței adevărate, oferind nuanțele unor trăiri aparte, pline de bucuria luminii autentice.

Cristale de fum

- Scriitorii modești se mulțumesc cu un epitaf. Ceilalți scriu lăzi de memorii.
- Nu toate etichetele s-au putut transforma în aripi.
- Când nu a mai avut putere să vorbească, arta a tipat.
- Se pare că nu căutam iubirea, ci statuia ei.
- Îmi cad uneori în mână cărți atât de slabe, încât îi invidez pe analfabeți.
- Sufletul meu-tot mai orfan de fântâni.
- Binele are în el muguri de Infinit.
- Piramidele noastre sunt arcuite în Miorita.
- Demnitatea este averea pentru care plătim încă prea multe impozite.
- Iluzia-averea celor care nu mai au nimic.
- Fără puțin mister, frumusețea este o eroare.
- Unii vor să alunge întunericul incendiind lumea.
- În traista fericitului nu mai încape cerul.

Vasile GHICA

• Emilian Tancau – Paște în Bucovina (Premiul C.J.C.P.C.T. Bacău)

Foto: Amedeo Spataru

conexiuni

Ștefan RADU

Elitele,
între jertfă
și păcat

Într-o lume demitizată, excesiv de tehnologizată, unde *pritenia, iubirea și ura* se consumă mai ales în spațiul virtual, cu un simplu *like* poți ucide. Anul trecut, pe 17 octombrie, **Papa Francisc**, într-o reflecție despre *păcat*, atrăgea atenția că „*nimeni nu poate disprețui viața celui alt și viața proprie. Astăzi, pentru a elimina un om, este suficient a-l ignora. [...] A nu iubi este primul pas pentru a ucide*”. Este de ajuns să lansezi cu ticăloasă inteligență în rândul publicului grăbit și superficial o idee ce subminează încrederea morală a celor din jur. Ideile distructive semnate cu autoritate filosofică, sociologică, literară sau chiar academică pot demola comunități întregi, națiuni. Remarcabilul roman *Supunere* (ianuarie 2015) al scriitorului francez **Michel Houellebecq** ne devoalează, în parte, pericolul în care se află societatea occidentală secularizată, căzută în admirație față de o intelectualitate dispusă la orice compromis doar pentru a-și salva confortul social și personal. Și nu este singur în demersul său. Mult mai radical pare a fi **Michel Onfray**, filosoful și moralistul numărul unu al Franței de azi: „*Trebuie să ieșim din timpul jurnalistic al emoției și să intrăm în timpul lung al reflecției filosofice. [...] Terorismul este răspunsul dat de cei slabi celor puternici. Saddam Hussein, Gaddafi, Bașar Al-Assad fuseseră primiți cu brațele deschise în Franța. Ei nu păreau să amenințe Franța cu atentate, până când Occidentul a mers să le bombardeze țările. Operațiunile militare inițiate de Bush după 1991 au cauzat moartea a patru milioane de musulmani. Vi se pare puțin?*”

Perspectiva lui **Onfray** naște aprinse polemici. Însă mesajul ar trebui perceput prin filtrul moral și (mai ales că suntem în preajma sărbătorilor pascale) religios (mistic). Fiecare comunitate este supusă unor reguli ancestrale ce îi dau sens cultural, moral și istoric. Chiar dacă **Miguel de Unamuno** susține că „*pentru credincioșii intelectuali de astăzi, a crede în Dumnezeu înseamnă a dori ca El să existe*”, mințile luminate ale neamului au datoriat de a defini corect identitatea nației, valorile perene ale acesteia. **Nichifor Crainic**, care simțise că secolul XX se îndepărta de Evanghelie, cerea intelectualilor „*să nu scape niciodată prilejul de a pune față în față lucrurile cele vechi ale credinței cu cele noi ale civilizației, de a privi prin prisma religiei toată complexitatea acestei civilizații și de a scoate în relief cuvântul Evangheliei, clarificând astfel spiritele și introducând în viața modernă curentul viu și înviorător al credinței și moralei*”. Peste decenii, **Vaclav Havel** a rezumat simplu situația în care ne aflăm: „*A avea intelectuali în posturi de răspundere nu este garanția unei conduceri înțelepte. E nevoie atât de rațiune, cât și de onestitate*”.

De altfel, pentru români, problema este veche. **Mircea Eliade** cu tristețe spunea: „*Nu cred că se află țară europeană în care să existe atâția intelectuali care să mărturisească în gura mare că ar prefera să aparțină, prin naștere, altei țări. [...] A apărut o nouă modă printre tinerii intelectuali și scriitori: a nu mai fi români, a regreta că sunt români, a pune la îndoială existența unui specific național și chiar posibilitatea inteligenței creatoare a elementului românesc. Ei judecă totdeauna un popor prin ce creează, nu-l judecă prin ceea ce este, prin supraviețuirea lui. A «crea» este o concepție individualistă; a fi așa cum a lăsat Dumnezeu este adevărata axă a «spiritualității» poporului. În concepția poporului, nimic nu se creează, nimic nu se face; lucrurile vin și pleacă, lucrurile se întâmplă. Este adevărat că poporul românesc suferă de multe păcate, dar aceasta e condiția noastră umană, acestea sunt posibilitățile noastre de a atinge universalitatea*”. Pentru a ne găsi și îndeplini rostul ca nație, avem nevoie de călăuze adevărate care să înalțe sufletele, nu să leucidă.

TELEVIZIUNEA LITERARĂ
www.televiziunealiterara.ro
0722.410.597
0740.370.665
tvbucuresti@yahoo.com

În refugiu în 1917

două fete tinere în tren
compartiment la clasa întâi
cu fotolii tapisate în catifea
într-o culoare nedefinită

trenul aleargă pe linii
de-a lungul râului liniștit
curge peste pietre uzate de vreme
în dorința de-a ajunge la mare

este prea devreme ca inocenta lor
să fie pusă sub semn de-ntrebare
sunt îmbrăcate în haine de călătorie
trenul se-ncolăcește, se strecoară, țipă
mama lor moartă este absentă
tatăl lor este tot absent, totuși
îmbrăcat în haine de călătorie
le fotografiază atent

stepa este plată, nu are poduri
nici pietre, nici palate sau magazine
ca o barcă pe șine duce două tinere fete
spre un vis țeapăn, înțepat de vânt

Îți amintești 1918?

Cum se petrece întunericul
pe unde-a fost câmpul de grâu
când vișinul scutură petale

Îți amintești?
De-o altă lume?
Pomul de Crăciun
soția, himeră prăfuită
copiii, umbre în ceață
O cucuvea bate în aer
se pliază peste bulgării
din mocirla saturată
de creier proaspăt
de membre răsucite
de uniforme ciudate
bătălia din noaptea trecută

Îți amintești?
Eternitatea atârnă mândră
deasupra sărmei ghimpate
„*Ich bin müde*”
Stâng, drept, stâng, drept
Bombe fluieră la orizont
Ajung cuminți în țara nimănu
„*Sunt obosită*”
Îngână femeia neună
când adună cartofi
încetă-n noroi persistent
„*Je suis fatiguée*”

Îți amintești?
cum vișinul flutură aripi
ne scufundăm în noroiul eternității

Ziua Moșilor

pantofii ei erau din piele, mărimea 36
maro deschis, ca frunzele toamnei
puși la păstrare în podul cu surprize
înfășurați în hârtie subțire, ascunse-ntr-o cutie
acești patruzeci de ani
sub mai multe cutii, peste mobilier aruncat
cărți până-n grinzi, vise măcinate, mărunte
acolo era cutia; lumina toamnei era slabă
neatinșă de anotimpuri, rece la atingere
acești patruzeci de ani
i-a cumpărat într-un magazin din capitală
a oscilat între maro deschis
și perechea vișină putredă din vitrină
nu le-a purtat, le-a păstrat pentru totdeauna
acești patruzeci de ani
acum corpul mamei a întors încuietorea cobora
ușor ca o pană în jos anotimpul se agită cu ploaie

Mariana
ZAVATI
GARDNER

și vântoasă ea a aruncat o privire la pantofi și-a
șoptit „Or să intre monturile mele în pantofi?”
acești patruzeci de ani
de Ziua Moșilor
umbre o-nfășoară tot mai strâns
în absolut în rochie de mătase
și pantofi ca frunzele toamnei

Se face umbră pe perete

Stă-n fața casei
cu pumnii-n poală
și două geți la picioare
Soarele cojește tencuiala albastră
Se face umbră pe perete
Fața-i filtrează riduri solare
În poală balansează-o geantă uzată
Privește-nainte, departe
Pământul ars la picioare
se face umbră pe perete
Fața-i filtrează riduri solare
Drumul se vede tulburat
Să se-odihnească o clipă?
alături de toți ce s-au dus
Fața-i filtrează riduri solare
Să plece de-acasă?
Dar unde?
Se-apropie frontul
Nu mai are provizii.
Să nu facă zgomot
Dincolo era o baltă cu rațe.
Norii o intrigă acum.
Cei colorați ca de plumb.
Îi spionează de-acolo
S-o pornească la drum.
Strânge la piept o geantă uzată
Acasă-i în urmă
cu nimicuri sertare
drapează praful peste ceea ce-a fost
și ceea ce este...

O altă zi... o altă noapte...

O altă zi... o altă noapte...
Mă privește indiferent din vise celeste
se-ndoaie-n secrete, se răsucește-n himere
din ce-a fost nu va mai fi... visul ia alte forme,
se deformează-n zbor din nori în mișcare
cu albatroși desenați, pixeli într-un cean
de-alchimist închis în cuib de viespi
O altă zi... o altă noapte...
Mă privește-n tăcere, în absență
atât de departe... ore, zile, săptămâni, ani
la mare, la ocean, vânat pe talazuri
semne reale fără-ntoarcere
mă zbat în lumea cea nouă,
O altă zi... o altă noapte...
Mă privește de pe coline departe

Valuri fără somn

Plutesc pe nisipuri
sapă adânc în scoici,
lunecă, se rostogolec,
taie, sapă, planează,
zboară deșteptate,
stârnite de pescăruși în volte
vise-nordate de vânt și furtuni
Triste ape către maluri

Angela -
Melania
CRISTEA

Street life

toamna asta gutuile miros a moarte
și a împede apă de rău a pește înnodat în cârlig
iar frunzele acești daimoni ai câmpiei scad
și cresc lumini
peste dealurile unde copilăria se zdruce
precum pietrișul sau nisipul măcinat
de pașii profetului urban
cu logica lui de om al străzilor

toamnele curg prin canalele orei-ceaslov
eu nu mă pot desprinde cu facerea în cuvânt
o noaptea valpurgică
a inserierii eului

dacă nu sunt eu/ eu sunt acel ecou
vocile toamnei subterane
înfipse în cateterul inimii mele orgolioase
și metafizica vârstei când numeri
secunde de planurile unghiurii orbire
înțeleptă vorbirea și nevorbirea
cuvintele asexuate
măinile a doi bărbați împreunate pe mijlocul
toamnei referendumul și ideea de căsătorie
ectoplasmatică

iar toamna este ultima la urmă

plouă neestetice
femeia cu gene false savurează țigara
o stinge cu tocul
frunzele putrezesc prin parcări
iar mama împletește pentru prietenul
ei imaginar

Mega-erotism

simt că te joci de-a așezarea cuvintelor
sau de-a lipitul vieții dramatic cu așag/one more
partea ta homofobă te distanțează de centrul lumii
tu te plimbi cu skateboardul
dintr-o margine la o margine a marginii
până în cartierele cu negrii la suflet

vezi starea asta a ta este inegală
miroși a sare și piper
dintii tăi se înfig în degetul meu
și nu ai perversitatea aceea de a-mi
aprinde lampioane
cât sunt încă nodul gordian

apogeul iubirii devine precum fructele de mare
delicios

#arderapida
iar noua ordine a cuvintelor cere o litație
a sentimentelor
din care s-ar putea să ieși cu singurătatea pe zero
neinițiat în marea taină a conviețuirii camaraderesti
unde nimeni nu suportă pe nimeni dar aparent este
maestru în arta conversației
mai sunt îndrăgostiți pe stoc? întreb flegmatic
vanzătorul-robot

Last October

frunze și pantofii mei cu toc firav
țigările tale stinse pe pământ
până mai ieri dragostea greiere rățacit
în fântâna arteziană
și toate toamnele cu rujul ciclamen...

dincolo de casa păpușilor mama tânără
râde spre tatăl meu care își vâjăie motorul
nu a cunoscut eclipsa vieții

venită de pe dealuri aroma vinului a îmbătat
prezentul

din octombrie vom circumscrie letargii
și vom semăna nebunia nopților în doi
pe terasa îngustă a blocurilor
tu și larva sturzilor din grădinile orașului
vă veți ipostazia

clipele sunt purtate în lesă de câini
pe care nu îl revendică nimeni

iar noi tragem rețușuri cu toamna aceasta
peste anarhia umbrelor îndrăgostite
apoi dăm foc frunzișului
nerisipit de ciclon

toamne se pliază devin
mai noi decât pantofii de carton ai morții

Arta@self respectului

codul penal
s-a inventat să nu abuzăm de condiția artei
până și poeții pot da de pământ
cu arta
pot abuza ostentativ cuvinte
le pot transforma în corzi de kick boxing
unde își trântesc adversarii literari

furtul unor sintagme poate echivala
cu hoția trivială
câci un poet este ca un pet cu vorbe de hârtie
cum poți să nu incriminezi
furtul artistic?

se fură sentimente brute falii de viață
utopii pigmenti
arta nu are cod
oricine se poate așeza la drumul mare
nelegat la mâini
să își scrie memoriile fără self respect
față de arta din penitenciare

Moartea lui @

mor poeții se fac vânt și îngroapă
cuvintele-efemeride

într-o mie de @
nu pare tragic să dispară iluminatii
atâta timp cât franța a câștigat în rusia
și liderii oferă flori unei doamne frumoase
care întâmplător conduce o țară
sau pupă fierul vechi cupa aceea stereotipă
fără pic de rasism doar este victorie

femeile se plâng de masculii s-au împuținat
devin tot mai perisabili
dar bărbații cer imposibilul #lafemmfatale
diavolul roșu al nopții deghețat în alizeu
acum oamenii au drept de vot
și aleg denuclearizarea
o lume provegan cu dumnezeii ei iconici
pe zidurile stațiilor de metrou

poeții nu mor ca oricine ei beau absent
cu vene sâbiate de acel drog al viului
și #iubescfemeile
detestă plasticul și nu îi găsec întrebuintare
iar printre noi trec ca niște dependenți de diurn
de roata aceea mirobolantă numită azi

se pot multiplica poeții oamenii aceștia
surzi emoțional orbi afectiv îndrăgostiți doar
de ideile politice ale momentului
capabili să se teleporteze în acele locuri
unde încă mai progresaază înarmarea nucleară
pot să se rateze literar din dorința disperată
de a elimina rasismul sărăcia
și războaiele chimice

câci nu-i așa premiul nobel se dă pentru oameni
iar în încercarea de a deveni oameni
sunt așa de vulnerabili
poeții #carenumordeabinelea

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Aura discretă a adevărului

„Viața nu este un șir de felinare așezate simetric unul după altul”, spunea cu indignare Virginia Woolf prin 1919, într-un eseu despre proza vremii sale. Pentru romanciera britanică, viața coincidea cu adevărul sau cu realitatea, înțelese într-un mod anume, opus majorității conștientilor ei scriitorii contemporani. Despre „edwardienii materialisti” (în special Arnold Bennett, H. G. Wells și John Galsworthy) ea avea o părere nu tocmai onorantă: „Ei ne fac descrierea casei și așteaptă ca noi să deducem din asta ființele umane care locuiesc între pereții lor”; „nu îi preocupă spiritul, ci trupul”. În timp ce, gândea Virginia Woolf, viața care ne scapă mereu nu poate fi redată decât printr-o abordare hollistă în care conștiința și răspunsurile ei la stimuli exteriori ar trebui să ocupe un loc principal. La fel de importantă este și renunțarea la prejudecata că viața există mai deplin în ceea ce este considerat mare decât în ceea ce este considerat mic.

Mi-am adus aminte de comentariile Virginiei Woolf în timp ce vizionam *Roma*, filmul mexicanului Alfonso Cuarón, al cărui palmares regizoral include, printre altele, *Harry Potter și prizonierul din Azkaban* (2004), *Children of Men* (2006) sau *Gravity* (2013). Nominalizată și premiată la mai multe categorii și în mai multe competiții, pelicula *Roma* a atras aprecierea cvasiunanimă a criticilor. Inspirat de propria copilărie într-un cartier burghez din Mexico City din anii '70 (de unde vine și numele filmului), regizorul mexican aduce în prim-plan figura fostei sale doici, Cleo (în film, ea poartă exact același nume).

Povestea este dezarmant de obișnuită: într-o familie bine situată, cu patru copii și două servitoare tratate cu o condescendență binevoitoare, rutina zilnică include spălutul podelei, al rufelor, gătitul, joaca celor mici, cumpărăturile doamnei. Seara, vine acasă bărbatul familiei, doctor chirurg, într-o mașină luxoasă, pe care o parchează cu o grijă obsesiv-compulsivă în gangul îngust din fața ușii. Acesta e primul element care ni se oferă despre identitatea bărbatului. Al doilea este grămada de chiștoace din scrumiera mașinii, fumul gros și mâna care stinge apăsat, nervos, ultima țigară de dinainte de a intra în casa unde îl așteaptă, febril, soția și copiii. Nu este nicio îndoială că, stilistic vorbind, focul de care se leagă figura lui este în deplină contradicție cu apa aruncată pe pavajul curții interioare de către Cleo, servitoarea care spală, curăță, freacă, pune mâncarea în farfurie, are grijă de toți și de toate. El va și părăsi, de altfel, căminul conjugal în scurt timp, sub pretextul unei călătorii profesionale. Lucrurile o iau razna, mama încearcă să gestioneze criza în cel mai puțin traumatizant mod cu putință pentru copii, dar stălpul familiei rămâne totuși Cleo (o actriță neprofesionistă, perfectă în acest rol, Yalitza Aparicio – nominalizată la Oscar), ea însăși afectată de nefericire (rămânând însărcinată, este părăsită de partener, apoi naște un bebeluș mort, într-o scenă al cărei naturalism este pur și simplu paralizant). Tatăl familiei nu se mai întoarce, copiii aproape că se înecă la mare, fiind salvați de Cleo, cu o loialitate eroică. În mare, cam atât. Dezamăgitor de plicticosă dacă aștepti suspans cu sufletul la gură, scene după rețete verificate, emoții tari.

Însă obiectivul lui Cuarón nu este să producă o emoție banală, previzibilă, gata făcută, uitată repede după vizionare. Mesajul lui nu este cătuși de puțin invaziv, dar este percutant pentru cine are ochi de văzut sau urechi de auzit. Filmul lui e dintre acele artefacte al căror mesaj este atât de important, încât aproape că trece neobservat. Îți trebuie un pic de atenție și intuiție ca să identifice, în multimea de amănunte, esențialul. Este ca în picturile bătrânului Pieter Bruegel, unde câte un Icar cade neobservat în mare, într-un colț de pictură, și se înecă în timp ce oamenii își văd de ale lor pe câmpuri; câte un Crist minuscul, atât de depărtat încât nu i se disting trăsăturile, își duce crucea într-o mulțime de oameni care fug care încotro după grijile cotidianului. În filmul alb-negru al lui Cuarón, pe fundalul sonor al zgomotelor orașului, cu negustorii săi ambulanți, cu pășările lui, cu evenimentele lui, Cleo își face treaba cu abnegație, fără revoltă, fără resentiment. Discursul cinematografic este complet lipsit de lecții istorice sau ideologice. Manifestația violentă de pe străzile orașului este importantă pentru narațiunea filmului doar pentru că ea prilejuiește pierderea copilului lui Cleo. Umanul ca atare, cu dramele lui dintotdeauna, contează mai mult. Umanul, ne spune Cuarón, este, de multe ori, acolo unde se vede mai puțin. Adevărul are, mai degrabă, aura discreției.

5. Scurt intermediu ludic

Alegerea stilului, ca posibilitate artistică, e universală. Dacă ne referim la unicitatea limbii pe care o utilizează, e nu atât prizonier, ci dependent. Iar definirea unui stil sobru se vede și mai bine când e percepută în ciuda diferențelor ce tin de context, într-un joc glumeț, mânuind foarfecile cu dezinvoltură. Iată două viziuni asupra dimineții, una a lui Paul-Jean Toulet (1867-1920), cealaltă, a lui Arthur Rimbaud (1854-1891): „Une lueur trahante et mince/ Echancre mon plafond./ Très loin, sur le pavé profond./ J'entends un seuu qui grince”. Aproape o sobrietate concretă. „Mon”, „profond”, „J'entends” rămân totuși stânenitoare, dacă nu superflue. „A quatre heures du matin, l'été./ Le sommeil d'amour dure encore./ Sous les bosquets l'aube évapore/ L'odeur du soir fête.” Nimic de adăugat. La ce cuvânt să renunți fără să ampuțezi textul?

Lui Hugo nimic nu-i este străin, de la emfaza amplă la simplitatea totală. Iată un moment precis, redat precis cu stângăcia tineretii trecute: „Je ne songeais pas à Rose./ Rose au bois vint avec moi./ Nous parlions de quelque chose./ Mais je ne sais plus de quoi”. Esențialul e deja sugerat.

„Fără emfază” nu e numai o problemă de stil, ci și de viziune asupra lumii. Când artistul, ca un oracol inspirat, supraîncarcă omeneșul într-un subiect poetic, sobrietatea cedează pasul retoricii. Cei mai mulți poeți occidentali se prezintă cu un „ego” pe care și-l evidențiază. Poetul occidental se contemplă în oglinda poemului.

6. Stil sobru, stil personal

Sobrietatea nu stinge orice manifestare a temperamentului personal, dimpotrivă. Eul, în loc să fie fluturat ca un stindard, rămâne fluid. El irigă discret expresia cea mai originală. Orice traducere trebuie să reflecte în mod obligatoriu această personalitate imanență. Unele procedee, în ciuda inevitabilei dependențe de sintaxă, permit chiar mărturia fidelității față de temperamentul și tonul unui autor sau text.

La un pictor ca Wang Wei, sunt numeroase notații vizuale și colorate ce se exprimă prin mici tușe, prin tăceri. Iată evocarea unui torent: „Din torent ies la suprafață stânci albe./ E frig, câteva frunze roșii./ În munți, pe aici, nici urmă de ploaie./ Cerul e albastru-închis, hainele ude”. Într-un alt text, remarcăm notațiile extrem de fine ale culorilor. Roșul piersicilor și verdele sălciilor nu sunt pur și simplu culori, ci nuanțate prin aluzii la disponerea

Gheorghe IORGA

Reflecții despre avatarurile stilului sobru (II)

entităților, la lumină sau chiar la calitatea aerului și la gradul de umiditate: „După ploaia de azi-noapte piersicii sunt mai roșii/ Și sălciile verzi în brumele primăvăratice./ Tânărul servitor n-a măturat încă florile./ Un grangur cântă, musafirul motăie”. Roșul piersicilor sau piersici roșii, verdele sălciilor sau sălci verzi. Roșu intens, viu, strălucitor, trezit de umiditatea ploii. Verdele sălciilor e susținut ori atenuat de brume? Culorile sunt mereu importante pentru Wang Wei și mereu asociate cu o altă senzație, ce le precizează sau le nuantează. Musafirul e poate în munți. Poate fi chiar autorul poemului. „A motăie” se potrivește cu starea de incertitudine. Al treilea exemplu: poemul despre muntele Tai Yi e structurat pe mișcări aproape cinematografice relative la distanță, mișcare, adâncime, verticalitate, orizontalitate. Spațiul este constant mobil în acest peisaj. Dacă pictorul a luat, de data aceasta, pensula ca să scrie, nu să picteze, a făcut-o ca să obțină această mișcare în spațiu și timp, pe care pictura nu o poate reda cu o asemenea libertate. „Muntele Tai Yi atinge vârful cerului./ Lanțuri se-ntinde până la malul mării./ Văzuți de departe, norii albi se văd ca unul./ Bruma albastră intrând în ei nu se mai vede./ Vârful împarte în două imensitatea./ Umbră și lumină împart râpi și văi./ Ca să găsești adăpost, noaptea asta, într-un sat./ Dincolo de apă, trebuie tăietorului de lemne să-i vorbești.” Poemul reprezintă o suită de planuri apropiate/îndepărtate, verticale/ orizontale. Dar se topește într-o singură mișcare, un fel de coborâre a unui spirit celest spre pământ. Pare că textul se oprește, atunci, în momentul în care ar trebui să vorbească.

Despre acest subiect, un poem al lui Zu Yong se potrivește cu măreția liniștită și fascinantă a unui pseudoa-lexandrin. Aici, micile tușe n-ar mai fi oportune: „Cu coasta umbră, ce frumos e Zhongnan! Zăpezile-i veșnice norii îi domină./ Se luminează conturul pădurilor sub azur./ Iar în oraș frigul crește spre seară”. Moment specific al zilei cu tot cortegiul de imagini: umbră și lumină pe munte, seara, și, imediat, senzația de frig.

Bo Juyi caută uneori o simplitate aproape trivială. Sinceritatea ce justifică acest parti-pris îi dă o profundă umanitate. Bo Juyi atinge astfel un firesc lipsit nu numai de afectare, ci și de modestie, căci chiar modestia e o poză

care își generează retorica. Acest stil simplu e convenabil descrierii unui moment familiar ca și reflecției morale, vinul nou și meditația. Iată: „Am vin verde ce încă face spumă./ Foc în ulcica de pământ ars./ În seara asta, cerul prevestește zăpadă./ Vii să bei o cupă ori nu?” Vinul „ca furnicile”, spumos, gata să fermenteze: „De când eram un băiat nestiutor/ Până la vârsta asta de om obosit./ Ce iubesc s-a schimbat în șirul anilor./ [...] zilele sfârșesc prin a se asemăna unele cu altele./ M-am jucat cu nisipul construind pagode./ Apoi insignele mele de jad au zornăit la audiența imperială./ Unul și altul, în fond, nu-s decât jocuri de copii./ Într-o clipă formele se golesc./ Graba te-mpiedică să-ntelegi esențialul./ Deci să te eliberezi de tot e școala cea bună./ Dar să te-arunci cu prea mult zel asupra acestui adevăr/ Înseamnă, mai mult chiar, să fii smintit”. Esențialul, binele, dreptul, sensul lucrurilor, sensul vieții. Apelul final la justa măsură, mai ales când e vorba despre adevăr, ne trimite cu gândul la Montaigne.

Când avem de a face cu traducerea poeziilor din limba chineză, una dintre problemele permanente ține de absența desemnării subiectului. Stergerea sau subînțelegerea subiectului în textul original face ca enunțul literal „a vedea pășări”, din chineză, să devină în română, de exemplu, „eu văd pășări”. Dar folosirea sistematică a acestui „eu” ar fi și o trădare a artei aluzive a poemului, precum și diluarea eului în contemplare. Când acest „eu” e literalmente prezent în chineză, problema e rezolvată. Dar ce se întâmplă în celelalte cazuri, mult mai numeroase? Uneori e necesar să folosești „eu” pentru a evita contrasensul. Traducerea din chineză va putea, alături, să conducă la utilizarea infinitivului românesc. Soluție rareori convingătoare. Verbul chinez nu e conjugat, și traducătorul nu știe mereu când poate fi redat printr-un infinitiv. Ar mai fi o soluție: în chineză, când subiectul nu e complet subînțe-

les sau vădit absent, poemul conține de cele mai multe ori caracterul *ren* (caracter generic pentru „uman”), care înseamnă „cineva”, „oameni”, „omul generic” sau „eu”. În această privință, cea mai avantajoasă e limba franceză, unde „on” (cf. lat. „homo, hominis”) indică o prezentă umană neutră, foarte apropiată de aceea desemnată de *ren*, pentru că respectă caracterul aluziv, instantaneu și forța de empatie și simpatie ce trimite cititorul la condițiile inițiale ale poemului. Dar această ecuatie se dovedește și ea nefericită. Utilizarea sistematică provoacă o disonanță puțin plăcută urechii poetice care ne-a înstituit tradiția. Ar trebui să recurgem la șiretlicuri la fiecare ocazie a lui *ren* și a numeroaselor subiecte subînțelese. Singura regulă rămâne așadar lipsa regulii. Cunoașterea negativă se vedește a fi cunoaștere... decisivă! E tot un elogiu al simplității lirice.

S-ar putea oare caracteriza o întreagă cultură printr-o temă comună? Fără îndoială că nu. Sobrietatea unei anumite poezii chineze nu poate fi rezumată cu un termen, nici supusă unui concept. Sobrietatea poate fi înțeleasă prin gustul searbădului, însă e suficientă această afirmație? Chineză cunoaște termen: „fără savoare”, care se înțelege în contextul taoist al neacțiunii („a acționa fără să acționezi, fără să faci”). Asta constă din a nu forța lucrurile, a nu le brusca, nici a le exagera, în spiritul preceptului. E vorba, aici, de un paradox: e ca și cum ai asculta liniștea din punct de vedere muzical. Cu toate acestea, nu e sigur că paradoxul invocat mai sus, de inspirație taoistă, e un fundament estetic al poeziei chineze. Ea se instituie prin eleganta sobră. Bineînțeles, lipsa de savoare se poate adăuga eleganței sobre. Și invers: eleganta sobră produce o savoare puternică. Lipsa de emfază ca savoare a sobrietății e o noțiune legată de expresia gustului, a emoțiilor (emoțiile simple redade prin procedee simple, în aparentă, căci această neînsemnată apa-

rentă e purificarea conținutului și a mijloacelor!). E viziunea apei pure, atenția la detaliu și la esențial, gustul vinului fin... Dacă rezultatul e natural, ușor în aparență, complex în fond, el e mai ales uman sau, mai degrabă, universal. Simplu, aluziv, deschide ușile percepției, e plin și totuși nede-săvârșit, ușor de abordat, de hrănit cu noi emoții.

7. Câte ceva despre muzică și teatru

În teatru și în muzică, stilul sobru și simplitatea ca lipsă de emfază creează frumusețe de o complexitate aparte. „Oedip rege” e o tragedie teribilă scrisă cu o simplitate dezarmantă a cuvintelor, în ritmuri aproape eterice. Sofocle nu forțează. „A vedea”, „a fi orb”, „a rezolva o enigmă” sunt veritabile fire conducătoare ale întregii acțiuni. Shakespear e învățat, la rândul său, o lecție fundamentală de la greci: sobrietatea în exagerare, în emfază. Diversitatea parcurge toate gradele emfazei și ale absenței acesteia. Marele dramaturg ajunge mereu la simplitate, în fiecare registru, de la emfatic la mai puțin emfatic, de la lirism la monologuri destructurate. În sensul acesta, teatrul său e superior poemelor, în care arta face concesii retoricii. Bach, dincolo de complexitatea arhitecturală și contrapunctică, e un exemplu de economie a mijloacelor, mai ales în piesele scrise pentru un singur instrument. Sobrietatea pură o atinge, în muzică, Mozart. E un compozitor care nu se repetă niciodată. Pare a se exprima muzical ca într-o limbă maternă, cu familiaritatea cu care un mare poet se exprimă pe hârtie. Respirația lentă amintește de muzica orientală, iar meditația se dizolvă într-o pace diafană frizând un fel de înțelegere. O astfel de muzică scapă oricărui discurs. Nu există muzică mai simplă, mai clară, mai complexă și mai subtilă ca aceea a lui Mozart. Diferite forme de artă ne rămân străine dacă emoția sau contemplația nu emană ceva pentru noi. În literatură, în muzică, în artă, omul e superior artistului. Umanitatea, apoi arta. O artă care ne face mai sensibili la frumusețea lumii, a cuvintelor, sunetelor, culorilor decât orice performanță artistică sau ideologică. Deschizându-ne lumii, evităm să ne retragem în noi înșine. E lecția stilului sobru. Fără a-i putea citi în limba originală, putem fi totuși sensibili la simplitatea și sobrietatea lui Tao Yuanming, Wang Wei, Li Bo, Du Fu, Li Tai Pe, Meng Haoran, Bo Juyi, Su Dongpo, Basho, Buson, Issa etc. Fiindcă – nu-i așa? – simplitatea și umanitatea sunt universale. Iar vârsta literelor pare a fi apus...

• Dorina Blănaru – Vestitorii

Aflăm acum, cu mare întârziere, deși i-am citit cele mai multe texte, că pentru orientalistul, traducătorul și rafinatul eseist Gheorghe Iorga, cu mari deschideri și spre literatură comparată, poetul preferat a rămas austriacul Rainer Maria Rilke. Primul capitol din recenta carte a băcăuanului – profesor dr. în filologie – este un imn vibrant consacrat autorului **Elegiilor duineze și Sonatelor către Orfeu**: „... o mare și neostoită iubire din prima tinerețe care a crescut, în timp, prin lecturi și relecturi succesive și asidue (ale creației poetice, ale prozei și ale unei părți din imensa corespondență, aceea care mi s-a părut relevantă pentru ființa sa lăuntrică), transformându-se în ultimii ani în nevoia acută de a scrie despre ea” (p. 7); desigur, nuantează autorul, „excluzându-i pe cei ai «domeniului persan»”. Dacă a voit un subiect de eseu original, despre un poet puțin frecventat în literatura noastră, cu o biografie aproape singulară și cu domiciliul scurte și variate, chiar greu de situat într-o orientare literară europeană, criticul/istoricul literar de la Revista *Ateneu* l-a găsit, căci antenele sale au funcționat ireproșabil. Insași dedicația, reprezentată de **A noua elegie**, adresată unor colegi din redacție, cărora parcă le dumirește ideea centrală („eseu despre existență și creație, despre magia integrității și a desăvârșirii lăuntrice”), dă o bună cheie de lectură: „Ci pentru că-i mult să fi aici și se pare că tot ce-i aici/ are nevoie de noi, acest tot efemer/ ce straniu ne cere. Pe noi, cei mai efemeri. Doar o dată/ totul în parte, o dată. O dată și-atât. Și noi înșine/ o dată. Și iară nicidecum. Dar aceasta,/ o dată să fi fost, chiar dacă numai o dată/ să fi fost pământeste, nu pare deloc revocabil”. Se simte chiar în selecția și așezarea acestui poem ca dedicație că inteligența artistic-creatoare a lui Gh. Iorga jubilează.

Într-o notă pentru „Dicționarul poetilor și prozatorilor germani”, poetul se prezintă deschis și sincer: „Provin [...] dintr-o familie de foarte veche noblete carintiană. Nu se numără nici universitari, nici scriitorii printre strămoșii mei. Gestul de a scrie nu mi-a venit nici de la tatăl, nici de la mama mea, deși aceasta avea daruri poetice, dar și suferințe precoce și o experiență amară. Am părăsit la zece ani domiciliul familial, pradă disensiunilor. Am tras din greu mai bine de cinci ani sub regimul dușmănos al educației militare, ca să recuperez, în sfârșit, în trei ani, cu pretul unor eforturi incredibile, cei opt ani de colegiu – cu bune rezultate; dacă nu și al sănătății mele, ce rămâne zdruncinată. [...] Rilke, René Maria Caesar, născut la Praga la 4 decembrie 1875, în prezent redactor la «Jung-Deutschland und Jung-Oesterreich». Devisa mea: «Patior ut potiar»” (p. 11).

Grigore CODRESCU

Gheorghe Iorga – Lirismul eseului* și profunzimea poetului Rilke

Într-o amintire ulterioară, orașul ceh care a rămas a doua capitală a Imperiului îi reapare ca «Orașul frontoanelor și al turmurilor [ce e] straniu construit: zgomotul marii Istoriei nu s-a stins aici niciodată. Ecoul zilelor sonore vibrează pe zidurile decolorate. Urme strălucitoare se așază ca o lumină secretă pe frontispiciul palatelor tăcute” (p. 13).

Scrierile care i-au adus celebritatea și rafinamentul modernității creatorului austriac sunt în forme textuale și genuri diferite. Proza din romanul lirico-biografic „Insemnările lui Malte Laurids Brigge” l-a ajutat să înfrunte angosta. „Poezii noi” a transfigurat universalul imagistic în lucruri. „Elegiile duineze” concentrează existența poetică într-o structură inconfundabilă și seducătoare. „Sonetele către Orfeu” plonjează în mit, dar păstrează intactă tensiunea existenței terestre a unei ființe umane. În sfârșit, lectura și traducerea din Valéry i-au adus o ultimă și decisivă revelație. Aducea, prin aceasta, un omagiu țării de adopție – Franța, căci „Rilke e un scriitor fără patrie. Nu are rădăcini, n-are unde se întoarce, n-are un loc al lui” (p. 91). Seamănă cu un poet trubadur?...

• Georgiana Tiron – *Capite*

• Dan Petrușca, Adrian Jicu, Vasile Spiridon și Gheorghe Iorga

Istoriile literare și dicționarele citează cel mai des **Elegiile duineze**, pe care și eseistul le analizează cu aplicație și încântare. Castelul Duino, fastuos, monumental și străvechi, se află pe coasta Dalmației spre Marea Adriatică. Boala, împrejurările vieții, impulsurile interioare și căutarea înfrigurată a unui echilibru l-au dus în spații îndepărtate, diferite și surprinzătoare: München – Germania, Paris – Franța, Iasnaia Poliana – Rusia, Sfinxul – Egipt și altele; l-au ajutat însă mereu familiile priecare și iubitele-admiratoarele.

„Întâia elegie”, finalizată în 1912, începe printr-o interogație: „Cine, dacă-aș striga, m-ar auzi din cohortele îngerilor? Și chiar dacă vreunul m-ar lua/ deodată pe inima lui: aș pieri...” Într-o scrisoare pentru un traducător polonez, notează că în **Elegii** „afirmarea vieții și cea a morții se relevă [...] ca un singur și același lucru” (p. 99). Dar tulburătoare pentru cititorul de poezie sunt antinomiile mai puțin obișnuite în poezia europeană: **înăuntru și în afară; formele și lucrurile; fragmentul și integralitatea; imediatul și insurmontabilul**. În opinia autorului elegantului eseu, cea mai frumoasă pare a fi **A opta elegie**, care e „consacrată denunțării dificilei condiții umane”: „Noi – spectatori, mereu și pretutindeni./ Întorsi spre toate și nicidecum spre-afară/ Ne umple-aceasta. Rânduim. Se sfarmă./ Iar rânduim și ne sfărâmăm chiar noi.// Cine ne-a-ntors așa, încât părem ca unul care pleacă, orice-am face?/ Și cum, pe-un ultim deal, ce-i mai arată/ o dată-ntreaga vale, el se-ntoarce/ și, zăbovind, mai stă, așa trăim/ și ne luăm întruna bun-rămas” (p. 100). Lou Salomé, fiica unui general rus, descendent al unei familii de hughenoti francezi, îl va fascina pe poet, încât începuturile iubirii lor au putut fi remarcate dinspre 1897; impresionanta lor corespondență o probează. Lou devenise cea mai importantă femeie din viața lui. Prin ea va cunoaște Rusia, despre care se confesează austriacul: „Mi s-a deschis și mi-a dat fraternitatea și obscuritatea lui Dumnezeu, unde totul e comunitate. Așa l-am putut numi atunci, Dumnezeul care se topise peste mine și pe care l-am trăit multă vreme, în genunchi,

în anticamera numelui său [...]. Tangibilul se sustrage, se transformă; în locul orișicui, se află relația și se naște o anonimitate care, pentru a fi perfectă și fără subterfugiu, trebuie, o dată în plus, să înceapă cu Dumnezeu” (p. 113).

Un alt punct cardinal în evoluția spiritului acestui poet, calificat de unii comentatori drept *mistic*, ori *metafizic*, poate fi perceput într-o călătorie în Egipt, când petrece o bună parte dintr-o noapte în fața marelui Sfinx. Vocea poetică e vibrantă, seducătoare: „...Partea posterioară a trupului Sfinxului nu depășește cu mult nivelul nisipului, ce l-a invadat de mai multe ori de la primele debleieri; și s-au mulțumit să-l mențină degajat în partea din față spre labe, astfel încât terenul săpat în acest loc coboară spre el în formă de sempălnie. Chiar pe acest plan înclinat, în fața imensului monument, mi-am căutat un loc și am rămas întins, înfășurat în mantoul meu, în egală măsură **înspăimântat și participant fără limită**” (subl. ns., p. 69). Căci „poezia e tocmai această imposibilitate de a insera tânguirea într-o totalitate ce o resoarbe” (p. 101).

Românul Lucian Blaga l-a admirat mult pe Rilke. Iată în traducerea sa două secvențe excepționale. În micul **Epilog** citim dintr-o antologie a lui Rilke: „Mare e moartea/ peste măsură./ Suntem ai ei/ cu răsul în gură./ Când, arzătoare, viața/ ne-o credem în toi/ moartea, în miezul ființei/ plânge în noi”. Sau în poemul **Amintire**, o capodoperă și prin poetul român: „Și iarăși aștepti, aștepti ce pare merit/ viața să îți-o nască la nesfârșit./ Aștepti ce de altă țară ține,/ ce-i unic, puterit din cale-afară,/ trezirea pietrelor./ adâncimi întoarse spre tine./ În culoare crepusculară/ pe etajere apun/ volumele-n aur și brun./ La țări te gândești, ce-ai străbătut./ La chipul și la veșmântul/ unor femei pe care le-ai pierdut./ Și știi dintr-odată: aceasta a fost./ Și te ridici și-n față vezi spaima./ figura și taina/ unor ani ce-au trecut”.

Fascinat de artă – pictură, sculptură –, Rilke trăiește nostalgia frumosului și a absolutului. Se pare că a fost marcat de tendințe estetice simbolist-impresioniste, în prag de expresionism. Dublat de un profund cugetător, el a evoluat de la lirismul muzical la modernitate plastic-simbolică, situându-se clar în frontul de sus al poeziei veacului său. Zoe Dumitrescu-Bușulenga l-a receptat bine. Nicolae Manolescu nu-l include în eseuul său **Despre poezie** („Cartea Românească”, 1987), dar nici pe Gh. Iorga nu l-a citat nicăieri; nici pe alții de valoare. Subiectivitatea e un spațiu atotputernic în lumea literară.

* Gheorghe Iorga, **Rainer Maria Rilke: Epifanii dintr-o biografie interioară**, Bacău, Editura „Babel”, 2018

Leo BUTNARU

Probabilitatea și poezia. Sau viceversa

Cum se naște o lucrare artistică? Greu de spus și, posibil, doar parțial și vag de spus. Se zice, și pe bună dreptate, că autorul va fi surprins de neprevăzut nu doar în timpul când își scrie cartea, ci chiar și atunci când o recitește, și acesta ar fi încă o dovadă că în timpul travaliului el nu realizează deplin, cu absolută claritate, cum se dezvoltă subiectul, cum înaintează etc.

Forța, mobilitatea, dar și diversitatea combinatorie a jocului spiritului sunt infinite și, în mare, indefinibile, nimeni nefiind în stare să prevadă ce subiecte, metafore, feeri, coliziuni, combinațiuni etc. pot apărea în surprinzătoarele declanșări ale predispozițiilor sale creatoare inventive până la miraculos, uneori. De unde, cu secole în urmă, regretul lui Alfred de Vigny: „Neagră este mahnirea când vezi că nicio religie și nicio filosofie nu pot da creației o explicație satisfăcătoare”, tristețe care, peste un secol, se răsfrânge și în constatarea lui Lev Șestov: „Încă n-a fost în stare niciodată vreo teorie estetică să ghi-cească în ce direcție o va lua gândul artistului și unde se află granițele activității lui creatoare”.

Doriința de a identifica „ce”-ul și „cum”-ul experienței și întâmplărilor interioare, prin care să-ți înțelegi cât de cât propriile stări sufletești, de conștiință creatoare. Cu un alt gând ascuns că, posibil, pe cele benefice să-ți le poți chiar provoca, să le poți mobiliza, orienta. Iar pentru a fi credibile, cât mai autentice cele aflate din intimitatea ta, să te alegi cu unele repere necesare ce-ți-ar permite comparația propriei tale experiențe cu experiențele de aceeași natură a altor artiști/scriitori, astfel reușind să înțelegi și ceea ce te individualizează deosebit de alții.

Așadar, după cum presupunea Wilhelm Dilthey, „Procesul de comprehensiune trebuie să aibă pretutindeni aceeași caracteristică, întrucât el este determinat de condițiile și mijloacele comune ale acestui fel de cunoaștere (în cazul nostru, de creație – *n.m.*). În aceste trăsături de bază el este același. Dacă vreun să-l înțeleg pe Leonardo, atunci intră în acțiune interpretarea acțiunilor,

picturilor, tabieturilor și scrierilor, și anume totul laolaltă, într-un proces omogen unitar”, deoarece „aceleași funcțiuni și componente sunt prezente în toate individualitățile, iar predispozițiile diferitelor oameni se deosebesc prin gradul lor de intensitate”, mai menționa Dilthey în anexele la manuscrisul de bază.

Chiar dacă este imposibil de a „capta” și reflecta în totalitate fenomenologia complexă a „zămislirii” poetice, s-ar putea totuși oarecât ilustra (presupune) procesul de creație în felul în care l-a înțeles Valéry: „Idea primă se propune așa cum este. Dacă ea trezește nevoia sau dorința de a se realiza, își dă o finalitate, care este opera, iar conștiința acestei destinații cheamă întreg aparatul mijloacelor și dobândește tipul de acțiune umană completă. Apar în această fază, pe care am numit-o «articulată», deliberări, luări de poziție, tatonări. Noțiunile de «inceput» și de «sfârșit», *străine producției spontane*, nu intervin în mod egal decât în momentul în care creația estetică trebuie să ia aspectele unei fabricări”.

Cum și când se naște o lucrare artistică?

Maiakovski susținea că versurile despre liniște și confortul casnic îți vin atunci când ești zdruncinat în vreo trăsură pe un drum bolovănos, hopuros, iar Lev Șestov remarcă: „Și tocmai de aceea oamenii neliniștiți, care nu știu ce e somnul, pot cânta calmul și odihna atât de mult căutăte și de care s-a plictisit toată lumea, iar cei care dorm câte zece ore pe zi și le fac pe toate la timpul lor nu se dau în lături să consenmeze aventuri, furtuni și pericole, și chiar să preamărească tot ceea ce e îndoielnic”.

Nicicând nu sunt excluse discrepanțele dintre lumea experienței existențiale a autorului și cea a enunțurilor sale artistice.

Nu o singură dată, scriitorul creează „pe invers” – adică atunci când e cu un picior în hăul marilor necazuri, el dă metafore despre fascinația înălțimilor. Astfel, aplătând dispare, textul artistic în procesul de facere a sa poate avea asupra propriului autor o influență vindecătoare – să zic așa – când îi asigură sufletului și conștiinței o conversiune de la durere și mizeria situației de facto la, aproape, starea de grație.

De regulă, orice poem reprezintă un sistem unic de probabilitate, care lasă în suspans modalitatea concepției și împlinirii lui. Nici autorul, chiar schițând oarece intenție, plan, nu va ști cum vor arăta ideea și forma în final a ceea ce am numit sistem de probabilitate, irepetabil și imprevizibil. În creație, probabilitatea înseamnă o anumită variantă de disponibilitate în organizarea unui mesaj artistic dintr-o infinitudine de disponibilități posibile.

Adepii teoriei relativității nu pot învedera lumii rezultate pragmatice, legate de această idee/viziune, deci ei sunt niște teoreticieni ai probabilităților. Tangent cu aceste premise judecând, dar mai ales asociind, am putea spune că literatura este rezultatul strădaniilor unor „practicieni” ai probabilităților, soldate cu lumi posibile.

Ai fi în cele enunțate până aici, dar și în cele ce vor urma, recidiva (benefică...) a romantismului cu mai vechile tendințe ale inteligenței umane de înțelegere cât de cât explicită a actului creației și a efectului său asupra celor care îl cunosc. Pentru că literatura, poezia în special, va prezenta mereu interes în filosofia și teoria culturii, laitmotivele cercetărilor sau simplului interes fiind aceleași: comunicare, limbaj, semnificativ, lectură și chei în înțelegerea fenomenologiei complexe creației - emanatie, influență a ei.

Starea de generare și invenție poetică, metaforică *in acto*, în spontaneitatea momentului. Iar după impulsul de spontaneitate poemul cere și o regrupare a energiilor psihomotorii-constitutive-constructive pentru starea de elaborare, modelare (tot mai) conștientă a discursului, ceea ce înseamnă, de fapt, restrângerea stării de spontaneitate și hazard, afectivitatea, să admitem paroxismul sentimentelor, fiind puse în relație cu discernământul, luciditatea inclusă pe rol de experiență și de expertiză de creator, ce include și tehnicitatea elaborării *constructive, formative* a subiectului, contextului și a condiției stilistice. E o întreagă regie! Subiectivitatea spontaneității este „convertită” în raționamentele unei convenții conștientizate.

Astfel că nu se renunță și nu se va renunța la tentativele de a afla ceva mai mult decât nimic despre subliminal, fiindu-nd revelatii abisale, trăind speranța că, într-un-acolo (!), spre intimitatea cea mai intimă, ar exista vreo cale inițiativă. Pentru că opina Roger Caillois: „Omul este în chip firesc chemat să caute frumusețea în afara universului meritor și al reușitei, respectiv în afara creației conștiente și deliberate”. Iar în acest caz „în afara universului” înseamnă subliminalul, acel misterios *topos* în care s-ar afla, parcă, perpetuum mobile al capacității de invenție proprie omului ca dat ontologic, transcendent; sau, poate, convertizorul psihoalchimic în care se petrece imprevizibilă și totdeauna surprinzătoare, ca rezultat, simbioză dintre elementele transcendente, simbolice și cele abstracte și perceptibile. Acolo, în inima imaginarului și fantastului pe care sperăm să o aducem în obiectiv explicitului și evidentei cu factorii ei creatori, atunci când, zic teoreticienii, „sentimentul dobândește o funcție *noetică*, funcție care

este, în realitate, experiența estetică însăși” (G. Uscătescu). Se întâmplă, în firea creatorului, o navetă a curiozității ce nu atinge totuși limita finalității, un continuu dus-întors, pe care, referindu-se la Jung, Andrei Pleșu îl percepe străbătând „când dinspre rigorile geometrice ale conștiinței către nebuloasa inconștientului, când dinspre febra fecundă a inconștientului spre calmul solar al conștiinței”.

În fine, acest *in fine* ca și cum ar echivala cu opusul său, cu *in incipit*, adică cu a începe din nou, a o lua de la capăt în abordarea și dezvăluirea, pe cât e posibil, a temei, pentru a pricepe iar și iar că este greu sau poate chiar imposibil de spus ce se petrece, cum se petrece în intimitatea creatoare a autorilor. Să presupunem că e vorba de un sistem de posibile abordări și elaborări ale unui subiect, deocamdată vag sau chiar foarte vag, „iți” în conștiința ta. Inițial, e un impuls. Apoi vine, sau trebuie să vină, o întreagă dramaturgie a creației, a creării unui sau altui text. E o polifonie a selecției, renunțării la ceva ce pare „în plus”. Simplificând, „îmbogățești” subiectul, îl duci spre finalitate.

Creația e o atare întâmplare misterioasă, încât probabil nici Dumnezeu nu și-ar putea explica impulsul primar, cauza primordială care l-a motivat să se *apuce* de Geneză. Cu toate acestea, predestinat (omenește, *pământenește*), creația înseamnă elaborarea și aplicarea unei anume forme de disciplină, mai mult sau mai puțin. Forme de organizare, de potrivire mai riguroasă sau, gradual, mai relaxată. Scriitura gândită sau dorită de a fi înțeleasă (și) ca o posibilă abordare inteligentă a proceselor ce-i dau motricitate, obiectualitate, plasticitate, stil etc., toate sintetizate chiar în unitatea ei înseși. Poezia, proza în proces de construire presupun o motricitate psihointelectuală, o funcțiune, o mișcare intimă de construire estetică afectivă. O mișcare și o modificare contextuală ce duce la împlinire ideatică, de subiect, de poem, de navelă propriu-zise.

Prin urmare, a scrie, a crea literatură e și un mod de a exista. Uneori, de-a dreptul fascinant. Un mod de a gândi, de a simți, cu rezultatele cărora tu speră să-i familiarizezi și pe unii din concetățenii tăi. Ba chiar să le influențezi oarecum modul de a gândi, de a simți. De a înțelege. De a formula, de a exprima. De a recepta pulsul existenței într-o relație a acestuia cu poezia, cu filosofia, în genere cu arta. Și într-o continuitate a inteligenței, sensibilității lumii, din trecut spre prezent. Pentru că a crea literatură, artă e o legare, stabilire de relații cu tine însuți, de corelații cu firea ta; apoi, de aici, cu firea, cu inteligența, cu sensibilitatea altora.

Recuperarea unui simbol

Ne face plăcere să identificăm între reșitele pe anul 2018 ale Consiliului Județean Bacău și implicat ale președintelui Sorin Brașoveanu „achiziționarea Casei Vasile Alecsandri”, alături de lucrările de la Catedrala „Înălțarea Domnului” s.a. Revista „Ateneu” s-a implicat încă din anii '90 în campania de salvare a imobilului aflat în perimetrul proprietăților Vasile Alecsandri, publicând zeci de interviuri cu oameni de cultură interesați de recuperarea zestrei spirituale locale: Horia Bernea, Nicolae Breban, Maria Carпов, Magda Cârneli, Radu Cârneli, Gabriel Chifu, Theodor Codreanu, Victor Crăciun, Daniel Cristea-Enache, Virgil Diaconu, Felicia Donceanu, Ovidiu Genaru, Mircea-Radu Iacoban, Nora Iuga, Vasile Larcu, Radu Mares, Vilică Munteanu, Ioan Opreș, Maria Platon, Florentin Popescu, Adrian-Dinu Rachieru, Constantin Schifirneț, Nicolae Scurtu, Traian D. Stănculescu, Vasile Târăteanu, Horia Zilieru s.a. „Practic, 2019 va fi un an în care investițiile trebuie să prindă viață și să devină vizibile”, a subliniat Sorin Brașoveanu. Așa va fi!

Ioan DĂNILA

• Maria Margos – Pe-un pictor de plai (Premiul C.J.C.P.C.T. Bacău)

Foto: Amedeo Spătăru

Căci dacă de lorga aveam evlavie, de Petrușcă aveam slăbiciune; una pornește de la cap, cealaltă de la inimă, și oricât s-ar ține cineva, inima trece înaintea capului. Oamenii aceștia ciudați îmi fuseseră dragi și înainte de a-i cunoaște; într-înșii mi se părea că găsisem prieteni de când lumea și adevsea, mai mult chiar, un alt eu-însumi.

Dacă am început așa e pentru că nu știu cum să evoc mai limpede începuturile prieteniei mele cu Gogu și Dănuț, recte Gheorghe Iorga și Dan Petrușcă, profesori de marcă ai Bacăului și scriitori în adevăratul sens al cuvântului. M-am ascuns la adăpostul acestui pasaj minunat, cum doar Mateiu putea scrie, pentru a recunoaște, de la bun început, că va urma un discurs îndrăgostit și nu o fișă (două) de autor. Pentru că nu pot scrie la modul rece despre oameni calzi, față de care nătresc o admirație nesmintită.

Destinul a voit ca destinele celor doi să fie ombilical legate. Născuți la doar nouă zile distanță într-un aprilie 1954, Iorga și Petrușcă au crescut ca doi brazi într-o tulpină, urmând traiectorii distincte, deși hrănite din aceeași sevă a culturii. Colegi de clasă și prieteni dintotdeauna, ei au ocupat teritoriul propriu în câmpul literaturii, ilustrând-o, fiecare, pe o anumită direcție, despre care voi vorbi, pe scurt, în cele ce urmează.

Mai practic, Gheorghe Iorga avea să meargă pe calea cunoașterii Orientului, beneficiind de o bursă în Iran, bursă ce i-a schimbat definitiv cursul vieții, deschizându-i porțile spre o lume fabuloasă, aproape necunoscută la noi. Format la Universitatea din București și rafinat la cea din Teheran, el este unul dintre puțunii inițiați români în literatura persană, pe care o știe de la sursă, fiindcă a avut contact direct, (i)mediat, cu misterele Orientului. Înțelept în patria culturii persane, de care s-a îndrăgostit iremediabil, el s-a dedicat studierii și promovării schimbului de idei între Răsărit și Apus. Stau mărturie în acest sens atât docta teză de doctorat, *Omar Khayyam și complexele mitului european*, cât și numeroasele traduceri din persană, inegalabile prin faptul că sunt realizate din original și nu prin

Adrian JICU

La (o dublă) aniversară: Iorga & Petrușcă

intermediar francez sau englez, cum se întâmplă de regulă. Indiferent că e vorba despre Sadegh Hedayat, Forugh Farrokhzad, Sohrab Sepehri sau de alți autori din acest spațiu, Iorga a renunțat la maniera convențională de a traduce, sacrificând forma (poetică) în favoarea conținutului, pentru a ne facilita accesul în tainele acestei lumi extraordinare.

Gheorghe Iorga nu e doar traducător, ci și exeget. Unul atent, acribios, care s-a încumetat să atace subiecte dificile precum *Rândunica din nasul lui Buddha* (2012), *Ispitele textului și demonii interpretării* (2016) sau *Rainer Maria Rilke. Epifanii dintr-o biografie interioară* (2018). Sunt cărți solide, subtile prin inventivitatea interpretărilor

posibile, dar imposibile prin armătura teoretică și prin limbajul luxurios. Dacă e să caut un cuvânt care să le definească specificul acela este, negreșit, ermetismul.

În felul său unic, Iorga e un mistic pragmatic. Amestec indidicibil de erudiție și iușchiazărlăc, el a reușit să reziste prin vremi. Consecvent ideilor sale, Gheorghe Iorga a stărnit admirație și aversitate, care l-au lăsat rece. Își vede, imperturbabil, de drum, făcând în continuare cărți(ile) consistent(e). Cu trecerea anilor, s-a adâncit în căutarea Sensului, conștient că măririle sunt iluzorii și că totul e trecător. E una dintre lecțiile lui Omar, pe care o transpune, cu stoicism, în viață.

Cu Dan Petrușcă lucrurile stau puțin altfel. El e un ludic și un cochet, care se alintă în versuri sprintare, ce ascund o formație intelectuală de factură clasică, poetul fiind un fin cunoscător al culturii greco-latine. Spre deosebire de „bucureșteanul” Iorga, Petrușcă e un romantic trecut prin școala temeinică a leșilor. Ea se reflectă, la modul vizibil, în cele două cărți de eseuri, *Mister și literatură. Eseuri aproximative* (1998; ediția a II-a, 2009) și *Semne din cărți* (2013), și la modul subtil-jucăuș în cele de poezie: *Poezia îmi stătea pe genunchi* (2005), *Toate-s cam de pe când* (2008), *Și toate celelalte cuvinte* (2011) și *Oarecum anacronic* (2018).

Visător mai peste marginile iertării, Petrușcă e un generos și un idealist. Fire nepractică, dezinteresat de funcțiile ce i s-au propus de-a lungul anilor, el a rămas același, ținându-se departe de mirajul puterii, care l-ar fi făcut, vorba aceluiași Mateiu, lesne primejdios, prin spiritul de dreptate care zace în el și care, din când în când, răbufnește. Și-a temperat însă asemenea porniri războinice printr-un discurs blajin, caracterizat prin umor și umori, ceea ce îl face să pară un ins așezat, imperturbabil. Mască ascunde însă pasiuni greu de bănuț.

Ca să prezideze o înaltă adunare sau o Academie greu s-ar găsi altul mai potrivit. Înalt, elegant, cu o privire adâncă, de un albastru tulburător, Dan Petrușcă impune. Cu ceva ani în urmă, la colocviile Revistei „Ateneu”, zărandu-l, într-un pardesiu bej, perfect cadrat, Dan C. Mihăilescu m-a întrebat, cumva conspirativ, cumva năstrușnic, cine-i tipul. „E cumva neamț?” „Da, i-am răspuns, e un neamț balcanizat, căci ramura paternă a familiei coboară din spre Prusia.”

Adolescent închipuit, Dan Petrușcă și-a păstrat aerul tineresc pe care îl respiră și la poezia sa. Cine nu îl cunoaște, cu greu și-ar putea imagina că dincolo de aparență e un om de o mare sensibilitate. Lui îi datorez, printre altele, două lucruri esențiale: cultul prieteniei și gustul pentru muzica lăutărească adevărată. El e unul dintre puțunii cu care se poate discuta despre Vergiliu și Capurică, despre Lao Tse și Zavaidoc, despre Baudelaire și Costică Boeru. El îți poate declama, în aceeași seară, pasaje întregi din Homer sau din Ovidiu ori, la rigoare, tulburătoarele versuri din „Pădure, verde pădure!” sau „Săbărelul”. Și cum de la Anaximene(s) sau Diogene la bancuri savuroase nu e decăt un pas, e o încântare să-l ascuți, în ambele ipostaze.

Dacă eseistica sa e eterogenă și didactică, poezia e originală. Cei care au scris despre ea (și despre el) au căutat filiații, apropiindu-l ba de Brumaru, ba de Foață, ca și cum s-ar putea scrie imitând, pur și simplu, un model. În fapt, Dan Petrușcă propune un imaginar distinct, pseudoerotiza(n)t, care a indus în eroare pe cititori/critici serioși, care s-au oprit la învelșul cărnos al versurilor sprintare, fără a bănuț abisul morții și spaima de neant care se deschid dincolo. Adevăratul Petrușcă este un poet al neliniștilor.

Acum, la aniversară, nu mă pot socoti decât norocos să îi cunosc. Am să închei tot matein, parafrazând, în loc de urare, un alt pasaj celebru: e un har al Proniei simpatia ce dănsii au pentru mine și mă mândresc a fi ciracul acestor mari răzvrățiți, atât de cinci...

Dan Perșa

Dan Petrușcă, anacronicul

cum anacronic” (Cluj-Napoca, Ed. „Limes”, 2018), cu o prefață de Constantin Dram, într-un volum ilustrat de Mihai Chiuaru.

Dan Petrușcă este, ca vârstă, un optzecist, și în poezia sa găsești ecouri ale „poeziei cotidianului” apud Mușina într-o șovăire, căci poetul șovăie mereu, se întreabă mereu, se judecă mereu cu o aspră judecată („una dintre poeziile tale/cam lungă și cam penibilă”)... șovăire ce ne este relevantă printr-un personaj liric numit „celălalt”. Un alter ego poate că din anii '80 ce subzistă până în ziua de azi pentru a ataca: „scrie despre cum te târaști la serviciu/ cu autobuzul, cu tramvaiul, cu taxiul”... „iar dacă afirmi că nu poți/ înseamnă că n-ai să scrii niciodată/ poezie”. Pare un complex față de optze-

cism și poate că, în fantezia poetică a scriitorului, acest complex l-a blocat să scrie, să fie prolific, să fie... optzecist, să fie acceptat de congeneri. L-a blocat, pentru că el se știe *altfel*, simțea *altfel*, voia să scrie *altfel*. Și așa este Dan Petrușcă, *altfel*. Cu o notă personală foarte accentuată, de o originalitate frapantă, deși găsești în poeziile sale filioanele poeziei scrise în toată lumea, de la epopeea *Ghilgameș* încoace. Un poet plin de îndoieli, dubitativ, iar asta vine din aceea că este continuu autoscopic. Este un reflexiv ce se evaluează neîncetat, obsesiv. Acest miez magmatic îl face să fie poet; altfel, dotat cu o inteligență superioară, ar fi un eseist, un cărturar.

Dan Petrușcă scrie o poezie alertă, într-un sens vizionar, căci pendulează

mereu între producția fantasmatică și cotidian. Fantasma aduce viziuni în plină zi, cum ar fi cea doamnă dintr-un sonet al lui Ronsard, aduce „vânt foarte rece de stepă” sau „explozia unui miros scandinav de zăpadă”, dar toate dispar „fiindcă tocmai trec strada la semafor/ cu niște câini maidanezi cu pietoni/ gesticulând frenetic vorbind zgomotos”, pentru ca în final fantasma să învingă cotidianul: „și ies pe ușă cu pieptul în prima ninsoare/ de iulie”. Această victorie asupra cotidianului este în același timp o victorie asupra poeziei cotidianului; altfel spus, o victorie asupra optzecismului. Poetul a așteptat cu răbdare, nu s-a aruncat în arena poeziei încă din anii '80, a așteptat maturitatea deplină... și a câștigat. Căci poezia lui Dan Petrușcă posedă ingredientul ce-i lipsea în cea mai mare parte poeziei optzeciste: reflexivitatea, introvertirea, introspecția.

Omul de azi ar fi trebuit să-și pună un semn de întrebare cel puțin la fel de mare ca acela privitor la mesajele publicitare care invadează „smartphone” ori pe contul personal de internet. Dar mai are vreme când mintea și sufletul îi sunt asaltate de o sumedenie de oferte, suficient de agresive și de săcătoarele încât să nu-i dea pace nici măcar în parcursul amintirilor? Nu-ți simți oare creierii asemenea unui hard disk înroșit din cauza multiplexelor fișiere acumulate inutil? Nu ai o problemă? Nu te copleșește viteza cu care îți este recepționată cererea și trimisă oferta? Ei bine, dacă nu te (mai) miri, atunci nu are rost să te întrebi nimic. Dacă nu-ți simți invadat spațiul intim cu inutilități consumiste, atunci nu (mai) e absolut nimic.

În schimb, dacă intoxicația mentală provocată de tehnologia în exces îți produce o stare de nemulțumire, atunci ai avea șansa să te gândești la sărbătoarea Învierii Domnului, cea care te scoate în stradă, cu lumânarea în mână, într-o singură noapte din an. E momentul acela în care, pentru câteva minute, ai băgat în „spam” toate gândurile și te-ai întors spre copilărie, spre părinți și bunici.

Învieria Domnului va suscita pe mai departe un nedisimulat interes, dacă nu pe față, garantat în ascuns, pentru că oferă oportunitatea indelebilă de a înțelege cum poate căștiga veșnicia. Nu în formatul negocierii sau al vânzării faustiene, ci în cel al iubirii. Ce-i drept, nici acum 2000 de ani, contemporanii lui Iisus Hristos nu au putut înțelege mesajul Evangheliei și esența acesteia, pentru că majoritatea nu au apucat să vadă decât un Om răstignit. Mulți atâta văd și astăzi. Sau, mai bine zis, atât li s-a permis să vadă întrucât,

Preot Constantin GHERASIM

Un pas către înviere

după ce Mântuitorul înviază. El se arată doar ucenicilor Săi. „Când Hristos înviază, nu se arată oricui. Se arată Ucenicilor Săi. Pentru că îi pregătise prin luminare, și lor li se arată. În ce scop? Ca să-i desăvârșească, așa cum face cu toți care ajung la luminare, pentru a-i îndumnezei, adică”, explică leorotheos, Mitropolitul Nafpaktosului, în „Dogmatica empirică după învățăturile prin viu grai ale părintelui Ioannis Romanidis” (Iasi, Editura „Doxologia”, 2017). Mai mult decât oricând, astăzi, Învierea își are rolul și locul ei în viața omului care se dorește a fi/ a deveni lucid și realist, mai ales „într-o lume nu de oameni, ci de idoli vacanți, o lume oferind numai scheletul puterii acolo unde noi căutăm ordine, prietenie și valoare morală”, după cum specifică Roger Scruton în „Cultura modernă pe întesul oamenilor inteligenți” (Buc., Ed. „Humanitas”).

Însă, pentru a putea înțelege momentul esențial al creștinismului – „dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică este și credința noastră”, după cum le spune Sfântul Apostol Pavel corintenilor în *Epistola I*, cap. 15 –, trebuie să parcurgi câțiva pași. Este obligatoriu, la fel cum este obligatoriu să te pregătești când vrei să urci pe un munte înalt. Nu poți escalada un pisc încălțat în slapi și pantaloni scurți. Adică s-ar putea să încerci, să mergi o vreme, să crezi că vei reuși dar, mai apoi,

când ți-e lumea mai dragă și speranța de a reuși mai vie, să te trezești că te oprești fără a avea posibilitatea de a continua.

Așadar, primul pas spre această înțelegere este curățirea. Nu în termenii de spălare sau îmbăiere a trupului, deși sunt necesare și acestea, ci „să se ducă din minte toate gândurile și să rămână numai un singur gând. Iar gândul acesta este pomnirea lui Dumnezeu, întipărirea în inima Omului a pomnirii lui Dumnezeu, care lucrează de-acum 24 de ore din 24”, după cum ne explică din nou Ierotheos, Mitropolitul Nafpaktosului. Un fel de ejectare din inimă a balastului, a mizeriei, a gunoierului moral, spiritual și fizic, provocat între altele și de consumismul contagios al prezentului, dar și de felurile doctrine, tehnici și învățături care aburesc și amăgesc conștiința.

Din păcate, omul modern este prea puțin preocupat de acest gen de terapie, de curățire sufletească, deoarece el nu este interesat de înviere, ci de obținerea nemuririi. El pare a uita că va încheia legăturile cu telefonul mobilă, cu conexiunile online, cu tehnologia 5D și cu toată minunăția virtuală care inundă puțin câte puțin această ființă sensibilă și gânditoare care este omul. Că va muri și va trece spre o altă realitate, tainică și cutremurătoare, gândindu-ne la misterul care închide obloanele pământului, acolo unde se pogorâră trupul. Omul, adică eu ori tu, s-a întunecat atât de mult la minte și la suflet, încât, pentru el, „moartea este mai curând o problemă tehnică pe care putem și ar trebui să o rezolvăm”, după cum observă Yuval Harari în cartea sa *„Homo deus. Scurtă istorie a viitorului”*. În consecință, menționează același autor, unul

dintre principalele obiective ale secolului XXI va fi „descoperirea nemuririi omului”, nicidecum înțelegerea și asumarea Învierii. Din (ne)fericire, aburii înecăcioși ai acestui veac, izvorâți dintr-o fierbere continuă a minții în oala plină cu imagistică revoluționară, nu sunt nici surprinzători, nici noi, pentru că „nimic nou sub soare”. Probabil un țel la fel de firesc precum a fost, în istorie, descoperirea pietrei filosofale.

Spre deosebire însă de trecut, prezentul vine în susținerea acestui demers cu o lucrare intensă îndreptată asupra imaginației, care este hrănită mai mult decât oricând cu hălci imense de mândrie, grație dezvoltării tehnologiei „care, cultivată neincetat, dă naștere multor anomalii în organismul nostru duhovnicesc”, dar și multor anomalii psihologice, care pot ajunge până la stadiul halucinațiilor și înșelărilor, după cum sesizează Mitropolitul Ierotheos în lucrarea „Știința medicinei duhovnicești” (București, Editura „Sophia”, 2017). Aceste anomalii, care constituie și o consecință a schimbărilor de paradigmă din lumea actuală, încep să aibă consecințe înfinit mai nocive decât a avut, spre exemplu, descoperirea luminii electrice, care „a încheiat domnia zilei și a nopții”, vorba lui Marshall McLuhan. Atunci, omul a crezut că poate fi lumină încontinuu, însă s-a înșelat, căci lumina se preschimbă în întuneric.

Așadar, până la curățirea omului, imaginația, combinată cu sentimentul iluzoriu al nemuririi ce ținde a copleși ființa umană, desăvârșește sentimentul autoîndumnezeirii pe care îl caută omul acestui veac, întrucât, așa cum menționează sfântul Nicodim Aghioritul, „imaginația pătimășă are în om mai multă putere și stăpânire decât simțurile înșele”. Iar omul autoîndumnezeit nu va fi altceva decât o mașinărie care va acționa la comandă, simulând fericirea inoculată vizual și mental, grație tehnologiilor.

În fața unui astfel de om corect, ba impecabil sub aspectul lipsei de orizonturi spirituale, placide și terne, este de preferat unul mai puțin corect care, sfidând neputințele și conștiința nimicniciei sale în lume, zâmbește în noaptea de Înviere și o trăiește cu un zâmbet, cu o lumânare, cu nădejdea învierii personale într-o iubire care să cuprindă toate iubirile curate, și nicidecum cu gândul nemuririi pe acest pământ. Un om care înțelege neputința veacului de a-l domina și a-l întina definitiv, gândindu-se înainte de a închide ochii cum se poate curăța de cele ale lumii.

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Leonid Iacob

Din străbuni

Călător pe urmele străbunilor, profesorul comăneștean **Leonid Iacob** își continuă incursiunea în lumea basmelor și legendelor din zona Moldovei, după un prim volum de *Povestiri de la Trotuș* el propunând acum o mică antologie de legende versificate.

Publicate inițial în *Confluente literare, Netlog* și pe alte site-uri, cele șase „compoziții șugubețe, tonice pentru cititorul de orice vârstă”, după cum le caracterizează chiar poetul, incluse în sumarul plachetei **Din străbuni** (Iasi, Editura PIM, 2017) probează nu doar un îndelung exercițiu de versificator, ci și un talent aparte de „povestă”, ce presupune o gradare spațială a derulării acțiunii și, nu în cele din urmă, o implicare a cititorilor, care așteaptă cu sufletul la gură finalul poveștii: *Dragii mei, am o rugare/ Că povestea n-am sfârșit/ Să-mi aduceți o bardacă/ De vinars c-am obosit/ Și o țăr de mbucătură/ Foamea să mi-o ostioiesc/ Ca povestea, mai departe./ Vouă să v-o povestesc.*

Scrise în intervalul 2009-2014, legendele *Poveste de Dragobete, Povestea Lupului, Păcăleala, Sânziana, Sânt' Ilie și La Sânt Andrei* au, după cum ați sesizat deja, o fluență ce atrage și te ține captiv, chiar dacă în bună parte conținutul lor e în mare măsură cunoscut.

Prima dintre ele reconstituie o vreme când „Dragostea zbura ferice/ și făcea prin cer minuni”, când „Era totul doar simțire/ cu izvor în zbor de îngeri/ oamenii trăiau ferice/ fără lacrimi, fără frângeri”, când un fecior chipes și nebnatic a vrut „să-ncurce/ calea Sfintei Maici Fecioare”, însă pârdaľnicul a fost pedepsit, luând „chip de buruiană/ de iubit, numit năvalnic”. Tot cu o pedeapsă se încheie aventura lui „Sarsailă cel zevceap” din a doua legendă, care a vrut nici mai mult, nici mai puțin decât să fie „Creator ca Dumnezeu”, dar a sfârșit aruncându-se „buluc în smărc” și fugărit de lupi când „e ger ca-n Bobotează”.

Transformată într-o „luminată floare” a fost și Sânziana, numai că povestea ei fusese cu totul alta, ca și menirea ce a

primit-o (*Floarea ta să fie aur,/ Leacul pentru suferință/ Și s-aduci tămăduire/ Și iubire și credință.*)

Abordând cu abilitate versul clasic, Leonid Iacob strecoară cu ușurință sintagme specifice limbajului popular ori regionalismele (*ice, teleleu, zevzec, humă, proclutul, bojoci, haț, bănaț, bocnă, bulboană, drucșuțe, dantavai, tocmă, basna, sihla, hăt, năboia, huia, pleasnă, teleleica, aiul, hoșma* s.a.) care, pe lângă faptul că dau catrenelor o culoare de epocă, îndeamnă și cititorul să nu fie leneș, ci să le caute tălcul.

Implicații în configurarea destinelor surprinse în celelalte poeme sunt și Dumnezeu, Maica Domnului, Sfânta Vineri, Sfinții Petru, Ilie și Andrei, natura în ansamblul ei, astfel că legendele se termină întotdeauna cu bine și nu ne rămâne decât să-i mulțumim poetului pentru cele oferite, apelând la propriile-i versuri: *Iară vouă, dragi prieteni,/ Ce cetii povestea toată./ Fie-vă viața blândă/ Cu de toate-ndestulată./ Și din când în când, prieteni,/ Să-nchinați câte-un pahar/ Și să v-amintiți de mine/ De un om, de-un povestă.*

Unul cu har, desigur, ce ne întinde încă o nadă, anunțându-ne că pregătește o altă carte, în care va figura și „Nașterea lui Dragobete”, legendă neinclusă acum.

Cornel GALBEN

Născută în Boian, absolventă a Facultății de Jurnalism din Chișinău, de o viață în echipa „Zorilor Bucovinei” (ziarul românilor din Ucraina), Maria Toacă este un condei cunoscut nu numai în nordul și sudul Bucovinei, ci și mai departe, grație colaborării cu „Memoria. Revista gândirii arestate” și cu alte publicații din România și din Republica Moldova. A debutat editorial cu volumul „Dulce de Suceava. Amar de Cernăuți” (Suceava, Editura „Mușatinii”, 2014), scris împreună cu Doina Cernica, volum distins cu Premiul Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România pentru cartea de presă și cu Marele Premiu „Bucovina” al Societății Scriitorilor Bucovineni. A publicat „Martiri români din infernul foamei (mărturie despre suferințele românilor din reg. Cernăuți și din Basarabia din anii 1946-1947)”, (Cernăuți, 2018), „Dulce-amar de Bucovina”, din nou cu Doina Cernica (Suceava, Editura „Mușatinii”, 2018), și tot în anul 2018, Maria Toacă a apărut în bibliotecile bucovinenilor cu „Drumuri de dor prin țara dragă” (Cernăuți, Editura „Misto”), cu un cuvânt-înainte semnat de Elena Condrei și cu un motto din Radu Gyr.

Dedicată „în anul Centenarului UNIRII” nepoțelor, Veronica și Teodor, aceasta din urmă este o apariție insolită și în rândul cărților tipărite sub egida aniversării marelui eveni-

Doina CERNICA

„Doamne, Dumnezeuule, ce țară frumoasă avem!”

ment de la 1 Decembrie 1918, și între cele de călătorie, de obicei cu impresii ale condeielor autohtone sau străine, dar niciodată până acum, după câte știm, ale unei românce de pe pământul său înstrăinat. Este o călătorie inițiată, un dar făcut de Iulian Andrieș părinților săi, ziaristii Maria Toacă și Tudor Andrieș, în care cei trei o au alături și pe Veronica, astfel că trei generații de români, născuți prin cruzimea istoriei în Uniunea Sovietică și în Ucraina, își cunosc țara de sânge și de limbă străbătând-o de la un capăt la altul din anul 2012 încoace. Iulian le propune itinerare complexe, cu locuri care vibrează în inima bunicilor din povestirile și amintirile părinților, dar și cu spații cu frumuseți surprinzătoare, de multe ori prea puțin sau deloc cunoscute chiar românilor din România. Pregătită și construită sufletește să vadă în primul rând, dacă nu în exclusivitate, splendorile țării dragi, venind dintr-un tărâm cu răni netălmădite”, putând să apară „din alt lut, din alt sânge, cu un alt fel de inimă și alte sentimente

Maria Toacă

pentru frumos” sau putând să-și poarte „povara destinului undeva prin Siberia”, Maria Toacă nu încetează să-i mulțumească Celui de Sus pentru „minunea” că s-a născut „din neam de români”, că deși plătind un preț greu, de jertfă, „am ajuns să-mi fie drag tot ce-i românesc, să pornesc în căutarea rădăcinilor”.

Firește, cei patru nu au cum să fie, nu sunt călători obișnuiți. Chiar dacă micile întâmplări surăzătoare nu lipsesc, fiindcă au alături, prin Veronica, strengăria, candoarea, curiozitatea drăgălașă a copilăriei, există în ei o gravitate, o

solemnitate, o trăire care îi distinge: „Lumea din jur umbla relaxată printre statuile ce refăceau anturajul secolelor trecute. Nu ne evidențiam cu nimic, deși spre deosebire de orașenii ieșiți la plimbare într-o zi de odihnă, noi pluteam pe valurile istoriei evocând atmosfera din dimineața zilei de 1 Decembrie 1918, când spre Alba Iulia se revărsau imense torente populare, pornite să consfințească unirea începută cu trei veacuri în urmă, tot în acest loc, de Mihai Viteazul, dar și mai proaspătă decizie a basarabenilor și bucovinenilor de a rămâne pe vecie uniți. [...] Și dacă pentru străini Alba Iulie e o extraordinară atracție turistică, pentru noi a fost și este locul în care Dumnezeu i-a auzit, i-a fericit, i-a înălțat pe scara virtuților pe români”. Acest fel de a fi în care își spune cuvântul o anume sobrietate a moldovenilor din Țara de Sus, dar mai ales condiția lor de români aflați sub ocupație de zeci de ani, cu un viitor nedeslușit, dacă nu chiar tragic, îi deosebește și de românii din partea stângă a Prutului, „mai descăturați decât bucovinenii din nordul înstrăinat. Am impresia că se comportă [...] ca niște oameni care vor intenționat să atragă atenția, să știe toată lumea că nu sunt niște străini, ci la ei acasă. Noi, românii din ținutul Cernăuților, suntem mai timizi, mai tăcuți. Posibil și din cauză că ne simțim străini la noi acasă, mereu avem grijă să nu încomodăm pe cineva cu limba noastră – la Cernăuți pentru că vorbim românește, iar în România pentru că nu vorbim

la fel românește ca românii din Țară”. În același timp, micuța Veronica este crescută de părinți și bunici în credința că „nu există o altă limbă mai dulce și mai frumoasă decât româna” și că limba maternă trebuie să fie învățată și îndrăgită înaintea oricărei alte limbi.

Oare merităm, oare merităm România atâta iubire?, te întrebă la sfârșitul acestei cărți sfâșietoare prin muzicalitatea dulce a relatării, fără niciun reproș pentru ceea ce ar trebui să ne reproșăm în permanență: indiferența țării dragi față de soarta românilor din nordul Bucovinei, cu limba română izgonită din școli, cu ziarul românilor din Ucraina abia respirând, cu banii promiși pentru salvarea casei lui Aron Pumnul niciodată ajunși, cu crucile înaintașilor împinse adânc, îngropate în țărână de cele ale stăpânilor de-acum.

Ziaristă militantă pentru cauza românilor și a limbii române, Maria Toacă îi cheamă implicit pe cernăuțeni să-și vadă, să-și cunoască Țara pentru ca „să ne tratăm o insuficiență sufletească”, își dăruiește și dăruiește această călătorie alor ei, familie și neam, pe „tărâmurile tălmăditoare”, ca un răstimp de adunare a puterilor, pentru „idealul nostru pentru secole înaintea”.

Aș alege în încheiere, pe lângă invitația la lectura – în măsura posibilităților – a cărții Mariei Toacă, lecția unei altfel de priviri pentru România noastră decât ne-am obișnuit și mai ales îndemnul la un drum în nordul Bucovinei, o călătorie cu care, la rândul-i, fiecare român din țară este dator, măcar o dată, măcar la una dintre „sărbătorile de respirație românească, unde se adună neamul grămăjoară să-și plângă duerile, dar și să amintească lumii că la Cernăuți românii n-au murit”.

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Lucian ȘERBAN

Starea de parc

la un numitor comun abilități ce fac cinste omului din cetate. Pentru că a dedicat o bună parte din energia sa orașului în care trăiește, căruia i-a impregnat acel „verde de Bacău”, marcă distinctă în spațiul virtual. Rândurile de față sunt prilejuate de apariția la „Rovimed Publishers” a unei cărți-album speciale, mai degrabă un demers plecat „din inimă” ce are, sigur, și funcția de a proba calitățile de fotografie artistică. Nu sunt neapărat un specialist în domeniu, însă șirul instantaneelor surprinse poartă în subsidiar un ceva estetic universal valabil: dacă focusezi și, mai mult, treci dincolo de ceea ce îți oferă strict tiparul, te poți pomeni foarte bine într-o grădină din Kyoto ori Canada (am ales probabil subiectiv aceste locații). Ce contează cu adevărat e discursul naturii care știe să îmbrățișeze obiectele-de-mână-făcute după rigori neînțelese rațiunii.

Am trăit atât anii copilăriei, cât și adolescența în parc, printre copaci, arbuști, flori, bănci, oameni surăzători ori încruntați, trăgând cu ochiul la îndrăgostiții sau bucurându-mă pur și simplu fie de vânt, fie de ploii, de razele soarelui ori de ciudatele apariții din penumbră. Sunt convins că intuiesc o bună parte din această „stare de parc” pe care a vrut să o transmită Lucian Șerban. Până la urmă e o elegantă călătorie spre sine, rememorare a firescului cândva pierdut.

Marius MANTA

• Catinea Popescu – Pădure
(Premiul Centrului de Cultura „George Apostu” – Bacău)
foto: Amedeo Spătaru

În ultimii ani, Cassian Maria Spiridon și-a adunat în culegeri editorialele scrise în revista pe care o conduce, „Convorbiri literare”, și astfel, odată cu ultima sa carte de acest fel, „Dușmanii societății sau Când pacienții pun stăpânire pe ospiciu” (Editura „Cartea Românească”, 2016), s-a ajuns la volumul al zecelea de „Atitudini literare”. Cu timpul, titlul respectiv s-a adevărat a fi restrictiv, deoarece problematica abordată în editoriale depășește domeniul literar înspre sfera istoriei ideilor, însă autorul consideră că trebuie să rămână fidel denumirii date inițial, din rațiuni de inseriere. În volumul de față, sunt comentate cărți extrem de interesante, traduse în limba română, care abordează, în mare parte, pericolul pe care l-a presupus importarea fără discernământ în Europa, după al Doilea Război Mondial, a diferitelor orientări politice, ideologice, sociologice ș.a., manifestate din plin și existente în continuare în Statele Unite. Ceea ce s-a întâmplat la începutul anilor '60 peste Ocean a fost asimilat, într-o primă fază, în Franța anul 1968, pentru ca apoi să fie extins (inclusiv în țara noastră), îndeosebi după anul 2000, odată cu punerea bazelor Uniunii Europene. Enumăr cărțile analizate de Cassian Maria Spiridon: „Obsolența omului nou”, vol. I, „După suflet în epoca celei de-a doua revoluții industriale” (1956), de Günther Anders; „Societatea spectacolului” (1967), de Guy Debord; „Dușmanii societății” (1977), de Paul Johnson; „O Americă înfricoșătoare” (1995), de Edward Behr; „Terorismul intelectual – din 1945 până în prezent” (2000, actualizată în 2004), de Jean Sévillia. Sunt cărți scrise împotriva dușmanilor societății, împotriva minciunii și a falsului vehiculat ca adevăr din partea pacienților care au pus, din nefericire, stăpânire pe ospiciu în aceste timpuri spectaculare.

Aș putea explica titlul ales de Cassian Maria Spiridon pentru culegerea de față prin recursul la o glumă potrivit căreia câțiva internați dintr-un ospiciu stăteau la gard și compătimeau pe cei din afara lui, considerându-i nebuni și privați de libertate. Or, aceasta nu înseamnă că ei se înșelau în totalitate, deoarece există astăzi tendința de a elimina din spațiul social – și chiar de a inversa – distincția dintre nebunie și sănătate mintală. Există riscul ca delincventul să fie considerat drept membru teafăr al societății (dacă a comis o fărâdele, învinuțit nu poate fi decât societatea), iar cetățeanul ce respectă legea să fie diagnosticat potrivit simptomelor devianței. Minoritățile de orice fel devin tot mai agresive și mai revendicative, cu tendința constantă de a impune majorității propriile reguli. Grav este faptul că această încercare de a impune altora, prin mijloace violente, reguli care nu clocesc decât într-o imaginație bolnavă depășește

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Sub înalte ospicii

granițele nebuniei, înspre fărâdele. Autorii cărților comentate de Cassian Maria Spiridon atrag atenția că astfel de comportamente violente pun stăpânire în domenii tot mai largi: în societate, în politică, în relații interstatale și interumane. Nu mai este decât un pas până la a se constata că lumea contemporană a devenit un ospiciu în toată puterea cuvântului, unde pacienții au ajuns să ocupe treptat poziții tot mai înalte.

În ce ar consta funcționarea anapoda a ceea ce se întâmplă în lumea contemporană americană? În primul rând, în aplicarea principiului *recovered memory* („memoria recuperată”), care explică numărul mare de erori judiciare comise în numele acestei aberații întreprinse de terapeuți dubioși. Este dat drept exemplu de Cassian Maria Spiridon, pe urmele lui Edward Behr, cazul unei femei de 60 de ani care și-a tărat tatăl în justiție, memoria recuperată dovedindu-i că nenorocitul (de) părinte, în vârstă de 91 de ani, abuzase de ea în urmă cu 57 de ani. Dar legile sunt clare: „Fie că e vorba de un viol, de un abuz sexual sau de un alt delict, bărbații și femeile (de orice vârstă) care se consideră victime ale unui agresor pot, după zece, douăzeci sau treizeci de ani de la apariția memoriei recuperate a pretinsului eveniment și începând din momentul în care încep să-și amintească de el, să depună plângere împotriva agresorului în cauză – și asta pe o perioadă de trei ani” (p. 37). (Cu astfel de aplicare a legilor, Ion ar fi achitat dacă l-ar omori cu toporul pe bunul vecin și prieten János, pentru faptul că ungruii l-au asasinat acum 400 de ani pe Mihai Viteazul. Că doar ardeleanul nostru – spune bancul – abia acum aflase de asta...) Este pus aici în evidență un aspect îngrijorător al justiției americane, care este cunoscută, de altminteri, pentru grija manifestată față de drepturile celor acuzați. O concluzie se impune, chiar dacă este împrumutată, dintr-un alt context, de la Guy Debord: „Oamenii seamănă tot mai mult cu vremea lor și nu cu părinții lor” (p. 121).

Alt principiu aplicat cu succes peste Ocean este acela al plângerii împotriva hărțuirii sexuale și a violului. Insistența bărbaților în a privi femeile, chiar fără a le adresa vreun cuvânt, se constituie în delict, ca tentativă de viol. Aparenta epidemie de violuri are drept

temei noua definiție politică dată violului. Sub presiunea de tip polițienesc a feministelor, raporturile afective firești dintre cele două sexe au ajuns să fie alterate. Tentativa de seducție este decodată a fi agresiune sexuală, acuzațiile de hărțuire sexuală fiind în realitate un pre-text sub care se ascund justificări de o cu totul altă natură decât atentatul la pudoare. Bărbații și femeile sunt lăsați pe pământul acesta pentru a se bucura împreună de un ansamblu de relații afective, sexuale, senzuale și intelectuale firești. Or, astăzi, lupte de clasă îi ia locul lupta între sexe, dusă mai ales de femei ce presimt că vor rămâne virtuoaase prin nesolicitare.

Dar legea nu doarme și poate veni, la fel de pernicios, în apărarea celor acuzați. O strategie aplicată cu succes drept alibi, absolvind delincventul de crimă sau de viol, este aducerea unei „scutiri medicale” de pedeapsă, prin care se dovedește că inculpatul este grav afectat de sindromul personalității multiple. Citez împreună cu Cassian Maria Spiridon, pentru că merită: „În statul Wisconsin, acum câțiva ani, un martor a anunțat, cu cea mai mare seriozitate, că, deoarece una dintre «celelalte» personalități ale sale era un câine, va depune mărturie în calitate de câine: judecătorul a încuviințat acest lucru” (p. 41). Să întreb acum îmi vine: care-i om și care-i câine?

Într-o viață care numai de câine nu este, într-o vreme când societatea de consum facilitează obținerea a orice, gata preparat sau semipreparat, numai bun de consumat, are loc o altfel de înstrăinare decât aceea în legătură cu mijloacele de producție, pe care o teoretiza Marx. Viața, după cum spune Günther Anders, „este înstrăinată de două ori: ea nu constă doar din muncă fără roade, ci și din roade fără muncă” (p. 289) și determină o contrareacție: „Acesta a doua înstrăinare a muncii și a roadelor ei este trauma caracteristică a situației noastre de maimuțe leșee. Nici nu-i de mirare că izbucnește acum pofta de strădanie, dorința ocazională sau apărută măcar o dată, de a gusta un fruct cules cu propriile mâini, de a ajunge undeva mergând pe propriile picioare [...]” (p. 290). Acum trebuie să le înțelegem mai bine pe gospodinele care spun că mănâncă mai cu poftă

măncarea făcută cu mâna lor, la fel cum trebuie să fim îngăduitori și cu chefiții care sunt convinși că beau „sănătos” doar vinul făcut de ei înșiși. Cred că avantajul este dublu pentru cei care gândesc astfel: nu se înstrăinează nici ei, nici mâncarea și băutura proprie, deși convivialitatea nu ar trebui să dispară.

Cu sau fără gospodine și băutori de înaltă specializare, asistăm astăzi, în contextul riscului de a dispărea competențele autentice, la un sfârșit parodic al diviziunii muncii, așa cum îl apreciază Guy Debord: „Fiecare poate apărea în spectacol pentru a se oferi public sau, uneori, pentru a se deda în secret unei activități complet diferite de specialitatea prin care se făcuse cunoscut până atunci. Acolo unde posesia unui «statut mediatic» a căpătat o importanță infinit mai mare decât valoarea a ceea ce era capabil să facă realmente, e normal ca acest statut să fie ușor transferabil și să-ți confere dreptul de a fi strălucitor, în aceeași manieră, oriunde în altă parte. [...] Ambiția la care tinde spectacularul integrat (este) ca agenții secreți să devină revoluționari, iar revoluționarii să devină agenți secreți” (p. 118). Omul potrivit la locul potrivit... altuia.

Putem observa astăzi efectele impunerii unei educații abil instrumentate, căroră li se adaugă consecințele organizării defectuoase a procesului de învățământ însuși. Toate acestea au drept efect diminuarea discernământului propriu din partea absolvenților de orice fel, suficienți în a crede că sunt foarte bine pregătiți. Neputința de a recurge la raționament propriu este o cale sigură de a-i transforma pe cei instruiți într-o masă ușor de manipulat în favoarea celor interesați să transforme orice națiune într-o populație. Un citat din Kant ar trebui să ne facă să gândim la faptul că în școală se predă o „disciplină” sau alta, iar nu „obiecte”: „Cel ce nu este cultivat este brut; cel ce nu este disciplinat este sălbatic. Lipsa de disciplină este un rău mai mare decât lipsa de cultură, căci aceasta se poate însuși mai târziu, pe când sălbăticia nu mai poate fi înlucuită, iar lipsa de disciplină nu se mai poate repara” (p. 132).

În lipsa capacității de a gândi conceptual, de a apela la abstracțiuni, a devenit o certitudine nașterea lui „homo videns” în urma morții lui „homo sapiens”. Suntem condamnați să ne uităm la televizor (astfel spus, ne uităm pe noi înșine pentru a privi la televizor); lumea este livrată la domiciliu, fără a mai fi nevoiți să mergem noi spre ea. Dar, dacă vrem să fim „la curent”, nu trebuie să uzăm neapărat de prizele de curent din casă, întrucât independența energetică asigurată de o baterie bună ne permite deplasarea oriunde. Internetul, laptopul și telefonul mobil oferă conectarea la „lumea reală”, în „timp real”, fără a mai fi necesară prezența acasă. Și, chiar dacă suntem împreună acasă, devenim tot mai singuri dacă fiecare dintre noi își butonează telefonul și se află în comunicare cu oricine, numai cu cei din jur nu. „Depărtați care apropie și apropiere care îndepărtează”, ar spune Constantin Noica, dacă ar trăi în aceste vremuri ale lipsei de conectivitate între euri devenite nerodnice.

Principiile ceterodivinității politice, ale multiculturalismului, ale globalizării, ale antiintellectualismului, precum și ale marxismului cu darea feței la întors sunt marca înregistrată a diverselor manifestări „umanitare” de stânga, care au ca țintă desființarea familiei, a proprietății, a valorilor tradiționale, vin ca o confirmare a continuității ideilor socialiste și chiar ale marxismului timpuriu. O propoziție a lui Sartre a devenit axiomatică: „Marxismul este orizontul de nedepășit al timpului nostru” (p. 68) și, astfel, justiției sociale îi este asociată justiția distributivă, prin care se pledează în favoarea suprimării diferențelor de venit. Diferiți frustrați invocă principiile egalității, deși oamenii s-au născut egali doar în fata legii, nu așa, în general. Suntem, din ferice, cât se poate de diferiți unul de altul.

Multe alte importante teme ale timpului nostru sunt aduse în discuție în cuprinsul cărții „Dușmanii societății sau Când pacienții pun stăpânire pe ospiciu”: nazismul, rasismul, naționalismul, in justiția socială și psihoza fricii generalizate, care au ajuns în alte părți să fie considerate mult mai grave decât crima însăși. Prin editorialele scrise în „Convorbiri literare”, Cassian Maria Spiridon dovedește că venerabila revistă junimistă rămâne mereu în contemporaneitate prin respectarea fidelă a unuia dintre principiile fondatoare: urmarea direcției naționale. Iar pe noi, comentarea în paginile editorialelor a acestor cărți de mare actualitate ne îndeamnă să le găsim pentru a le citi pe îndelete. Riscând folosirea unei sintagme rizibile acum, dar furtună în vremea ei, așa spune că asemenea lecturi ne ajută să ne păzim de „dușmanii poporului”.

I

[Vedere – un triptic „Saluti da Roma” – trimisă (stampila poștei) din Napoli, în 16 octombrie 1969]

Dragostea și prietenia mea față de voi toți, acum și întotdeauna, de aici și de peste tot! Vă salut în numele celor din care ne tragem din Latium, din locurile lui Ovidius și Cezar și Pompei și...¹⁾

Vă îmbrățișez,
Radu Cârneli

1. Rezultatul literar al călătoriei în Italia (călătoria facilitată de relația dintre *Ateneu* și *Breve*, la stabilirea căreia a contribuit Cicerone Cernegura) a fost un „grupaj” de poeme-dedicații: lui Nichita Stănescu, Nicolettei Corteanu Loffredo, lui George Bălăiță, Ettore Capuano, Alexandru Balaci, A. E. Baconsky, Ovidiu Genaru, Petre Stoica, Eugen Barbu, Vasile Nicolescu, Mihai Drăgan (v. *Ateneu*, 7, nr. 3, martie 1970, p. 5).

II

București, 8 febr[uarie] '93

Stimate Domnule Călin,

lată, așadar, transcrise foarte în pripă, cele cerute de domnia ta. Sper să-ți convină și să iasă o pagină de care să fim toți mulțumiți: cititorii și noi!

Alături de fișa biobibliografică (din care vei lua ce crezi de cuviință), sunt cinci rondoșonete inspirate din călătoriile mele prin Orientul apropiat²⁾ și cel îndepărtat, poezii pe care te rog a le publica în ordinea indicată de mine, fiind foarte atent la corectură, să nu iasă cinea știe ce bazaconii! Sub fotografie (care mărită poate fi excelentă!) te rog să așezi aceste trei fragmente de așa-zis jurnal; cred că este ceea ce ai dorit. Adăugând la acestea și articolul domnului Spiridon (pe care te rog să-l saluți cu prietenie din parte-mi)³⁾, se întrevede o pagină interesantă.

Îți trimit totul scris de mână, dar presupun că ai o bună dactilografă spre a-ți fi de folos.

Sunt foarte bucuros de solicitarea domniei tale, de sentimentele de prețuire pe care mi le porți (alături de rare astăzi!), rămânându-ți recunoscător pentru gestul confraternal care mă emoționează acum la această aniversare – „65”!

În încheiere aș ruga conducerea gazetei, pe domnul Cornel Galben⁴⁾, și pe domnia ta, să fie această pagină numai a mea! Ar fi o idee la care ar fi trebuit să se gândească și alții de la Bacău...⁵⁾

Cu statornice sentimente de prietenie și prețuire,
Radu Cârneli

P.S.1 Te rog, păstrează-mi fișa biobibliografică!

P.S.2 N-ar fi interesant ca pagina să se intituleze: „Iubirea de iubire” – R.C. „65”?

1. Din Orientul Apropiat, Radu Cârneli a vizitat (în drum spre și la întoarcerea din Etiopia, în

Constantin CĂLIN

„Sunt un sentimental fără scăpare!...”

Publicarea acestor șase scrisori e un pretext de a-mi aminti și de a le aminti și altora de Radu Cârneli, „Poetul Iubirii”. Corespondența mea cu el e redusă. Plecarea sa la București în toamna lui '72 ne-a distanțat. Autorul *Grădinii în formă de vis* s-a răcit în relația cu Bacăul. S-a întors aci cu plăcere doar pentru un premiu literar, în 1988. A revenit de-a binelea la vechile sale sentimente după '90, când, dacă pot să zic așa, i-am întins o mină prietenească prin suplimentul *Sinteze*. A realizat că sînt unul dintre cei ce îi recunosc fără rezerve contribuția culturală și succesele literare; rolul de locomotivă. Cert, are meritele fondatorului, plus o generozitate greu de găsit printre confrăți. Deși de mică importanță, gesturile mele de apreciere i-au influențat și pe alții să le urmeze. Sensibil la atari semne, Cârneli s-a simțit din nou băcăuan. Și, cum se poate măsura bibliografic, de la preluarea conducerii redacției de către Carmen Mihalache, însăși legătura sa cu *Ateneu* s-a intensificat. În ceea ce mă privește, reapropierea n-a dus la înmulțirea corespondenței; în schimb a multiplicat convorbirile telefonice, unele lungi, care m-au transformat în confident al intențiilor și realizărilor sale. Care-i maniera acestor scrisori, care – trebuie spus – au o caligrafie de expoziție, impecabilă? E una retorică, voit distinsă și amabilă, ceremonioasă în doze atent calculate, care invită la răspunsuri de aceeași natură.

1977) Egiptul, iar din cel îndepărtat Uzbekistanul (1989) și Malaysia (1992).

2. Vasile Spiridon (n. 14 februarie 1968), critic literar și profesor la Facultatea de Litere a Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău.

3. Cornel Galben (n. 28 decembrie 1950), publicist, diarist, autor al unui amplu *Dictionar al personalităților băcăuane*, atunci director al ziarului *Deșteptarea*.

4. Aluzie la Sergiu Adam, redactorul-șef al *Ateneului*, care nu-i dăduse încă nici un semn că are de gînd să-l sărbătorească. S-a „scos” în numărul din mai al revistei, unde au fost publicate mai multe „Albe sonete” și un documentar cu fragmente de „referiri critice” (pp. 6-7).

III

Ilustrată cu un desen de Tage (Franța) intitulat „Espoir dans la nuit” (*Speranță în noapte*), tipărită de UNICEF

București, 22 febr[uarie] '93

Dragă domnule Călin,

Mulțumesc din toată inima pentru „Sinteze”¹⁾! Mi-au făcut o reală bucurie! Îți rămîn sincer îndatorat cu aceeași prietenie și prețuire! Totul este făcut cu gust și bun simț cultural și publicistic...²⁾

Un cuvînt de prețuire domnului Spiridon pentru definițiile din „panorotism” și, desigur, domnului Naniuan³⁾ o stringere de mînă pentru „amintirile” din „chestii... socoteli...”

Sperînd într-o frumoasă revedere spre sfîrșitul lui mai, te îmbrățișez cu caldă prietenie!
Radu Cârneli

1. Vezi *Sinteze*, 4, nr. 32, 11 febr. 1993, p. 2, în care au apărut două dintre poemele

scrisori către un redactor

2. Nu i-am putut trimite altceva decît avea deja, fiindcă m-am oprit din evocare. Fragmentele apărute le-am reprodus în volumul *Despre șapcă și alte lucruri demodate*, Bacău, Ed. „Agora”, 2001 (v. „*Ateneu* – limite și jocuri”, pp. 358-369).

V

București, 14 aprilie 2005

Dragă domnule Călin,*)

lată surpriza! De altfel, era de așteptat ca la această vîrstă să îndrăznesc această ediție a „scrierilor” mele poetice!...¹⁾ Sunt bucuros să o ai între cărțile dtale mai la îndemînă din punct de vedere sentimental (am în vedere perioada în care am lucrat împreună la *Ateneu*, timp în care ne-am cunoscut și ne-am pretuit reciproc).

Sigur, mi-ar face plăcere să putem discuta mai la obiect asupra acestor volume, tomul dtale doctoral fiindu-mi agreabil dintotdeauna. Poate în lunile viitoare să fac un drum la Bacău, prilej a ne întîlni și a convorbi și a ne aminti...

Încă o dată, felicitări pentru excelentul *Dosar Bacovia*²⁾, care mi-l redă pe marele poet în toate determinările sale.

Sănătate și toate cele bune celor dragi! Domniei tale, sinceră prețuire de la

Radu Cârneli

*) Ca și următoarea, această scrisoare are în antet, adresă scriitorului (Radu Cârneli, str. Brezoianu, 51-b, 707113 București, tel.: 3125250, fax: 2104636), o stemă în medalion, cu mențiunea „Fructus concordiae” și un citat pe tema privilegiației: „... iubirea-i axul cerurilor toate,/ în mari nuntii cu muzici peste

poate,/ un semn al ei și lumi cu lumi s-adună,/ idei dansează, hăurile tună,/ stelele-n ghirlane leagănă-se roate;/ iubirea-i axul cerurilor toate...”

1. *Scrieri*, 3 volume, ediție îngrijită de autor. Vol. 1, *Arborele memoriei*, Prefață Radu Enescu („Poezia erosului cosmogonic”), Tabel cronologic Florentin Popescu; vol. 2, *Heraldica iubirii*, Postfață Ioan Holban („Cîntece de purificare”); vol. 3, *Clipa eternă*, Postfață Mihai Cimpoi („Radu Cârneli: Eros, Logos, Ontos”), Buc., Ed. „Orion”, 2004. Tinuta lor este excepțională: macheta, coperta, ilustrațiile, corpurile de literă, etuiul denotă un rafinement subtil, foarte rar în vîlmășagul tipografic de azi.

2. *Dosarul Bacovia*, vol. 2, O descriere a operei, Bacău, Ed. „Agora”, 2004.

VI

Buc[urești], 23 mai 2005

Dragă domnule Călin,

lată revista *Argeș*, al cărei colaborator sunt, cu pagina de „mari poeți ai iubirii” din lirica universală. Pînă acum, au mai fost așezați în cuvinte românești, începînd din ianuarie: Solomon, Bilitis, Ovidiu, Petrarca, Omar Khayyam; urmează: Villon, Louise Labé, Vigny, Poe, Baudelaire, Verlaine, Byron, Pușkin, Rilke ș.a.... Toți, aproximativ 40 nume, vor face parte, sper, dintr-o antologie cu același nume...¹⁾

După cum vezi, o revistă bună, cu multe probleme regionale de calitate, dar și cu altele care o plasează în circuit național. Din nr. pe aprilie, au reînființat „biblioteca Argeș” – începînd chiar cu G. Tomozei²⁾, cel ce a înființat-o prin anii '70 – '80; este un gest pios și de necesitate culturală. Am urmat eu în nr. de față!, gest ce m-a mișcat, desigur...

Dragă prietene, te anunț că am primit o scrisoare de mulțumire, din partea domnului prof. C. Ciopraga³⁾, care m-a bucurat esențial!... Sunt un sentimental fără scăpare!...

Cu prețuire,
Radu Cârneli

1. Finalmente, antologia *Mari poeți ai iubirii* (Târgoviște, Ed. „Bibliotheca”, 2017) a cuprins peste 50 de nume.

2. Gheorghe Tomozei (n. 29 aprilie 1936 – m. 31 martie 1997), poet reprezentativ al promoției '60, publicist inventiv, autor al culegerii de amintiri și texte critice *Moartea unui poet* (despre Nicolae Labis), 1972.

3. Constantin Ciopraga (n. 12 mai 1916 – m. 2 februarie 2009), profesor respectat al Universității din Iași, autor al mai multor monografii și al sintezei *Personalitatea literaturii române* (1973), peste toate un om de o desăvîrșită politețe, care, desigur, îi mulțumise cu eleganță pentru caseta cu *Scrieri*.

Theodor-George CALCAN

Numele tău, mamă, va fi purtat pe buze de călimară

Lumea noastră pare cu totul alta și ea ne apare altfel dacă avem curajul, inventivitatea și intuiția necesară, dacă o putem privi cu suflet ingenu din pragul poveștilor și cu oglinda sinceră și senină a unui ochi de copil. Inteligența imaginativă a unui copil pare a fi inepuizabilă și, uneori, chiar diabolică, cu o putere de pătrundere demnă de invidiat; ea transformă cele mai bizare situații în întâmplări posibile; desigur, și invers: întâmplările banale scilicet uimindu-ne într-o lumină stranie și plină de mister.

Lumea copilăriei noastre, dar și a celor din jur e mult mai complexă decât pare la prima vedere. Copilul manifestă un fenomen de transparentă paradoxal. El vede ceea ce nu se vede, lucrează cu arhetipuri, sintetizează uluitoare, fără să perceapă, analizând lucrurile. Deși în proporție de 75-80% personalitatea sa e pe deplin formată la doar cinci ani, copilul refuză să diferențieze lumea altfel decât diferențiază.

El știe mai dinainte povestea pe care i-o spunem și ne admonestează drastic pe noi, maturii, dacă schimbăm ceva ori ne oprim; e atent și perseverent, face dovada unei acut de voințe și nu e niciodată singur. Însușește obiectele ce-l înconjoară sau, după caz, dă calități umane unor animale de care se simte atras. Jocul e pentru copil o stare de fapt. E deja un loc comun dacă afirmăm răspicat că mulți pictori, poeți, dramaturgi, scriitori exploatează cu succes lumea copilăriei și inocența ei.

Ca poetă, Tincuța Horonceanu-Bernevic ni se descoperă preocupată de eul său și, mai în adânc, și de sine. O face mai totdeauna la modul cel mai curajos cu putință, uzând din plin de sinceritatea emoțională pe care și-o extrage cu pricepere, din lumea copilăriei.

Anotimpul păpușilor e numai unul dintre volumele sale de poezii, care a apărut în 2017 la Editura „Singur” și care poate proba cu deplină temei cele afirmate de noi. Tincuța Horonceanu-Bernevic practică dezvoltat o scriitură calmă, firească, modernistă, reflexiv postmodernă, în construcția poemelor sale totul părând a fi neforțat, curgător și de o sfâșietoare sinceritate și simplitate. Trăită emoțional și ingenios, această simplitate realizează ficțional un punct de contact al umanului cu opera celei ce scrie, cu pagina scrisă în spetă.

Scriitoria despre care vorbim s-a născut în județul Bacău, în satul Pârjol, în anul 1969, și este licențiată în Drept la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Lucrează ca muzeograf la Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” din Bacău și este custodele Casei Memoriale „George Bacovia”. A publicat mai multe cărți, printre care: *Vitrina în care dorm mirii* (poezii), Bacău, 2002, Editura Fundației „Georgeta și Mircea Cancicov”;

Poezii pentru Tudorel. Carte de colorat, Bacău, Casa Scriitorilor, 2006; *Zâmbește, copilărie!*, București, Editura C.D. Press, 2009; *Strigătul la o punte* (poezii), Bacău, Editura „Rovimed Publishers”, 2010; *Cartea bunicilor mei*, idem, 2012; *Copilul furnică* (roman), București, Centrul pentru Cultură, Istorie și Educație, 2013 (ediția a II-a, București, eLiteratura, 2016; *Poezii pentru copii ca tine*, Timisoara, Editura „Eurostampa”, 2017.

Cartea despre care vom discuta în continuare, *Când totul era verde*, apărută la Editura „Limes” din Cluj-Napoca în anul 2018, e un roman de 145 de pagini, scris ingenios și sugestiv sub forma unui poem dramatic, realizat cu măiestrie și profesionalism. În fapt, avem de-a face cu o proză poetică de înaltă calitate. Delicată, cu o voce subtilă și cu o sensibilitate profundă, autoarea își întoarce privirea asupra epocii în care s-a născut și s-a format ca om mama sa. Într-o elaborare lirică prețioasă și elevat spirituală, Tincuța Horonceanu-Bernevic ne demonstrează, uzând de tenebrele dar și de candoarea psihologiei feminine, o dragoste netărmurită față de părinți și, îndeosebi, față de mama sa care, se pare, i-a fost în viață călăuză, dar și model de existență.

Amestec de ficțiune și realitate într-un dozaj pertinent, romanul poetic despre care vorbim sondează cu dezinvolțură universul copilăriei pe care ni-l prezintă aproape nealterat, cu aplecarea frenetică și sensibilă înspre detaliu. Dezvoltă în același timp o doză de romantism postmodern, sentimentul monografic descris e unul captivant și oarecum vizionar și sfâșietor totodată. Într-o atmosferă realistă și discriminatorie, autoarea descrie cu minuțiozitate și talent pentru împlinirea lui. Portretul sufletesc al multora dintre ei e unul destul de crud, viețile unora dintre ei sunt destul de fragile și, din păcate, mutilate de nedreptate, neputință și amăgirea viselor neîmplinite.

Lată una dintre declarațiile bătrânei de 79 de ani, care este și personajul principal al narațiunii de care ne ocupăm: „Atunci când roata se învârtă, noi uităm. Uitam și răul, și binele. Așa le e dat oamenilor să uite. Ca să reziste încercărilor de tot felul și să-și făurească în permanentă viața în momentul prezent. Zilnic s-o adapteze unui vis. Eu modelez lutul acesta necunoscut de 79

TINCUȚA HORONCEANU-BERNEVIC
Când totul era verde

de ani și căutările mele se reconfigurează în fiecare zi; când cred că am aflat totul, că știu totul, descopăr că nu știu nimic. Și totul e doar o fărâmă de vis...”

Această filozofie a vieții ca o fărâmă de vis e una dintre ideile viabile ale acestei narațiuni; a trăi și a făuri în permanență prezentul e una dintre ideile care au preocupat întotdeauna și preocupă mișcarea feministă, dar și femeia contemporană. A trăi clipa și timpul prezent - iată o întreagă filozofie de viață... rostită cât se poate de firesc, dar și înfăptuită cu mare greutate.

Experiența lucrurilor care ni se întâmplă de-a lungul unei vieți e adevărată, dar parțială și poate de aceea ambiția stării poetice e aceea de a reedifica realitatea, salvând-o de banal și redându-i demnitatea prin strălucirea cuvintelor. Această formă recompusă reface în sine „jocul lumii”. Ambitia poetului e tocmai aceea de a se păstra în zona unor notații, a unei sensibilități brute, ca într-o baie care e în stare să conserve puritatea sentimentului tocmai prin doza lui de empirism. Îmi vine în minte expresia poetului italian Roberto Sanesi, care definea poezia astfel: „La somma dicio e morfo e di una profezia”. O fericită și admirabilă formulă de altfel, întrucât percepția acută a realului lasă să vibreze în surdină o emoție filtrată și recompusă. Asta pare să fie și situația de fapt a prozei poetice a Tincuței Horonceanu-Bernevic.

O durere înăbușită și o tristețe de profunzime traversează ca un fir roșu această lucrare, în surdină, în care avem de-a face cu experiența nefastă a războiului. Capitole precum „Jucăriile războiului”, „Glonțul rățâcit”, „Am plâns cu războiul în brațe”, „Cu neamțul în casă”, „Foametea” (1946-1947) ilustrează semnificativ această linie narativă a romanului.

Atât fizica modernă, cât și psihologia ceva mai profundă ne dezvăluie și prin cercetări ceva mai noi și mai pertinente faptul că universul vibrează în jurul nostru, că prin rezonanță el ne poate determina conduita, dar și modelul de sensibilitate după care ne comportăm sau/și percepem lumea înconjurătoare. Așa stând lucrurile, în mod sigur, adevărul universal pe care-l percepem sau nu, adevărurile pe care le intuim, iubirea din jurul nostru ca și cea pe care suntem în stare să o iradiem își pun cu siguranță amprenta asupra destinului nostru prezent sau viitor. Elementele particulare ale fizionomiei noastre sunt astfel îndrituite să ne determine atât obiectiv, cât și subiectiv progresul individual.

Una dintre calitățile intrinseci ale acestei cărți este aceea că ea tinde să realizeze o cuprindere monografică a satului din apropierea Hemeiului și a Tazlăului, sat în care se desfășoară acțiunea romanului, în care s-a născut și a crescut personajul principal al narațiunii. Zona bogată-n tradiții și obiceiuri, pe care a cunoscut-o nemijlocit și autoarea însăși, e descrisă cu talent, culoare și obiectivitate, dar și cu un sentiment autentic, filtrat cultural și artistic la cea mai înaltă tensiune emoțională. Din acest punct de vedere, romanul reprezintă un document al memoriei colective, desigur fragmentar ilustrat, dar semnificativ din punct de vedere individual.

Lutăria satului, hleul răpei galbene din malul Tazlăului din care copiii satului își modelau păpușile de lut era un univers în sine: „Dacă te străngea pielea și devenea neîncăpătoare și simțea că nu mai poți să crești din cauza unei boli, a unui necaz, a sărăciei, a războiului, tot ce trebuia să faci era să ieși în luncă, într-o zi de primăvară însoțită, și să te lași în seama vântului ca să-ți curețe toată zgura de pe tine și din tine. Spre seară ajungeai acasă ca nou”.

Tinca Horonceanu, născută Lupu, eroina principală a acestei narațiuni, este, precum se vede, o povestitoare incusită și neîntrecută. „Am scris despre mama fiindcă i-am promis la nouă ani că voi scrie o carte despre ea. Povești de viață le-aș numi eu, zice autoarea. Povesti trăite le spune ea, personajul principal.” Confesiunile autoarei sunt dezvăluite cu tandrețe și lirism de o voce feminină puternică, ajunsă la o maturitate stilistică deplină care, ce-i drept, îi permite să evoce în contrapunct scenele

ceva mai dure: „În podul casei”, „Colinde și urături la ceas de seară”, „Făcături de dragoste”, „Cel nechemat ne dădea târcoale”, „Cântec de mierlă și magie neagră”, „La secerat cu ziuă”, „Viața mea, viața lor”, „Cânepa, aurul fetelor”, „Puterea oglinzilor”, „Câinii zăpezi”, „Vin berzele”, „Hora, bălciul, vedrele”, „Mama și lupul”, „Pețitorii”, „Datul în bobi la ceas de seară” sunt capitole ale cărții în care sentimentul monografic, așa cum l-am numit noi, e pe deplin interieat și cu prisosință, credem, ilustrat convingător. Putini artiști și scriitori sunt astăzi în stare să redea și să surprindă imagini atât de vii și de pătrunzătoare cum sunt cele de față, care să oglindească direct sau/și indirect puterea pe care o are natura asupra noastră, capacitatea acesteia de a-l modela pe om într-o diversitate de moduri.

Citind fluent textul acestei cărți ne rămân pe retină, dar și în memorie, câteva siluete pregnante, pline de temperamentalitate și vigoare, și care sunt personajele principale ale narațiunii. Între ele însă se detașează de departe Tinca Horonceanu, un caracter demn, neînfriecat, o femeie aprigă, harnică, respectuoasă și iubitoare de oameni, o familistă convinsă, o întreprinzătoare inventivă și inteligentă. Ea știe să-și îmbrace faptele cu vorbe clare, frumoase și elegante. Există în lumea satului o anume deschidere către un orizont magic și care e foarte bine reprezentat în roman. Un suflu magic însușește tinerele fete în noaptea de Anul Nou ori în cea de Bobotează, în jocul oglinzilor ori al viselor pentru aflarea ursitului.

Viața personajului principal, cu bucuriile și greutățile lui, reprezintă de fapt cel mai important fir narativ al romanului. Prin gustul pentru detaliu al autoarei, prin asocierile involuntară trezită de o anume imagine, se încheagă ori se derulează biografia unor personaje. O nostalgie cumva obiectivă luminează intermitent narativul, iar realitatea își încetinește întrucâtva mișcarea la granița cu imaginarul.

Tincuța Horonceanu-Bernevic s-a așezat în fața seratarului cu amintiri și se răsofoiește pe sine, filă cu filă, tristețe cu tristețe. Sigur, amintirile sale sunt reale, însă și „posibile”. Eu său despletit marchează trecerea clipelor cu tot ceea ce poate să însemne omul, poetul, spiritul și dorința ori cugetul și ființa. În podul casei sale de baștină găsește uimirea, bucuria, mirajul, visarea, tihna, lenea, tineretea, părerea de rău, timpul copil, timpul bătrân, atitudinea, profunzimea, licărul, speranța, neclintirea și multe altele. Nostul timpului îl învață din mers: așa da, așa nu!

Câtă franchete, câtă simplitate, câtă magie, cât adevăr și câtă frumusețe!

Ultima oară când am vizitat Galeriele „Karo”, pe simeze se aflau lucrări realizate între anii 2014 și 2018, în Tabăra de Creație de la Mănăstirea Râșca. Nucleul este dat de artiștii din Grupul „Prolog” (Ion Grigorescu, Horea Paștina, Mihai Sârbulescu, Matei Lăzărescu, Valentin Scărlătescu, Constantin Flondor, Cristian Paraschiv), lângă care stau foarte bine artiști ca Ilie Boca, Ion Grigore, Maria Grigorescu, Dumitru Macovei, Ion Mihalache, Andrei Rosetti, Constantin Ținteanu. Expoziția nu este una tematică, fiecare artist având deplină libertate să lucreze după propria imaginație. Sigur că locul de desfășurare a taberei aparținând cultului ortodox, simboluri creștine se regăsesc la mai mulți participanți. Amintindu-mi cumva și de fresca exterioră a Voronețului, biserica Mănăstirii Râșca este reprezentată în culori vii de pictorul Dumitru Macovei. Zidurile Mănăstirii sunt ilustrate și de Ion Grigore, prin filtrul visului; Valentin Scărlătescu, discret și eteric; Ilie Boca, meditativ și nostalgic; iar la Horea Paștina, într-o sublimă intimitate cu natura. În zona spiritualității de mare adâncime, inclusiv filozofică, e grafica lui Ion Grigorescu. Șochează și în același timp cucerește prin referințele

Expoziția Taberei de Creație de la Mănăstirea Râșca

Un singur trandafir

autoironice. Am fost impresionată de faptul că Ion Grigorescu a compus un scenariu în imagini, dar și în cuvinte, cu dialoguri excelente scrise, colanând fragmente din evangheliile: „doar așa de la Tatăl Ceresc la Fiul, fiul omului, la Ucenici, noi suntem fiii Lui,... noi suntem slăbănogii (Indrăznește, Fiule)”.

Trecem dincolo de ancadramentul din tabloul lui Matei Lăzărescu, încercând să aruncăm priviri furișe în ceea ce pare a fi o curte interioară, zidită, secretă. Elementul care la Matei Lăzărescu este opac, anume fereastra, e reprezentat de Andrei Rosetti cu transparență. Un labirint din tușe consistente compune Ion Mihalache în peisajele sale cu case, accentele de pastă neagră potențând enigma. Cristian Paraschiv inițiază un dialog între alb și alb, abstract, ermetic. Și după atâtea tăceri meditative, mistere și neliniști, picturile lui Ștefan Pelmuș m-au înviorat pentru că sunt ludice și exuberante, dar și încărcate de simboluri. De asemenea, pei-

• Dumitru Macovei

sajele lui Mihai Sârbulescu, prin cromatica puternică, transmit energie și optimism. Un covor de simboluri creștine am văzut într-un tablou al lui Constantin Flondor. Sculpturile lui Constantin Ținteanu m-au făcut să mă gândesc la condiția umană și la o scară spre cer.

Am văzut multă vegetație, în stare de agitație nervoasă la Constantin Flondor, iar la Ilie Boca, dimpotrivă, pei-

jele au ceva molcom, o blândețe cathartică. Am descoperit și multe flori, galbene (simbolizând lumina, la Maria Grigorescu și Mihai Sârbulescu), dar cele mai numeroase erau de culoare roșie, probabil o aluzie la jertfa hristică.

De curând am citit romanul „Busola”, de Mathias Enard, și acolo, personajul principal feminin Sarah spune într-una dintre scrisorile ei: „Aveam

impresia că toți trandafirii nu erau decât un singur trandafir, toate viețile nu erau decât o singură viață, timpul e o mișcare la fel de iluzorie ca marea sau parcursul soarelui”. Admiram frumusețea creațiilor expuse la Galeriele „Karo” și-n același timp rememoram fragmentul din romanul lui Enard. Această suprapunere m-a făcut să înțeleg că deși expoziția taberei de la Râșca este una diversă, toți artiștii poate că *nu erau decât un singur artist*, toate picturile poate că *nu erau decât o singură pictură*, toate viziunile poate că *nu erau decât o singură viziune*, iar timpul petrecut la mănăstire ce altceva poate fi decât o *mișcare la fel de iluzorie ca marea sau parcursul soarelui*?! Aceeași Sarah menționa ceva despre „suferința provenită din conștiința finitudinii”. Sigur, sunt diferite forme de *finalitate*, dar și încheierea unei picturi, a unei tabere intră în sfera finalităților. Dacă Artistul de la Râșca a suferit atunci când a fost finalizat marele tablou al taberei rămâne un mister asemănător cu cel al unei flori *care nu se deschide niciodată*.

Violeta SAVU

Seară de film – americanii știu chiar știu să facă filme, ce-i al lor, rămâne-al lor. Parcă m-am săturat de toate mofurile intelectuale și nu cred că e o toană de moment. Cinematografia europeană rămâne greoaie, prea angajată în sofisme.

Am multe bile negre pentru americani, însă m-am convins de mult timp că oamenii sunt peste tot și frumoși, și mai puțin nepătați, atât la noi, cât și la ruși ori americani, vestici-europeni ori japonezi.

Dar revin, americanii chiar știu să facă filme! Am râs, am lăcrimat (destul de serios!) – poate pentru că în mare parte a fost vorba despre copilăria mea, despre serile petrecute cu ai mei în fața televizorului acela enorm, alb-negru, care ocupa jumătate din sufragerie. Și pentru că, paradoxal, a fost vorba și despre băiatul meu, căruia îi doresc cel puțin atâta bucurie de câtă m-am tot împărțit eu în lumea asta frumoasă. De-a lungul acestei serii de film am simțit cum luminile s-ar fi putut stinge fie și pentru o singură clipă. Seară de film. Și iute, prin fata ochilor mi-au trecut prietenii, insuccese, răspunsuri pozitive, ochi larg deschiși, priviri potrivnice etc.

Mi-aș fi dorit acum mai mult decât oricând să știu să scriu despre filme, să fiu un profesionist, să vă conving, să găsec argumente, să joc din glezne pe scena ideilor, să fac tumbe, să focalizez potrivit și astea toate deoarece sunt realmente fericit că l-am văzut; în ciuda unora dintre criticile negative – când nu se nasc acestea? – pelicula e cu siguranță un must have nu doar pentru fanii împătimiti. Îl așteptam de când au apărut informații oficiale dar și mai puțin oficiale, m-am temut că va fi un film

Cinema

Stan & Ollie

tezist, că va spune o istorie seacă, eventual secundară adevărului, că va echivala cu o poleială pentru un succes comercial imediat! Dar Slavă Domnului, nu a fost așa, ci s-a dovedit a fi echilibrat, un film care îți re-trezește interesul pentru cuplul celebru, scoțând în evidență o latură profund umană pe care concitadinii noștri au cam făcut-o pierdută.

Washington Post aprecia jocul celor doi actori, John C. Reilly și Steve Coogan, care din umilul meu punct de vedere se achită de roluri cel puțin comparabil cu ceea ce face mult mai galonatul Rami Malek în „Bohemian Rhapsody” (sunt conștient că îmi voi face mulți dușmani pentru prezenta afirmație!). Apoi, The New York Times aprecia scenariul, pentru că BBC-ul să

îl catalogheze drept un bromance, povestea verosimilă a unor sentimente de iubire-prețuire reciprocă. Seară de film cu două personaje demne de cartea recordurilor prin audiența de care s-au bucurat, un soi de Tom și Jerry pentru cei mari, deloc pretențioși, un cuplu care a stărnit râsetele în cascade, aducând laolaltă indivizi din clase sociale diferite. Pelicula evită inteligent să ne înfățișeze întregul istoric – de fapt se axează pe ultimul turneu al celor doi, trimitându-ne grație unor flash(-back)-uri memorabile atât în registrul sobru-dramatic, cât și în hotarul comicului de intenție – în tot cazul o producție care nu plictisește, un film cu cadre largi, luminoase, o cameră care nu supără ochiul prin excese de dinamism. Replicile mizează pe intertext, dar sondează deopotrivă tainele cele mai adânci ale rațiunii-de-a-fi-împreună. Arsenalul gesticii este deosebit de bogat, copiind fidel „matrilele originale”. Să ne înțelegem, nu pare a fi nimic fals, nu e gândit să șocheze, ci să certifice.

Repet, seară de film deosebită, până la urmă un omagiu adus acelei vârste de aur a comediei americane. Un Stan extrem de incisiv, zbatându-se să reînveie succesul de care s-au bucurat altădată, scriind scenete pentru rolurile celor doi chiar și după moartea partenerului de scenă, un Bran împăciuitor, interesat să aplaneze conflicte, să îi multumească pe toți, până la urmă un boem șarmant. Am râs, am plâns cu „Stan & Ollie”. Seară de film.

Marius MANTA

Motto: „Bisogna cambiare tutto per non cambiare niente”¹

Se studiază cu atenție opțiunile pentru continuarea vieții după moarte, măcar într-o formă restrânsă. Pentru unii care nu văd sau nu înțeleg rostul sufletului despre care se tot vorbește, corpul aparent chiar și în starea de neființă este de preferat; măcar dă iluzia continuității. Numai să nu fie supus descompunerii, dispariției complete, cum e firesc să se întâmple. Pare straniu cum se asociază în aceste condiții prezerwarea unei mase imobile atacate din toate părțile de agenții descompunerii cu un soi de nemurire surrogat. Pentru cine, pentru ce? Nu pot să nu-mi aduc aminte de molile cănelui împăiat din „Ghepardul” lui Giuseppe Tomasi di Lampedusa, mai bine zis de urmele lor, de atmosfera lăncedă, încremenire în timp, plictiseală a zădărniciilor mai cumplite decât orice.

Taxidermistul își face treaba destul de bine: vinde un paleativ sub formă de amăgire. Nu e vina lui că oamenii sunt emoționali și vor să fie mințiți. Sau vanitoși, cu mare dragoste de persoana proprie, vor să fie lăudați. Toate neajunsurile enumerate, aparent simple detalii, nu obligatoriu de luat în seamă; oricât de ciudat ar părea, mulți își împăiază animalele de companie după ce ele își vor fi încheiat existența biologică, pentru a le ține tovărășie în continuare. Alții doresc naturalizarea trofeelor de vânătoare, să aducă astfel ofrande pe altarul sinelui. Nu trebuie uitate muzeele științelor naturii, care de câteva secole folosesc priceperea specialiștilor. Cantitățile sunt impresionante: numai colecția referitoare la păsări a *Museum für Naturkunde*, din Berlin, conține în jur de 200 000 de specimene: 140 000 de piei cu pene, 10 000 de piese montate, 7 000 de schelete, 4 000 de exemplare conservate în etanol, 40 000 de ouă, 1 500 de cuiburi, 700 de taxidermii ale aripilor. Evident, putem continua dacă dorim, cu inventarierea animalelor, peștilor, apoi ne uităm la reptile, amfibieni, arahnide. Să nu omitem nici insectele de talie mare.

Dar ce este taxidermia? O definiție scurtă: aranjarea pielii. În limba greacă, *taxi* înseamnă mișcare, iar *derma*, piele. În orice caz, nu poate fi stație de taxi, după cum ar fi înclinată să creadă unii. Statistic vorbind, un procent consistent de apeluri telefonice la taxidermist (în America, cel puțin) solicită aranjarea unei curse, nicidecum aranjarea a ceea ce s-a prins în cursă. Taxidermia atinge apogeul în perioada victoriană. Rămășiă văduvă la o vârstă destul de tânără, regina Victoria nu va mai părăsi dolul pentru tot restul vieții. De aici obsesia vremii cu lucruri ce țin de memorie, fetișizare a morții (*mourning jewelry*, păstrătoare a șuvițelor din părul celor dis-

Constantin ȚINTEANU

Taxidermia

• Joseph Beuys – Cum să explici pictura unui iepure mort – 1965

păruți sau de imagini ale lor). Apare chiar o modă oarecum înspăimântătoare pentru sensibilitățile zilelor noastre: un obicei al fotografierii morților în diverse ipostaze, ca și cum ar fi fost încă vii. Desigur, se vede imediat diferența, lugubru nefirescului te înfioară și provoacă unora coșmaruri. Pentru oamenii de atunci nimic mai obișnuit, la fel de normal pentru cei de la Catacomba Capucinilor din Palermo, cu mumii lor agățate de pereți, ce par a fi păpuși de teatru supradimensionate, bizare sau de-a dreptul sinistre, curiozitate pentru turiști. Nimic demn aici, dar oamenii sunt diferiți, gusturile de asemenea, cu atât mai mult epocile în care ei trăiesc. Taxidermia se potrivește ca o mânășă în acest context; maeștri adevărați, ei, magicienii nemuririi; ne plecăm cu respect în fața lor. Fixată viața acolo unde nici nu mai era, cosmetizare a morții ascunse cu meșteșug în spatele unei măști labirintice, mulți vor fugi astfel din realitate în dorință. Dacă vorbim despre primele animale împăiate, vom constata că nu erau mai mult decât groaznice focare, atracție pentru insecte și bacterii, nici nu rezistau prea mult, devenind rapid informate ruine, împiedicând aluzii la nifericitele creaturi pierdute undeva pe drum. Iar lipsa cunoștințelor de anatomie, privirea în spațiu deficitară, noțiunile elementare de pigmentare cu totul străine duc la rezultate jalnice, la caricaturi ale unor viețuți desfigurate cu totul de amatorismul bine intenționat, dar eșuat la punerea în practică. Să nu mai amintim speciile exotice aduse de expedițiile din marginea lumii. Fără ajutorul refrigeratului, neinventat încă, blânderile se păstrau tăbăcite, urmând ca la destinație să fie umplute cu paie, într-o încercare aproximativă de a reconstitui ceea ce nu fusese văzut vreodată. Cum ar fi morsa umflată peste măsură, ca un cârnat gata să plesnească, nestiindu-se că pieile mai mult îi atârână în cute și pliuri, nicidecum piele întinsă ca toba. Rezultatul caraghios era de așteptat; nu putem să rădem însă. Săpunul cu arsenic inventat de Jean-Baptist Béceur – desigur, foarte periculos, dar și un insecticid eficace – avea să schimbe radical destinul taxidermiei. Cuplat cu acumularea cunoștințelor noi, rezultatul va fi atingerea unui nivel de redare aparte, cu reale calități artistice. Dacă prin anii '70 ai secolului trecut numai ciudații mai păstrau în casele lor forme cu blană și ochi de sticlă, în prezent moda a revenit, dar puțin diferit: accentul pus pe etică și compasiune, inde-

părtare tot mai mare de trofeu, vânătoare și cruzime, moartea naturală înlocuindu-o pe cea violentă. Mulți din breaslă refuzau să lucreze cu ceva care a fost omorât special pentru împăiere. Majoritatea taxidermiștilor sunt femei, cu altă abordare: înclinare mai mare spre decorativ și visare, manifestări în taxidermia antropomorfă, alături tulburătoare de trăsături umane cu siluete dintr-un bestiar fantastic, hibridizări absurde, însă de o frumusețe stranie. Kate Clark, de pildă, folosește drept modele chiar pe fiicele sale, asociindu-le cu ingeniozitate unei construcții surprinzătoare: născocire parcă a excentricului savant al viitorului, închipuirii din altă lume, zebre sau antilope cu priviri familiare, intimitate legată de sensul cel mai profund. Drumul acesta e deschis de multă vreme. Nu putem decât să ne întrebăm ce urmează să se întâmple, ce mai poate fi descoperit acolo unde imaginația nu și-a spus încă ultimul cuvânt și nici nu a inventat un alt limbaj.

„Cum să explici pictura unui iepure mort?”

La 26 noiembrie 1965, în Galeria *Schmela* din Düsseldorf, are loc un performance în care Joseph Beuys ține în brațe un iepure mort și îi vorbește solemn ca într-un ritual despre lucrările expuse pe simeze. În tot acest timp publicul venit să participe la deschiderea expoziției va fi lăsat închis afară, având totuși posibilitatea de a privi prin geam. Nicidecum o potrivire sau rodul unui capriciu de moment. După cum avea să mărturisească mai târziu, acți-

unile sale erau pregătite în perioade lungi, ani de zile de cele mai multe ori. Iepurele simbolizează în context mai multe lucruri, în primul rând fragilitatea, efemeritatea existenței. În aceeași măsură el reprezintă reîncarnarea, începerea unui nou ciclu al vieții. Prin tunelurile pe care le sapă și prin felul său de a trăi în strânsă legătură cu natura, se contopește cu ea, devenind un tot unitar. Stăpânul vorbelor Beuys întotdeauna se raportează la cuvânt, foarte atent la semnificațiile sale. Eu nu-l cred atunci când spune că actul său artistic trece dincolo de constructul intelectual. În ceea ce-l privește, nimic nu e lăsat la voia întâmplării, fiecare moment e cumpănit cu grijă și luciditate. Cred însă că este conștient că adevărata cunoaștere nu poate fi decât revelată, iar la partea de suprafață, intuită. Rațiunea, cu filtrele sale neputând cuprinde nemărginirea, cu atât mai puțin nedescrisul, nu ajunge foarte departe. Mă intrigă faptul că are ceva cu Marcel Duchamp; nu-mi dau seama care să-i fi fost adevăratele motive. Îl reproșeză acestuia tăcerea asurzitoare, ca să folosească un oximoron la îndemână. După ce a deschis porțile unei noi dimensiuni în artă prin *ready-made*-urile sale, nu a mai spus nimic, preferând să-și petreacă timpul în jocul de șah, singura activitate intelectuală care nu lasă o urmă materială, conform spuselor artistului francez. Există o înregistrare din anul 1983, în care Beuys lămurăse oarecum, ne dă unele indicii, arată împrejurările care au făcut posibil acest performance. Ne vorbește însă și despre artă, despre rolul ei în viața de zi cu zi. Joseph Beuys ține în brațe un iepure mort. Capul artistului, acoperit cu miere și foită de aur; expresia feței, într-o încremenire de mască mortuară. Timp de trei ore, singur cu iepurele în galerie, îi șoptește la ureche ceva numai de ei știut. Tăcerea, gestul încărcat de semnificații sunt singurele care adună spațiul încăperii la un loc. Nu este necesară o teorie pentru ca lucrarea de artă să fie înțeleasă. Dacă teoria ar fi fost lucrare de artă, atunci alcătuirea materială percepută cu ajutorul organelor de simț nu mai era necesară, suficientă fiind redarea unui anumit număr de propoziții logice. Este o greșeală să se considere că arta poate fi cuprinsă de mintea, văzută ca subțire, cerebrală, intelectuală cale a gândului. Ea intră în persoană, iar aceasta o asimilează fără efort; se scufundă una în cealaltă; plasare completă în obiect. Artă nu servește intelectului, ci

se adresează organelor senzoriale: văzul, pipăitul, simțul echilibrului, al proporției, auzul. „Când explic pictura iepurelui mort, atunci spun că aici avem de a face cu un iepure mort, momentul ales având loc în timp ce omenirea deja cauzase dezastre ecologice. Înseamnă că ei omoară iepuri, dar și solul, pădurile, natura, viața în general. Când afirm că iepurele trebuie să înțeleagă ceva, atunci eu am înțeles că el și toată natura sunt organe omenitești fără de care oamenii nu pot să trăiască. Înseamnă că omul are nevoie de păduri ca plămâni, ca sursă de oxigen. Are nevoie de grâu să se hrănească. Diversitatea din regatul animalelor e importantă pentru fertilitatea solului, a pământului. Are nevoie de natură și de animale cum are nevoie de inima sa, de ficat și plămâni. Iepurele poate fi văzut ca un organ extern al omului. Evoluția omenirii a fost ajutată de toate aceste ființe care sunt omorâte astăzi, probabil pentru că nu mai sunt iubite. Când explic pictura acestui «organ propriu», cer ca arta să fie înțeleasă altfel, într-un mod cu totul nou, cer ca simțurile să devină mai ascuțite, mai bune, mai bogate și mult mai puternice. Puterile creative interioare trebuie să ajute gândirea prin intuiție, inspirație și imaginație, nu doar prin înțelegere intelectuală pură. Sarcina artei e să dezvolte emoțiile, sentimentele și în final voința, cea mai importantă fiind legătura dintre om și natura sa superioară.”² Vižiunea care îl definește își întinde cu adevărat aripile atunci când proclamă că gândul este deja o sculptură la fel de reală ca forma corespondentă manifestării fizice. Doar o întrebare rămâne de rost, pentru a face posibilă primirea unui corp material trecut dintr-o parte în cealaltă. Informația nu se pierde, indiferent de ce se întâmplă, ci se regăsește negreșit în toate etapele drumului parcurs. De la început până la sfârșit. „Cum să explici pictura unui iepure mort” este poate cea mai frumoasă taxidermie făcută vreodată; una în planul ideilor, ferită de distrugere sau de putreziciune. Iepurele și Beuys sunt plecați de multă vreme din această lume și nu se vor mai întoarce vreodată. Urma lor va rămâne însă pentru veșnicie în Memorie. Va fi acolo indiferent dacă se va mai vorbi despre ei sau nu.

1. „Trebuie să schimbăm totul pentru ca nimic să nu se schimbe” – *Ghepardul*, de Giuseppe Tomasi di Lampedusa

2. Joseph Beuys, 1983

Sensul și rețeaua de sens

Portrete memorabile: *omul activ și omul reflexiv*. „Întâlnești foarte ușor astăzi figura omului activ. Este mereu excedat de voință, cam întotdeauna grăbit, în alertă. Nu are motive să stea pe gânduri, știe bine ce are de făcut. Merge înainte ca și cum calea din fața lui, pe care o urmează sigur de sine, nu ar pune vreo problemă aparte. Nu are timp și nici dispoziție pentru unele întrebări mai curioase, naive, cum ar fi cele cu privire la sensul unor fapte și întâmplări omenești...” (*ibidem*, p. 15). Celălalt portret: „Nu la fel se întâmplă cu omul reflexiv, cel care, înainte de toate, caută să vadă ce se petrece cu sine și cu lumea în care este aruncat...” (*ibidem*, p. 15). Omul reflexiv caută *sensul* vieții. El intuiește că este ființa eminamente căutătoare de sens, cunoaște „puterea sensului” (Paul-Henry Chombart de Lauwe). Îl admiră, probabil, și pe Nietzsche, cel care ne sugera că, dacă are pentru ce trăi, omul poate suporta orice. „Fabula existențială...” este și o aventură a căutătorilor de sens.

Suntem cu toții, în acest El Dorado al căutării supraviețuirii decente, căutătorii de sens? Nietzsche crede că doar filosoful, sfântul și artistul sunt individualitățile „apte să întru-chipeze sensul vieții”. Ștefan Afloroaei, sugerându-ne și aplecarea către freamătul proaspăt al hermeneuticii lui Jean Grondin, scrie: „...pentru *tânărul* (s.n., I.F.) Nietzsche, filosoful, sfântul și artistul apar ca artizani ai propriului destin; ei fac din viața lor operă de artă, o lucrare desăvârșită. [...] Ceilalți, în schimb, se lasă trăiți de viață” (*ibidem*, p. 28). Mai târziu, elanul lui Nietzsche capătă alte nuanțe: „Revine iarăși la ideea celor trei mari figuri prin care [...] viața se afirmă pe sine: înțeleptul (care ia locul filosofului), sfântul și poetul (în locul artistului). Însă acestea nu mai trezesc entuziasmul de odinioară. Caracterul

Ion FERCU

șoaptele nuanțelor

Ipostaze ale celor omenești: a trăi, a exista și a fi (2)

lor de apariții emblematică pălește, la fel și credința că fiecare ar întrupa un sens definitiv al vieții. Felul în care privește aceste forme individuale de existență – cum le-a denumit altădată – se schimbă acum profund” (*ibidem*, p. 30). Fiecare epocă are *sensul*/sensurile ei pentru individ. *Sensul* ființării trebuie mereu redescoperit. Nu există sensuri eterne ale acesteia.

Invitând în această dezbatere despre *sens* și pe Schopenhauer, Ștefan Afloroaei realizează distincția dintre textul vieții și comentariul vieții. „Experiența se poate compara cu textul, iar meditația și cunoștințele cu comentariile lui” (*ibidem*, p. 44). În acest context, suntem trimiși către „Aforisme ale înțelepciunii în viață” (București, Editura Albatros, 1922, p. 281). Să-l ascultăm și pe Schopenhauer: „Într-un *sens* mai larg se poate zice: primii patruzeci de ani ai vieții ne dau textul, cei din urmă treizeci comentariul, fără de care nu am putea cunoaște adevăratul înțeles și conex al textului, precum morală și toate finețele lui. [...] Spre sfârșitul vieții este ca spre sfârșitul unui bal mascat, când se scot măștile. Acum vedem în adevăr cu cine am avut de-a face în decursul vieții”.

Alain Graf și Christine Le Bihan („Lexic de filosofie”, Iași, Editura „Institutul European”, 2000, p. 100), încercând să surprindă esența *sensului*, spun că „pentru om, problema semnificației și cea a orientării se întrepătrund uneori: astfel, atunci când încercăm să determinăm *sensul* existenței noastre, ne întrebăm deopotrivă care este finalitatea sa (în vederea a cărei scop acționăm?) și ce semnificație îi dăm (de ce

viața merită să fie trăită?). Existențialistii au arătat că proiectul meu (*direcția* pe care i-o însuflu în mod liber) este cel care dă *sens* vieții mele, ceea ce face ca ea să *semnifice* ceva”. La Ștefan Afloroaei asistăm la un veritabil spectacol ideatic al polifoniei *sensului*. Autorul ne trimite către: *sens* al existenței, *sens* al frumosului, *sens* al istoriei, *sens* al timpului, *sens* al imaginii, *sens* al vieții, condamnarea la *sens*, credința în *sens*, imagine și *sens*, voința de *sens*, sfânt (ca întru-chipare a *sensului* vieții) etc. Iată, de pildă, soluția propusă la o mare neli-niște: sunt „cele antinomice lipsite de *sens*”, „potrivnice *sensului*”? Ne sunt oferite posibilitățile: „(a) sunt potrivnice *sensului* ce țin de logica nonconvenției, dar nu lipsite de *sens*; (b) sunt potrivnice *sensului* afirmat în credința noastră obișnuită, nu și altfel; (c) sunt potrivnice *sensului* logic, dar nu lipsite de relevanță sau de înțeles” (*ibidem*, p. 195).

Ștefan Afloroaei își apropie reflexiv problematica *sensului*, mai ales ca filosof. În „*Homo deus*. Scurtă istorie a viitorului” (Iași, Ed. Poliform, 2018), Yuval Noah Harari se împrietenește cu tema *sensului* mai ales ca istoric. El crede că „la fel ca pompierii într-o lume fără foc, în secolul XXI umanitatea trebuie să-și pună o întrebare fără precedent: ce vom face cu noi înșine?” (*op. cit.*, p. 10). Îndrăznește și schitarea unui *sens*. După ce și-a asigurat un anumit nivel de prosperitate, sănătate și armonie, *sensul* va fi raportat la atingerea unor ținte care par de domeniul utopiei: „nemurirea, fericirea și îndumnezeirea” (*ibidem*, p. 21), transformarea lui „*Homo sapiens* în *Homo deus*” (*ibidem*, p.

25). „Copiii șarpelui” ar putea deveni „pui de zei”. Este realist acest *sens*? „*Sensul* este creat atunci când mai mulți oameni se împreună o rețea comună de povești” (*ibidem*, p. 132). Rețelele de *sens* au caracter istoric. Se destramă, și altele le iau locul. „Așa decurge istoria. Oamenii țeș o rețea de *sens*, cred în ea din toată inima, dar, mai devreme sau mai târziu, rețeaua se destramă, iar atunci când primim în urmă, nu putem înțelege cum ar fi putut-o lua în serios” (*ibidem*, p. 135). Pentru Yuval Noah Harari, rețeaua de *sens* este intersubiectivă, iar una dintre poverile noastre plătite este aceea de a descifra „și ficțiunile care dau *sens* lumii” (*ibidem*, p. 137). Ius Hristos, Republica Franceză, Apple Inc. sunt *sensuri*. Și suferința poate avea *sens*. Pentru el, „*Homo sapiens* conferă *sens* lumii”, dar rămâne întrebarea: „Cum au ajuns oamenii să fie convinși că, pe lângă faptul că ei controlează lumea, tot ei îi conferă un *sens*?” (*ibidem*). Putem vorbi despre un *sens* al vieții? Iată doar o perspectivă a răspunsului: „Liberalismul susține că nu ar trebui să ne așteptăm ca o entitate exterioară să ne ofere un *sens* de-a gata. Mai curând, fiecare [...] privitor individual ar trebui să-și folosească liberul arbitru ca să creeze *sens* nu doar pentru propria lor viață, ci pentru întregul univers” (*ibidem*, p. 267). Cred că în schița acestui răspuns Ștefan Afloroaei și Yuval Noah Harari se regăsesc admirabil împreună. Ambii sunt niște exploratori ai *sensului* și îl privesc pe individ ca descoperitor/creator de *sens*. Mai mult, „Fabula existențială. Cu privire la distanța dintre a trăi și a exista și alte eseuri” și „*Homo deus*.

Scurtă istorie a viitorului” îmi par a fi două voci care, rătăcind frumos istoria Spiritului și istoria Lumii, cred că *sensul* este cel care conferă vitalitate și esență fragilei noastre ființări. Dar *sensul*, nuanțează filosoful român, nu poate fi deciprat decât dacă percepem rezonabil care este distanța dintre „a trăi, a exista și a fi”... „Trebuie să descifrăm și ficțiunile care dau *sens* lumii” (*ibidem*, p. 137), spune Harari. Filosoful român trădește elevat și din această perspectivă.

Pentru mine, *sensul* are ceva din ființa mitică a șarpelui Uroborus, cel care-și înghite coada, simbol al continuității, al anulării contrariilor, dar și al circuitului închis, al întoarcerii în punctul de plecare pentru... a pleca mereu, mereu, mereu mai departe... În căutare de alte *sensuri*. Un dialog Ștefan Afloroaei - Yuval Noah Harari, pornind chiar de la virtuțile *sensului*, ar fi de-a dreptul fascinant... Ne-am îmbogățit mult. Și – dacă ar putea fi puțin scuturat de zgura... ideologică – l-aș mai invita în acest inedit dialog și pe Paul-Henry Chombart de Lauwe, cel care ne avertizează că există riscul „de a pierde *sensul*” („Cultura și puterea”, București, Editura Politică, 1982, p. 17), întrucât „omul care muncește, omul de pe stradă”, „prizonier al unui mediu înconjurător orientat după modele pe care nu le înțelege, suportând cadente prea rapide [...], solicitat de publicitate sau propagandă, controlat, fișat cu o precizie din ce în ce mai mare datorită informaticii, pierde *sensul* sau are „un *sens* care-i scapă [...] această pierdere a *sensului* prin manipulare”, care „va apărea ca una dintre formele noi cele mai grave ale înstrăinării” (*ibidem*, p. 18), într-o lume în care „orașul nu mai este făcut pentru oameni, ci oamenii pentru oraș”, „spațiul urban devine expresia non-*sensului*” și „timpul, la rândul lui, este măsurat în cadente, în plata cu ora, în număr de obiecte produse” (*ibidem*, p. 20). Vă imaginați cum ar fi dezbaterea Afloroaei – Harari – Chombart de Lauwe? Un filosof, un istoric și un sociolog al urbanului... Un (semi) pesimist care avertizează că este posibil să pierdem *sensul* (Paul-Henry Chombart de Lauwe), un istoric (Yuval Noah Harari) care ne trimite către virtuțile *sensului* în viitor și un filosof optimist (Ștefan Afloroaei), care are credința că putem deciptra *sensul* pe toate palierele timpului, un timp care pare a fi perceput aidoma Sfântului Augustin, în „Confesiuni”: prezentul din cele trecute, prezentul din cele prezente și prezentul din cele viitoare.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Revistă concepută de poetul Lucian Vasiliu ca proiect al Editurii „Junimea” și al Societății Culturale „Junimea 90” este probabil cea mai bună ofertă pentru publicul interesat de literatură în primul rând. În ea găsești poezie a poezilor din ziua de azi (între ei, Adrian POPESCU, Lucian ALEXIU, Liviu ANTONESCU, Emil HUREZEANU).

Ana BLANDIANA colaborează la *Scriptor* cu un jurnal de călătorie, de data aceasta la Macao, Portugalia. Alexandru ZUB scrie despre „România interbelică. Repere în istoriografia unei epoci”. Pagina de lingvistică... biolingvistică, să zicem...

nr. 3-4 2019

foarte interesantă... vine sub semnătura Laurei-Carmen CĂTĂRĂ: „Cum învățăm limba maternă?” Desigur, proza nu putea să lipsească și îl găsim pe Gheorghe

SCHWARTZ cu un fragment dintr-un roman ce va apărea la Ed. „Junimea”, „Cuvântul cotidian”. La rubrica „Proză contemporană”, Nicolae RUSU (Chișinău), cu „Vis de voievod”.

Dar găsim de asemenea, în acest număr, așa cum ne-a obișnuit deja prestigioasa revistă ieșeană, eseuri, cugetări, corespondențe, pagini de jurnal, istorie, istorie literară. Ce mai, să tot citești. Nu poți să nu faci o invitație la lectură, deoarece cu siguranță cititorul nu va fi dezamăgit. Lucian Vasiliu a găsit formula fericită pentru o revistă culturală, mai ales literară, așa cum o cere timpul nostru. (D. P.)

Apărută în 2016, grație Editurii „Humanitas”, una dintre primele cărți ale lui Brant Pitre* pătrunde astfel pe piața cărții din România oferind eventualilor cititori o lectură captivantă și plină de învățăminte. După cum vom constata ulterior cu cea de-a doua carte a profesorului Pitre de la Seminarul Notre Dame din New Orleans, Louisiana, cărțile scrise sunt rezultatul unor provocări. Astfel, aflăm din *Introducere* cărții cu titlul de mai sus că Brant Pitre, catolic din naștere, se ducea cu logodnica sa, Elisabeth, de religie baptistă, la pastorul baptist pentru o discuție sumară și permisiunea ca oficierea căsătoriei să se desfășoare în biserica baptistă. Din păcate, pastorul baptist, tânăr absolvent de seminar, a intrat în detalii, controversa iscându-se în jurul Euharistiei (Cina Domnului), cuvânt ce provine din grecește, însemnând *aducere de mulțumire* (Matei 26, 26-28). Bulversat de discuția neașteptată, Brant Pitre își petrece noaptea căutând răspunsuri la întrebările pastorului baptist. Bun cunoscător al Bibliei, o deschide și fascinat dă peste cuvintele lui Isus din Ioan 6, 53-55. Din *Mulțumiri* aflăm că prietenul și colegul său, dr. Chris Baglow, i-a cerut să vorbească în fața unui grup numeros de preoți catolici despre Euharistie, subiect care l-a pasionat. Conferința s-a repetat, iar Brian Butler i-a dat ideea de a o transforma într-o carte accesibilă mai multor oameni. Aceasta ar fi pe scurt istoricul scrierii acestei cărți, structurată în opt capitole. Pomind, astfel, în deslușirea identității lui Isus, Brant Pitre recurge la două categorii de surse: Scripturile ebraice („Vechiul Testament”) și străvechea tradiție iudaică, consemnată în scrieri inexistente în Biblia ebraică. În acest prim secol al erei creștine, evreii așteptau ca Dumnezeu să-l trimită pe Mesia care să-i elibereze de jugul roman și să le restituie pământul lui Israel. Evident, evreii își puneau speranța într-un nou exod. Dacă primul exod fusese condus de Moise, cu mai mult de un mileniu înainte de nașterea lui Isus, evreii din timpul lui Isus așteptau un nou Moise, un nou legământ, ridicarea unui nou Templu, căutarea unui nou Pământ al Făgăduinței. Cele 12 triburi se aflau în robia egipteană când s-a născut Moise, ales de Dumnezeu să-i conducă pe evrei spre Țara Făgăduinței. Pentru realizarea acestui deziderat au fost necesare zece urgii (plăgi) trimise de Dumnezeu asupra egiptenilor, sacrificarea mielului de

cartea străină

Ionel SAVITESCU

Misterul Cinei de pe urmă

„Așadar, fie că ești catolic sau protestant, evreu sau neevreu, credincios sau necredincios, dacă te-ai întrebat vreodată

Cine era Isus cu adevărat?, te invit să vii cu mine în această călătorie“

Brant Pitre

Paște și trecere Mării Roșii. Însă, pentru a pătrunde în Canaan, evreii rătăcesc prin pustiu timp de patru decenii, Moise stingându-se la hotarul Canaanului, unde evreii intrară sub conducerea lui Iosua. În timpul acestei rătăcirii prin pustie, evreii au regretat traiul sigur din Egipt, renunțară la credința în Dumnezeu și se închinară *vițelului de aur*, abandonând legământul mozaic și adoptând alți zei: „Se vede treaba că Dumnezeu îi scosese din Egipt, dar nu scosese încă Egiptul din ei” (p. 97). În decursul celor 40 de ani de pribegie, evreii sunt hrăniți de Dumnezeu cu mană cerească: pâine și carne. Dumnezeu îi spune lui Moise să facă trei obiecte care să fie purtate în *Cortul întâlnirii*: **Chivotul Legământului**, **Sfeșnicul de aur (Menora)** și **Masa de lemn cu Pâinea înfățișării** (semn al legământului mozaic între Dumnezeu și Israel). Instalați în Pământul Făgăduinței, evreii se constituie într-un regat care ulterior se va diviza în două părți: Regatul din Nord, alcătuit din zece triburi, care în 722 î.Cr. cade sub stăpânirea asiriană și dispăre din istorie. Regatul din Sud, alcătuit din celelalte două triburi, a suferit agresiunile babiloniene din 597 și 586 î.Cr., care au fost dezastruoase: evreii sunt duși în robia babiloniană (acum începe diaspora evreiască: evreii se adună în sinagogi, *casă de adunare*, deprind gus-

tu cărții și al limbilor străine în bibliotecile babiloniene), iar Templul lui Solomon este distrus. Sub Cyrus cel Mare, cuceritorul Babilonului, evreilor li se permite în 539 î.Cr. revenirea în Israel și reconstruirea Templului. În timpul invaziei babiloniene, Chivotul Legământului ce adăpostea Decalogul, un vas cu mană și toiagul lui Aaron, dispăre. Dacă în timpul lui Moise, cortul acestuia servea de Templu portabil, era de dimensiuni impunătoare: 50x25 metri, împărțit în trei părți, ce a constituit un model pentru Templul lui Solomon. În timpul lui Isus, regele Irod aduce îmbunătățiri celui de-al doilea Templu, iar evreii așteptau un nou exod: „Această veche speranță a evreilor este importantă fiindcă ne oferă prima cheie pentru descifrarea tainei Cinei de pe urmă. Orice evreu din vechime

știa că, dacă va fi un nou exod, ar trebui să fie și un nou Paște” (p. 65). Brant Pitre observă că la ultimul său Paște, Isus nu vorbește despre ieșirea din Egipt, ci de pătîmirea și moartea Sa, identificând „pâinea și vinul de la cină drept propriul său trup și sânge și le-a poruncit ucenicilor să-l mănânce și să-l bea... În seara aceea, Isus nu doar celebra încă un memorial al ieșirii din Egipt, ci înființa un nou Paște, mult așteptatul Paște al lui Mesia. Prin această jertfă, Isus avea să inaugureze noul exod pe care îl prevestiseră profeții și pe care îl așteptase poporul evreu” (p. 66). Paștele evreiesc are rădăcini biblice (**Exod 12**). De la primul Paște până la Isus și după El, Paștele trebuia celebrat primăvara ca „o zi de aducere aminte”, o celebrare veșnică. Anual, evreii se adunau la Ierusalim pentru a sărbători Paștele și ieșirea din Egipt. Sărbătorirea Paștelui implica mai multe momente: alegerea mielului, sacrificarea lui, ungerea porților cu sângele mielului sacrificat: „La acest moment, principalul este că scopul final al jertfei de Paște – precum și efectul ei ultim – era scăparea de moarte prin sângele mielului. Nu era orice fel de jertfă, ci o jertfă care avea puterea de a te scăpa de moarte” (p. 72). Urma consumarea mielului cu pâine nedospită și ierburii amare. Sărbătorirea Paștelui trebuia ținută în fiecare an, dar în

decursul timpului s-a renunțat la unele obiceiuri; între sărbătorirea Paștelui original și cel din timpul lui Isus, sunt diferențe. Noul Paște al lui Isus urma să aibă loc în timpul Cinei de pe urmă: „Evangheliștii se străduiesc să accentueze acest lucru: ca iudei care respectau tradiția, Isus și ucenicii săi au ținut sărbătorirea Paștelui în noaptea dinaintea morții lui” (p. 87). Isus recomandă repetarea gesturilor Sale: „Faceți această în amintirea mea”. Ospățul iudaic de Paște era organizat în jurul a patru potire cu vin, iar consumarea mielului era precedată de câteva ore de post. Băutul celor patru potire cu vin era obligatoriu. Măncarea adusă la masă consta în patru feluri. Tatăl oferă explicații asupra ieșirii din Egipt și intrarea în Pământul Făgăduinței. Cele patru potire cu vin aveau următoarele denumiri: *al sfințeniei, potirul proclamării, potirul binecuvântării, potirul laudei*. Brant Pitre se întreabă dacă Isus a terminat Cina de pe urmă. Unde s-au consumat două potire, dar care din cele patru? Cina de pe urmă este „noul Paște al lui Mesia” (p. 182). În timpul Cinei cea de taină, Isus își „identifică propriul trup drept jertfa noului Paște”, iar unul dintre potirele cu vin este propriul sânge ce este vărsat spre iertarea păcatelor: „Implicația acestei autoidentificări e cutremurătoare: până la terminarea acestui Paște, Isus va fi mort... Când se va termina ospățul și ultimul potir va fi băut, moartea lui va fi sosit. De aceea nu a terminat Isus Cina de pe urmă. De aceea nu a băut El cel de-al patrulea potir” (pp. 186-187). Surprinzător, al patrulea potir cu vin va fi băut de Isus pe cruce, după ce a zis: **Mi-e sete**, și i s-a dat un burete îmbibat cu vin, din care beau soldații romani, și i s-au umezit buzele; apoi Isus a spus: **S-a săvârșit**, dându-i duhul. „Refuzând să bea al patrulea potir până în clipa morții de pe Cruce, El a unit Cina de pe urmă cu jertfa propriei sale morți... Isus a acționat ca gazdă a Paștelui mesianic, deoarece s-a văzut pe sine ca Mesia. S-a oferit ca jertfă, pentru că s-a văzut pe sine ca mielul de Paște” (p. 196). Evident, ne aflăm în fața unei cercetări originale susținute de o interpretare și o bibliografie pe măsură.

* BRANT PITRE, „MISTERUL CINEI DE PE URMĂ. Isus și rădăcinile iudaice ale Euharistiei”, cuvânt-înainte de Scott Hahn, traducere din engleză de Monica Broșteanu, Buc., Ed. „Humanitas”, 2016, 237 p.

ZIUA EUROPEI

Cum arată tradiția în inima Europei unite?

Mi-am revizuit impresiile dintr-o călătorie autumnală după lectura articolului *O sută de ani de declinism* (Matei Vișniec, „Dilema veche”, dec. 2018). Obiectivul itinerarului meu cultural a fost să simt în ce constă identitatea europeană, când globalizarea a transformat deja Europa. Intrarea României în Uniunea Europeană s-a produs târziu, e controversată (parțial) și reclamă „întrebarea europeană”. Scriitorul Matei Vișniec trăiește între două culturi și reexaminează „declinismul francez”, plecând de la ideile lui Oswald Spengler din *Declinul Occidentului* (1918). Concluzia lui este că Occidentul a fost amenințat cu dispariția fizică prin nazism și comunism, dar „în ciuda faptului că i se tot prezice sfârșitul, tot murind încet, Occidentul a occidentalizat, de fapt, întreaga planetă”.

Periplul în Benelux, nord-vestul Franței și Bavaria nu-ți lasă impresia unei diferențe majore între culturi. Ansamblurile arhitectonice superbe au fost refăcute integral în forma inițială, menținându-și sau nu destinația. Alte clădiri renovate conservă ambianța de vechime și noblete, intrând în circuit turistic.

Orașele respiră un aer proaspăt, grație bulevardelor asfaltate parcă ieri sau străzilor pavate cu piatră cubică strălucitoare. Mașini nepoluante circulă fluent. Au intrat în fondul pasiv al vocabularului meu câteva cuvinte uzuale: *praf, noroi, fum, gropi*. Multe zone pietonale, spații verzi bine întreținute, oameni liniștiți și zămbitori. Nimic din ce credeam: zgomot, aglomerație, grabă. Așteptările mi-au fost confirmate doar de aspectul construcțiilor care servesc politicii comunitare: monumentalitate devenită gigantism, pragmatism estetic, uniformizare, soluții de armonizare pentru respectarea regulilor urbanismului contemporan.

Parlamentul European funcționează în trei orașe: Bruxelles, Luxemburg și Strasbourg. Bruxelles îndeplinește elegant rolul de capitală a UE. Străinul se simte acasă; fiind primit cu serviabilitate și bucurie, se crede într-un continent unificat, fără granițe naționale și constrângeri lingvistice. Belgienii trăiesc, oricum, într-un spațiu bicultural (flamand și valon), fără ca valonii să aspire la unirea cu Franța, iar flamanzii, cu Olanda. Transformarea capitalei lor în capitala Europei a generat prosperitate, dar și schimbări evidente în viața cotidiană. Sediile majorității instituțiilor sunt comasate în așa-numitul Cartier European. Parlamentul e găzduit de o clădire semicirculară supranumită „Capriciul zeilor” și ocupă o suprafață de 372.000 m². Este legată de Gara Luxemburg printr-o esplanadă uriașă și se continuă cu Parcul Leopold. Comisia Europeană funcționează într-o construcție gigantică în formă de stea, numită Berlaymont, iar Consiliul UE are la dispoziție impozanta construcție Justus Lipsius. Alte edificii răspândite în multe cartiere sunt recunoscute după aspect: cutii gri-argintiu.

Luxemburgul, capitala celui mai mic stat al UE, a construit un ansamblu de zgărie-nori pentru oficialitățile continentului. Luxemburghezii se bucură de stabilitate democratică, afișează un lux moderat, se simt europeni prin

amestecul etnic și comunică din copilărie în luxemburgheză, germană și franceză. Și-au asumat rolul de mediator pe bătrânul continent, dar au ambiția diferențierii de marile culturi din statele vecine. Vorbitorii dialectului franc de pe Mosela au transformat micul oraș într-un modern centru financiar, cu numeroase bănci și societăți de asigurare.

Unul dintre cele mai frumoase orașe ale Franței, Strasbourgul, autointitulat „Carrefour de l'Europe”, are un aer metropolitan, primind trei mostre de arhitectură contemporană: Palatul Europei, construcție futuristă (comparată uneori cu un buncăr), clădirea Parlamentului European (otel, beton și sticlă fumurie) și Curtea Europeană a Drepturilor Omului (cu turnuri argintii și fațadă din sticlă curbată). Distinții localnici vorbesc franceza și germana, iar disputele privind Alsacia și Lorena s-au stins sub umbrela UE.

Inima Europei vibrează, parcă, la fel pentru toți. Am fotografiat la Luxemburg, în orașul vechi, balconul cochet al unei case patriciene, cu o inscripție alăturată unui blazon. Aveam s-o redescopăr într-un album, cu textul din luxemburgheză descifrat: „Vrem să rămânem ceea ce suntem”. M-am întrebat cum reușește să valorizeze imensul patrimoniu cultural al zonei fiecare națiune.

Nicăieri în lume, Evul Mediu nu pare mai frumos păstrat și mai lustruit ca în Belgia. Aici barbarul și întunecatul Ev Mediu pare elegant și civilizată. Belgienii sunt recunoscuți pentru ample procesiuni și spectacole stradale.

Piața Mare (*Grand-Place*) din Bruxelles, poate cea mai admirată din Europa, seduce prin aspectul monumental al clădirilor neogotice (Primăria, Casa Regelui, Casa Ducilor de Brabant, casele breslelor decorate cu bogate ornamente sculpturale). Vasta piață din centrul orașului este scena desfășurării unui cunoscut festival medieval, la care peste 1400 de figuranți reconstituie în cadrul Ommeegang („procesiune”) intrarea lui Carol Quintul în oraș, în 1549. Pe străzile din jur defilează cavaleri și domnițe în costume de epocă, se văd armuri, blazoane și steaguri, au loc întreceri cavaleresti, dresuri de șoimi, dansuri de păpuși-gigant. Acest eveniment anual a devenit prilej de sărbătoare publică în luna iulie.

În anii cu soț, în Piața Mare, se organizează în august o imensă expoziție florală: „Covorul de flori” (77/24 m), de o complexitate savantă, riguros construit de un arhitect peisagist, după alegerea temei, concurs de proiect, realizarea machetei. Manifestarea se circumscrie dorinței de păstrare a identității. Am

• Luxemburg

• Bruxelles

Stâlpii de beton ai construcțiilor ultramoderne măsoară uneori 70 de metri pentru a întâlni în adânc straturi de argilă rezistente.

Polderile sunt zone secate, cu nenumărate diguri, canale, baraje și poduri.

Olandezii au investit cândva sume considerabile în preferința lor vegetală: lăleaua. La 1636, un bulb de lălea avea prețul unei case modeste. Au rămas reputeți cultivatori de flori, iar lăleaua, comoara lor națională, este foarte populară în Țările de Jos.

Renumitele mori de vânt le-am văzut la Zaans, un sat idilic, amplasat pe malul râului Zaans, adevărat muzeu în aer liber. Acolo și la Valendam am fi putut face o incursiune în istorie, întorcându-ne la viața liniștită a satelor pescărești din nordul Olandei înainte de Revoluția Industrială. Din păcate ne-a fermecat doar peisajul. N-am văzut vechile bărci, nici femeii purtând boneta specifică cu vârf ascuțit, pusă peste părul întărit cu zahăr și apă. Pe falează, turiștii aveau la dispoziție tarabe cu produse specifice: saboți (papuci de lemn ciopliți din mesteacănul de Brabant), ambarcațiuni drăguțe, păpuși îmbrăcate în haine cu dungi și flori, mici tablouri cu mori de vânt sau câmpuri de lălele. Nu toate păreau a fi confecționate manual. Cam doițoi de autenticitate, am primit oferta de a vizita „Piața de caș” din Alkmaar. Se organizează vara, în fiecare dimineață de vineri. Cu ajutorul admirabilului material de promovare, mi-am imaginat totul. Grămezile de cașcaval sunt așezate după o adevărată știință a asocierii pe sortimentele, forme, dimensiuni și culori. Măștrii de ceremonie sunt tineri chipoși, îmbrăcați în alb, cu pălării și tolbe elegante. Dansează „dansul de descărcare”, purtând calupuri mari de brânză. Ritualul are ca fond muzical clopotele mecanice, care sună „carillon”. Suntem avertizați de pliant că la ora 12 marfa intră în depozite. În Olanda, parcă mai mult decât în altă parte, tradiția și comerțul se susțin reciproc.

Locuitorii ai unei țări mici, olandezii au predilecție și dexteritate pentru miniatural. O confirmare a fost parcul tematic de la Madurodam, care te ajută să cunoști Olanda în miniatură: Muzeul Național, Muzeul Naval din Amsterdam, Turnul Domului din Utrecht, Muzeul Annei Frank, „Câmpul lălelelor” etc. (markeri de identitate națională, la scara 1/25). Centrul cultural Madurodam a fost fondat în 1952 ca memorial dedicat de o familie prosperă și de comunitate unui tânăr pasionat de machete, care a murit nedrept în ultima zi a ultimului război mondial.

Rodica MIRON

• continuare în pag. 4